

DOMFEST
4. festival
domoznanstva

E-domoznanstvo

Učinek sodobne informacijske tehnologije
na domoznansko dejavnost v knjižnicah
na Slovenskem

E-domoznanstvo

Učinek sodobne informacijske tehnologije na
domoznansko dejavnost v knjižnicah na Slovenskem

ZBDS 2016

Sekcija za domoznanstvo in kulturno dediščino

Domfest 4

Zbornik »E-domoznanstvo« je bil predstavljen na posvetu knjižničarjev
»Domfest – 4. Festival domoznanstva«
na Ptujju, 20. maja 2016

E-domoznanstvo

Učinek sodobne informacijske tehnologije na domoznansko dejavnost v knjižnicah na Slovenskem

Izdala in založila: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, zanjo: dr. Sabina Fras Popović

Uredniški odbor: mag. Peter Štoka, Mira Petrovič, Srečko Maček

Tisk: Dravski tisk - Maribor

Oblikovanje: Luglioprint - Trieste

Oblikovanje platnice: s.kolibri

Naklada: 100 izv.

Zbirka: Domfest ; 4

Besedilo v slovenščini s povzetki v angleščini

Cena publikacije: 10 €

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

025/027:908:004(497.4)

E-domoznanstvo: učinek sodobne informacijske tehnologije na domoznansko dejavnost v knjižnicah na Slovenskem / [uredniški odbor Peter Štoka, Mira Petrovič, Srečko Maček]. - Ljubljana : Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, 2016. - (Zbirka Domfest ; št. 4)

ISBN 978-961-6683-31-9

1. Štoka, Peter

284654336

KAZALO

<i>Sabina Fras Popović: Medij ali zgodba?</i>	str.	5
<i>Peter Štoka: E-domoznanstvo kot udejanjanje domoznanstva v novejšem času</i>	str.	7
<i>Mira Petrovič, Darja Peperko Golob: Delo in naloge domoznanca</i>	str.	9
nekoč in danes: pogled iz prakse		
<i>Milena Doberšek: Ali je digitalizacija knjižničnega gradiva dobra naložba</i>	str.	17
v prihodnost knjižnice? Desetletne izkušnje Ivana Potrča Ptuj		
<i>Srečko Maček: Promocija e-domoznanskih vsebin na svetovnem spletu,</i>	str.	27
družbenih omrežjih in v medijih - praksa Osrednje knjižnice Celje		
<i>Milena Bon: Učinek koordinacije osrednjih območnih knjižnic (OOK)</i>	str.	35
na digitalizacijo domoznanskega gradiva v obdobju 2003-2015		
<i>Zoran Krstulović: Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si) –</i>	str.	47
osrednja slovenska digitalna knjižnica		
<i>Eva Kodrič-Dačić: Memoria scripta Sloveniae -</i>	str.	59
popis knjižničnih zbirk, ki imajo kulturno zgodovinsko vrednost		
<i>Srečko Maček, Robert Ožura: Kamra 2006-2016 - domoznanski regijski portal</i>	str.	69
digitalizirane kulturne dediščine slovenskih pokrajin		
<i>Luana Malec: Album Slovenije – domoznanska zakladnica</i>	str.	81
uporabniško generiranih vsebin na spletnem portalu Kamra		
<i>Jana Zeni Bešter: Slovenski spletni biografski leksikoni</i>	str.	91
<i>Matjaž Neudauer: Goropevškovo priznanje in listina, nagradi Sekcije</i>	str.	101
za domoznanstvo in kulturno dediščino pri Zvezi bibliotekarskih društev Slovenije		

Medij ali zgodba?

»Kaj pa bi ti študentka rada videla v domoznanstvu, ko bi prišla k meni na prakso?« Stala sem ob svojih knjižničarskih botrah, Slavici Rampih, Dragici Turjak in Majdi Primožič, ko mi je to vprašanje postavil visok gospod, ki sem ga prvič videla, slišala in srečala. Njegovo vprašanje je bilo obarvano rahlo cinično, močno spodbudno, predvsem pa izjemno veselo in odprto. Ne vem, kaj sem odgovorila, ali sem sploh kaj odgovorila, saj sem kot študentka drugega letnika imela prvič referat na strokovnem posvetovanju Zveze bibliotekarskih društev Slovenije in je bila trema dovolj prisotna tudi brez vsebinsko obarvanih vprašanj posameznikov, ki niso bili iz mojega domačega okoliša. Takšen je bil moj prvi stik z mag. Branetom Goropevškom in domoznanstvom ter moj prvi spomin na izjemnega moža.

Vsaka strokovna definicija ima v sebi vsebinski smisel, ki skladno s formalnimi določili objektivno predstavi strokovno področje. Domoznanstvo težko predstaviš objektivno in formalno korektno, brez vpletenih čustev. Domoznanstvo so osebne zgodbe, ki se med seboj prepletajo in obogatijo nek prostor ali kraj. Domoznanstvo so vrednote nekega časa, nekega posameznika in neke skupnosti. Domoznanstvo je veselje, žalost, upanje in strah, ujet v zgodbe posameznikov. Če smo spoštljivi do predhodnikov in se nam v miselnih procesih ni zgodila napaka, ki je v naš miselni DNK vgradila prepričanje, da se je svet pričel z našo zgodbo, je domoznanstvo lahko vir dragocenih izkušenj.

V Sloveniji imamo radi pregovor: »Kar se Janezek nauči, to Janezek zna!« Zato proces asociacij v mojih možganih ob pojmu domoznanstvo sproži najprej prikaz štirih obrazov in s temi slikami tudi štiri imena: mag. Brane Goropevšek, Srečko Maček, dr. Vlasta Stavbar in Sandra Kurnik Zupanič. Seveda so ta imena vedno povezana tudi s podobami. Ko sedaj tako razmišljam, se ne spomnim, da bi na katerem od dogodkov srečala le Braneta, kot nam je dovolil, da smo ga klicali, in ob njem ne bi bilo Srečka Mačka. Na koncu posvetovanja ali tudi med posameznimi odmori si potem nekje v vroči strokovni debati, ki je bila vedno obarvana tudi s smehom, zagledal štiriperesno deteljico domoznanstva. Ker danes že vsa sodobna znanost preučevanja možganov v vsakem novem prispevku sporoča, da uporabljamo le 3 odstotke svojih sposobnosti in da se novosti učimo res celo življenje, priljubljen slovenski pregovor izgublja na kredibilnosti. A prvi stik ostaja kljub novim znanjem in spoznanjem prvi in primaren. Zame je torej domoznanstvo v prvi sliki povezano prav z Brankom Goropevškom.

Knjižničarji imamo zanimivo poklicno deformacijo. Privilegij opredeljevanja vsebinskega področja neke zgodbe ali znanja nas navadi, da stvari ločujemo in redko povezujemo. Morda v tej poklicni deformaciji leži vzrok za pogosto vprašanje, čigavo je kaj. Kot na primer vprašanje, ali je Domfest stvar osrednjih območnih knjižnic ali je to zadeva Sekcije za domoznanstvo in kulturno dediščino pri Zvezi bibliotekarskih društev Slovenije? Popolnoma nepotrebno vprašanje, saj so glavni akterji povsod isti posamezniki, ki verjamejo v

svoje poslanstvo. Ne hodijo le v službo, ampak sodelujejo, povezujejo, premikajo meje mogočega. Vedno znova z veseljem povezujejo vsebine tudi takrat in tam, ko formalna določila morda zatajijo. Zakonodajca, ki je v knjižnični sistem umestila osrednje območne knjižnice in jim dodelila štiri posebne naloge, ena od teh nalog je povezana z domoznanstvom, pri urejanju tega vsebinskega področja ni v celoti sledila tradiciji, temveč je težila k enotnemu pristopu. Univerzitetna knjižnica Maribor in Mariborska knjižnica sta tako pregrizli jabolko, ki jo je v ta geografski konec poslal zakonodajalec, in tako sedaj skupaj uspešno iščeta, pišeta in predstavljate domoznanske zgodbe: zgodbe o ljudeh, krajih in stavbah. Prav domoznanstvo je postalo izjemno močan vezni člen med dvema tipoma knjižnic, ki sta v konkretnem primeru oddaljeni le 1 km, v sistemskem razmišljanju slovenskih knjižničarjev pa praviloma ločeni: le kaj bosta počeli skupaj splošna in univerzitetna ali visokošolska knjižnica?

Domfest je praznik. Praznik za strokovnjake, ki pokrivajo to vsebinsko področje. Praznik za občane, ki tako ponovno spoznajo neko (novo) zgodbo kraja ali posameznika. Praznik za knjižničarje, ki lahko ob tej priložnosti opozorijo na pomembnost rednega dotoka knjižničnega gradiva. Ne s perspektive sedanjega trenutka, ampak perspektive povezanosti prihodnjega s pogledom na preteklo. Domfest je letos predvsem Goropevšek praznik. Zahvala za to gre mag. Matjažu Neudauerju, ki je naredil vse, da bi Brane Goropevšek ostal trajno zapisan v knjižničarskem spominu. Od ideje do izvedbe je peljal postopek vzpostavitve državne nagrade, poimenovane po strokovnem kolegu in osebnem prijatelju.

Če sem ta uvodnik pričela pri mag. Branku Goropevšku, bi ga pri njem želela tudi končati. Brane je bil knjižničarstvu popolnoma predan. Tako kot tudi vsem drugim stvarjem, ki so našle pot v njegovo življenje. Nam, mlajšim, je nudil oporo vsak trenutek, ob vsaki priložnosti. Bil je predsednik društva, predsednik sekcije, predsednik Zveze splošnih knjižnic, bil je direktor, ki je sodelavce spodbujal za sodelovanje v društvenem življenju. In tega ni počel le z besedami, ampak z vzgledom in aktivno podporo. Sodelavcem ni prešteval ur, ki so jih porabili za društvo in zelo dobro se je zavedal učinkov, ki jih ima povezava knjižnica : društvo za strokovno delo obeh. Bil je posameznik, ki je svoje poslanstvo živel. Poslanstvo pa je vedno osebno, nenadomestitljivo in enkratno. Zato je vsak posameznik tako pomemben za družbo, stroko ali kraj.

Letošnji Domfest postavlja v ospredje vprašanje, ki več ni tako aktualno, a ga knjižničarji še vedno radi obravnavamo in je vezano na črko e. E-domoznanstvo tako kot e-uprava in e-zdravstvo ali e-šolstvo prinaša v sami osnovi le nov medij, ki sedaj je, kmalu pa ga morda tudi več ne bo. Bistvo so zgodbe, ki jih v nekem trenutku in nekem okolju ustvarjajo ljudje. In smo ponovno na začetku, tam, kjer vse stoji ali pade. Pri ljudeh.

dr. Sabina Fras Popović,
predsednica Zveze bibliotekarskih društev Slovenije

E-domoznanstvo kot udejanjanje domoznanstva v novejšem času

Digitalni revoluciji se ni več mogoče izogniti, vendar je napačno razmišljanje, da bodo računalniki vse rešili, kot je tudi res, da raba papirja ne bo izginila čez noč. Poleg tega se preobrazba uresničuje na različnih nivojih in z različno hitrostjo.

Letošnja, že četrta publikacija Domfesta, bienalnega festivala domoznancev je v celoti posvečena udejanjanju domoznanstva v e-okolju. V preteklih treh smo natančno popisali in ovrednotili domoznanske oddelke glede na prostor, osebje in zbirke ter začrtali smernice za obdelavo drobnega tiska in nabavo domoznanskega gradiva (Domfest 1, NUK 2009), glede na mednarodne arhivske standarde smo ovrednotili domoznanske depoje v slovenskih osrednjih območnih knjižnicah in UKM-u (Domfest 2, ZBDS 2012) ter izdelali Bibliografijo serijskih publikacij po območjih osrednjih območnih knjižnic od 1991 do 2013 (Domfest 3, NUK 2014). Tokrat smo se odločili izpostaviti vidik domoznanstva, ki je v ospredju v digitalni dobi. Danes se knjižnice, zlasti njihovi domoznanski oddelki, promovirajo tudi prek spleta in sicer v vseh pojavnih oblikah, od portalov, blogov, družabnih omrežij ..., tako se je tematika letošnjega zbornika porodila sama po sebi: domoznanstvo v e-okolju ali povedano z eno besedo e-domoznanstvo. V zborniku so zbrani prispevki vseh pomembnejših akterjev v slovenskem knjižničarskem digitalnem okolju. Čeprav so ti knjižničarski portali ločeni in samostojni, so tu predstavljeni na enem mestu, ne zgolj zato, da jih naštejemo in pokažemo na bogato razvejanost slovenskega knjižničarskega digitalnega prostora, ampak zaradi njihove skupne osnove, domoznanskega gradiva, brez katerega jih pravzaprav ne bi bilo. Prav vsi portali, od dLib-a, Memorie scripte Sloveniae, Kamre, Albuma Slovenije do pokrajinskih biografskih leksikonov, objavljajo domoznansko gradivo in domoznanske zgodbe. Domoznanstvo ni bilo nikoli tako v ospredju kot sedaj. Ravno zato lahko rečemo, da je e-domoznanstvo udejanjanje domoznanstva v novejšem času.

Slovensko knjižničarsko digitalno okolje se je porajalo v mukah, zanj je bilo zagotovljenih veliko finančnih sredstev in človeških virov. Podobno kot knjižnične zbirke po Sloveniji, ki še niso v celoti katalogizirane v Cobissu, tako tudi v digitalnem okolju verjetno še dolgo ne bo vsega, kar premorejo knjižnice v papirnatih izdajah. Trenutno živimo in delujemo v najdražjem obdobju zgodovine knjižničarstva, ker smo sočasno dejavni na treh frontah. Papir je še vedno v rabi, ustvarjamo nove vsebine direktno v digitalnem okolju in smo v polnem teku digitalizacije papirnatih dokumentov. Imamo tri odprte račune, ki se v največji meri plačujejo s tradicionalnim načinom prihodkov. Digitalno okolje ni nematerialno, stane.

Ne glede na to ali je vsebina dokumentov v papirnatih ali digitalnih oblikah, zmeraj prinaša informacije. Tisto kar angleško govoreče dežele pojmujejo kot information literacy, informativna pismenost, je skupek znanj, ki jih potrebujemo, da se znajdemo v morju informacij. Informativna pismenost je vedno obstajala, vendar je bilo nekoč z informacijami enostavneje rokovati. Z današnjo eksplozijo informacij, big data, linked data,

social media, pa vsi prispevajo k njihovemu nepreglednemu razmnoževanju, tako da je količina informacij zastrašujoča. Informativna pismenost tako ni več omejena le na sposobnost branja in pisanja, ampak tudi na izbiranje, vrednotenje in uporabo informacij, tako digitalnih kot tradicionalnih. Več kot je informacij, bolj je potrebno filtrirati. V preteklosti smo spoznali, da je v množtvu televizijskih kanalov daljinec važnejši od televizorja in če naredimo vzporednico, lahko rečemo, da je vloga knjižničarja vedno pomembnejša, saj je tisti, ki od vedno skrbi za izbor, hranjenje, iskanje in posredovanje informacij.

Domoznanci izpolnjujemo vse naloge, ki smo jim zavezani kot stroka: nabava, obdelava, hranjenje, organizacija in posredovanje informacij kot tudi promocija gradiva v tradicionalnem in digitalnem okolju. Digitalizacija naj bi poenostavila naše delo, pa je ravno nasprotno, dela je vse več. Uporabnikom je potrebno nuditi informacije oziroma gradivo, ki se nahaja v tradicionalnem in digitalnem okolju, kot je tudi potrebno zagotoviti trajno hranjenje vsega gradiva, bodisi v fizični, bodisi v digitalni obliki. Tudi katalogizacija ni samo domena fizičnih knjig, ampak je potrebna tudi v digitalnem okolju. Zdi se, da se na spletu vse poišče s klikom, toda za tem klikom je čas in trud tistega, ki opremlja digitalne dokumente z meta podatki.

mag. Peter Štoka,
*predsednik Sekcije za domoznanstvo in kulturno dediščino,
Zveza bibliotekarskih društev Slovenije*

DELO IN NALOGE DOMOZNANCA NEKOČ IN DANES: POGLED IZ PRAKSE

Mira Petrovič
Knjižnica Ivana Potrča Ptuj
mira.petrovic@knjiznica-ptuj.si

Darja Peperko Golob
Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto
darja.golob-peperko@nm.sik.si

IZVLEČEK

Domoznanska dejavnost je ena od pomembnih nalog slovenskih splošnih knjižnic, ki v sodobni družbi ne izgublja svoje vloge in pomena, temveč ju celo pridobiva. Ob zavedanju, da je ustrezna kadrovska zasedba osnovni pogoj za kvalitetno opravljanje te dejavnosti, je na mestu tudi razmislek o tem, kdo so knjižničarji domoznanci, kakšno delo opravljajo, kako se je to spreminjalo skozi čas, s kakšnimi izzivi se soočajo in kakšno je njihovo poslanstvo danes.

Sodobna informacijska družba od domoznancev zahteva nova znanja, nov način mišljenja, odprtost, prilagodljivost in inovativnost na vseh področjih njihovega dela, kot poseben izziv pa se prednje postavlja tudi promocija lastnega dela.

UVOD

Domoznanska dejavnost je ena od pomembnih nalog slovenskih splošnih knjižnic, ki vključuje zbirko domoznanskega gradiva, domoznansko bibliografijo in storitve (Novljan, 2005, str. 11). Čeprav domoznanstvo kot pojem marsikomu zveni nekoliko zastarelo, postaja vse bolj očitno, da domoznanska dejavnost v sodobni družbi ne izgublja svoje vloge in pomena, temveč ju celo pridobiva. Na tak način namreč knjižnica odgovarja na potrebo lokalne skupnosti po iskanju lastnih korenin in identitete, saj je predmet njenega zanimanja prav to, lokalno okolje, v katerem knjižnica deluje, nastali rezultati pa celovito odražajo ustvarjalnost, kulturo in identiteto tega okolja. Zanimanje za domoznanske zbirke vse bolj krepi tudi zavedanje, da ima kulturna dediščina, ki je ključni element domoznanstva, močan gospodarski potencial, ki lahko prinaša visoke donose tako lokalnim skupnostim kot nacionalnim ekonomijam (Karun, 2009, str. 5).

Knjižnice organizirajo domoznansko dejavnost v različnem obsegu in v skladu s svojo organizacijsko strukturo, statusom in domoznansko tradicijo na svojem območju. Če lahko pravo domoznansko zbirko organizira le večja knjižnica, ki lahko določi za to nalogo posebnega bibliotekarja in vsaj nekaj prostora (Filo, 1982, str. 183), je vsekakor pomembno tudi njeno sodelovanje z manjšimi knjižnicami, ki imajo dostop do informacij o domoznanskem gradivu na svojem območju in tudi opravljajo domoznansko dejavnost v dogovorjenem obsegu.

Nosilke domoznanske dejavnosti so danes osrednje območne knjižnice (v nadaljevanju OOK), ki svojo dejavnost praviloma gradijo na temelju domoznanske tradicije nekdanjih študijskih knjižnic in imajo večinoma samostojne domoznanske oddelke, ustrezno usposobljen kader ter so tudi zakonsko zavezane koordinirati domoznansko dejavnost na območju. Zaradi svoje močne tradicije in dobre kadrovske zasedbe pa pomembno vlogo v domoznanski dejavnosti ohranja tudi Univerzitetna knjižnica Maribor (v nadaljevanju UKM).

DOMOZNANSKA DEJAVNOST PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

V slovenskih knjižnicah so po drugi svetovni vojni domoznansko dejavnost opravljali zelo različno, precej neenotno in pogosto brez koncepta; na opravljanje te dejavnosti so močno vplivali tudi domoznanska tradicija in obstoječe kadrovske ter prostorske zmožnosti. Različni koncepti domoznanske dejavnosti v slovenskih knjižnicah so temeljili tudi na nedorečenosti temeljnih načel, ki naj bi oblikovala in usmerjala domoznansko delo v knjižnicah

(Rajh, 1986, str. 107–108). V študijskih knjižnicah z domoznansko tradicijo so dejavnost opravljali bolj načrtno in sistematično; prav z ustanovitvijo prvih domoznanskih oddelkov v UKM (1966), Novem mestu (1971), Koprju (1975) in v Celju (1976) so bili postavljeni temelji za razvoj sodobne domoznanske dejavnosti.

Zlasti od 80-ih let 20. stoletja naprej je domoznanska dejavnost dobila nov zagon, k čemur je pripomogel tudi novi Zakon o knjižničarstvu leta 1982, ki je domoznansko dejavnost opredelil kot del knjižnične dejavnosti, ki naj deluje po enotnem sistemu. Leta 1992 je strokovni svet za knjižničarstvo sprejel smernice, ki naj bi knjižnice spodbudile k sodobnemu načinu dela in razvijanju domoznanskih zbirk v vseh knjižnicah. Zato zagotovo ni naključje, da so bili v naslednjih letih v številnih slovenskih knjižnicah ustanovljeni domoznanski oddelki, tako da je imelo do leta 1997 že deset knjižnic samostojne domoznanske oddelke.

Želja po povezovanju in sodelovanju zaposlenih v domoznanstvu se je leta 1997 odrazila tudi v ustanovitvi Sekcije za domoznanstvo pri krovnem bibliotekarskem združenju. Ob ustanovitvi so si za cilj zadali vzpostavitev sodelovanja med slovenskimi domoznanci v različnih knjižnicah, iskanje skupnih rešitev pri izvajanju domoznanske dejavnosti ter iskanje možnosti za sodelovanje z drugimi sorodnimi ustanovami, kot so muzeji, arhivi in društva (Stavbar, 2007, str. 147). Po sprejemu Pravilnika o osrednjih območnih knjižnicah leta 2003, s katerim se je sistemsko urejanje domoznanskih vprašanj preneslo na območne knjižnice, je bila ustanovljena še delovna skupina domoznancev OOK, ki si je, podobno kot sekcija za domoznanstvo, zadala nalogo postopno reševati pereča vprašanja, s katerimi se srečujejo knjižnice pri izvajanju domoznanske dejavnosti.

Pomemben rezultat večletnih aktivnosti obeh organov je – poleg priprave smernic, priporočil, organiziranja strokovnih srečanj in posvetovanj ter izmenjave dobrih praks – vsekakor tesnejša povezanost in sodelovanje med domoznanci, kar se izkazuje zlasti ob izvajanju različnih skupnih projektov, kot je npr. domoznanski spletni portal Kamra. Iz teh vezi rastejo zmeraj nove možnosti sodelovanja, ki pripomorejo k še tesnejši povezanosti znotraj stroke, pa tudi k širjenju znanja in dobrih praks v knjižnicah.

KDO JE DOMOZNANEC?

Knjižničar v domoznanski zbirki je strokovnjak – poznavalec območja, ki ga zbirka pokriva. Njegova naloga je oblikovanje zbirke, izbor gradiva, organizacija le-tega, informiranje in stiki z javnostjo (Filo, 1982, str. 185). Za opravljanje domoznanske dejavnosti so v knjižnici lahko zadolženi posebni delavci, lahko pa to dejavnost opravljajo zaposleni v okviru svojih siceršnjih del in nalog. V vsakem primeru pa se je potrebno zavedati, da ti opravljajo raznolika in kompleksna opravila, za katera pa niti ni mogoče predvideti namenskega izobraževanja. V praksi so domoznanci v veliki meri prepuščeni samoizobraževanju in nabiranju izkušenj, ki jih pridobivajo ob vsakodnevem delu; vse to lahko precej olajša izkušeni mentor, seveda če je na razpolago. Kot je opozarjal že Janko Glazer (Glazer, 1963, str. 118), mora knjižničar vsestransko poznati krajevno problematiko, pri čemer naj si pomaga z obstoječo literaturo in z lastnim študijem. Prav zato delavec v taki dejavnosti ne more biti samo ozko specializirani strokovnjak (npr. zgodovinar, geograf, etnolog, literarni zgodovinar, bibliotekar), pač pa mora biti nepristranski in imeti strokovno neoporečen odnos do domoznanskega gradiva, ki ga v obliki informacij posreduje uporabniku (Domoznanska dejavnost, 1985, str. 25–26).

V času splošnega varčevanja so knjižnice prisiljene racionalizirati svoje poslovanje na vseh nivojih, kar se seveda kaže tudi pri izvajanju domoznanske dejavnosti, zlasti pri kadrih. Dolgoročna škoda ob sprejemanju tovrstnih ukrepov pa postane očitna šele ob jasnem zavedanju, da je ustrezen kader ob primerni organiziranosti osnovni pogoj, da postane domoznanska dejavnost resnično kvaliteten del splošne knjižnične dejavnosti (Goropevšek, 1995, str. 65).

Ko govorimo o nalogah in opravilih tipičnega domoznanca, pa se moramo zavedati, da je v slovenskih knjižnicah le nekaj deset ljudi, ki vsaj večji del svojega delovnega časa posvečajo opravljanju domoznanske dejavnosti. Podatki novejšje (še neobjavljene) analize, ki jo je v letu 2014 opravila Mira Petrovič, kažejo sicer na porast deleža ljudi, ki se ukvarjajo z domoznanstvom, vendar se število polno zaposlenih domoznancev v zadnjih petindvajsetih letih ni sorazmerno povečevalo, ampak je stagniralo na bolj ali manj enaki številki, v deležu vseh zaposlenih strokovnih delavcev pa je celo upadlo. S polnim ali vsaj polovičnim delovnim časom tako domoznansko dejavnost opravljajo le strokovni delavci v OOK in v UKM, medtem ko v osrednjih knjižnicah (OK) predvsem zaradi kadrovske podhranjenosti praviloma nimajo polno zaposlenega kadra.¹

¹ Večina t.i. občasnih domoznancev opravlja dejavnost le po nekaj ur tedensko, hkrati ob drugem delu, v nekaterih primerih kljub temu, da ima knjižnica samostojen domoznanski oddelek.

NALOGE IN OPRAVILA DOMOZNANCA

Domoznanec mora biti vpet v vse dele knjižnične dejavnosti, kar pomeni tudi širok obseg njegovih delovnih nalog. Med njegove osnovne delovne naloge sodi pridobivanje gradiva, torej dejavnost, za katero so že v preteklosti ugotavljali, da gre za eno najzahtevnejših opravil domoznanske dejavnosti (Domoznanska dejavnost, 1985, str. 29), saj le-ta v veliki meri temelji na neformalnih načinih pridobivanja in je odvisna od iznajdljivosti domoznanca ter mreže, ki jo je uspel ustvariti v svojem lokalnem okolju. V novem tisočletju, ko je intelektualna produkcija še vedno v vrtočnem porastu, hkrati pa se zapisi s pomočjo sodobne tehnologije vse bolj selijo v virtualno resničnost, se zdi učinkovito zbiranje domoznanskega gradiva težje kot kadarkoli doslej. Ob pridobivanju digitalnih domoznanskih gradiv se izpostavlja tudi problem trajnega ohranjanja digitalnih virov, ki naj bi ga knjižnice zagotavljale v sodelovanju z nacionalno depozitarno organizacijo (Navodila, 2012, čl. 9). Temu vprašanju bo v prihodnje vsekakor potrebno nameniti posebno pozornost.

Naslednje zahtevno, a pomembno področje je obdelava domoznanskega gradiva. Gradivo obdelujemo formalno (bibliografski opis) in vsebinsko oz. analitično, nastali sekundarni dokumenti pa so katalogi (klasični listkovni oz. računalniški vzajemni) in bibliografije kot strokovno urejen popis določenih bibliografskih enot.

Z vprašanji enotne obdelave gradiva so se slovenski domoznanci ukvarjali zlasti od 80-ih let 20. stoletja, ko so se pričele aktivnosti za približevanje in poenotenje načina dela v domoznanski dejavnosti v Sloveniji; pomemben del tega procesa so bila prizadevanja za poenotenje in kooperativno obdelavo domoznanskega gradiva. V nekaterih knjižnicah so se že zgodaj zavedali, da bo potrebno tudi pri izvajanju domoznanske dejavnosti upoštevati potencial, ki ga ponuja sodobna tehnologija oz. računalnik in omogoča obdelavo velikih količin podatkov in učinkovit dostop do njih (Rajh, 1986, str. 107). Skladno s tehnološkimi zmožnostmi so knjižnice sprva uvajale računalniške kataloge in računalniško podprto izposojanje gradiva v lokalnem okolju knjižnice. Tako je npr. UKM že od leta 1986 imel računalniško podprto obdelavo domoznanskega gradiva z normiranim geslovníkom (Stavbar, 2007, str. 149), pri čemer so seveda uporabljali tudi še stare listkovne kataloge. Do bistvenih kvalitativnih sprememb pri obdelavi gradiva je nato prišlo v 90-ih letih, ko so v večini knjižnic pričeli z obdelavo na nivoju vzajemne katalogizacije v sistemu Cobiss. Vzporedno s tem so nekateri domoznanci še več let ohranjali tudi stari način dela, posebej pri obdelavi člankov. Ponekod so po obdelavi članke še izrezali, razvrstili po vsebinskih področjih in shranili v heme-roteki. Sicer pa je bila prav pri obdelavi in hrambi člankov praksa po knjižnicah že od nekdaj zelo raznolika.

Domoznanska zbirka je glede na tipologijo izredno pestra zbirka najrazličnejšega gradiva, ki sega od monografskih in serijskih publikacij preko polpubliciranega, AV- in kartografskega gradiva in rokopisov vse do slikovnega gradiva in drobnih tiskov. Ta raznolikost predstavlja velik izziv že, ko želimo vse gradivo smiselno urediti in pospraviti, njegova obdelava pa lahko postane pravi podvig. Glede na to, da v mnogih knjižnicah domoznanci samostojno obdelujejo raznovrstno domoznansko gradivo, so v zadnjih dveh desetletjih vprašanjem katalogizacije posvečali veliko pozornosti, zlasti z uveljavitvijo vzajemnega kataloga v sistemu Cobiss. Raziskava, ki so jo opravili v UKM leta 1997 (Kurnik Zupanič, Praznik, Stavbar, 1997), je pokazala, da so domoznanci največ časa, kar 60 %, namenili prav ustvarjanju domoznanske dokumentacijske baze. Dosti manj časa so posvetili posredovanju domoznanskih informacij – 25 %, medtem ko so za raziskovalno in študijsko dejavnost namenili zgolj 3 %; podobno velja za publicistično (3 %) in razstavno dejavnost (4 %). O natančni razdelitvi dela dvajset let kasneje in brez posebne analize sicer težko sodimo, na podlagi praktičnih izkušenj pa vendarle lahko zapišemo, da ostaja obdelava gradiva ena od pomembnih vsakodnevnih zadolžitev domoznanca. Nedorečenost in neenotnost pri formalni in vsebinski obdelavi nekaterih vrst gradiva (drobni tiski, rokopisi) pa so vprašanja, ki jih še danes zaposlujejo v veliki meri. Kot skrbniki knjižnih redkosti se domoznanci soočajo tudi z zahtevnimi postopki obdelave antikvarnega gradiva, ki pa je bila strokovno do nedavnega še precej nedorečena.

Pomemben segment dela domoznancev je promocija knjižnične in domoznanske dejavnosti ter zbirk. To področje dela je v slovenskih knjižnicah najbolj podhranjeno, saj ob obilici nujnih prednostnih nalog ponavadi zmanjka časa, kadrov in moči prav za zadnje dejanje domoznanskih delovnih procesov in projektov, tj. popularizacijo domoznanske dejavnosti in hranjenega gradiva. Domoznanci pa se vendarle, v okviru danih možnosti, ukvarjajo s pripravo domoznanskih prireditev in dogodkov, razstav, bibliopedagoških ur, v nekaterih, zlasti večjih knjižnicah, pa tudi z načrtno publicistično in založniško dejavnostjo. Tako se pojavljajo v ožjem in širšem okolju prepoznavni kot avtorji kakovostnih razstav, snovalci odmevnih prireditev, predavatelji, uredniki publikacij in pisci prispevkov v strokovnih revijah in lokalnih časopisih. V zadnjem desetletju so posebej dejavni tudi kot »pripravljalci« digitalnih zbirk in vsebin na spletnih portalih, pri čemer pa so prav tako potrebni čas za raziskovalno delo, znanja z različnih tematskih področij kot tudi večšine pisnega sporočanja. Vsak domoznanec se zaveda, da

so zbirke, hranjene v knjižnici, muzeju ali arhivu, ter lokalne posebnosti, običaji in tradicija zanimivi in pomembni navzven, in sicer ne le v ožjem okolju, temveč sestavljajo mozaik celotne nacionalne kulturne dediščine in identitete. Poslanstvo domoznancev zato niso le pridobivanje, obdelava, urejanje, hranjenje, varovanje in zaščita zbirk, ampak bi se morali z enako vnemo posvečati njihovem predstavljanju in ozaveščanju javnosti o njihovem pomenu.

DELO DOMOZNANCA V SODOBNI INFORMACIJSKI DRUŽBI

V sodobni informacijski družbi so se morale knjižnice hitro prilagajati ter skladno s potrebami okolja razviti in ponuditi nove storitve in vsebine v virtualnem prostoru. Med knjižničnimi zbirkami pa so prav domoznanske zbirke tiste, ki jih knjižnice lahko uspešno ponudijo v digitalnem okolju. Če so bila še do nedavnega strokovna prizadevanja namenjena predvsem vprašanju poenotenja in kooperativne obdelave domoznanskega gradiva, se je v zadnjem desetletju pozornost v veliki meri preusmerila k oblikovanju digitalnih domoznanskih vsebin, ki jih knjižnice objavljajo predvsem na portalih Kamra in Digitalna knjižnica Slovenije (dLib). Pomembni in med uporabniki zmeraj priljubljeni so tudi regionalni biografski leksikoni, ki jih knjižnice ponujajo na svojih spletnih straneh ali na posebnih portalih.

Prenos domoznanskih zbirk v digitalno okolje predstavlja za knjižnice soočenje z novimi delovnimi nalogami in opravili. Izbor in priprava gradiva za digitalizacijo zahtevata dobro poznavanje domoznanskega fonda in tehten premislek, kaj in zakaj bomo digitalizirali ter v kakšnem vrstnem redu, zato se projektov digitalizacije v knjižnicah ne bi smeli lotevati brez sodelovanja skrbnika domoznanskih zbirk. Odgovore na vprašanje, kako bomo digitalizirali in kje bomo objavili nastale vsebine, pa iščemo v sodelovanju z informacijskimi strokovnjaki v domačih knjižnicah in izven njih in nam pomagajo vsebine primerno prenesti v nove oblike medijev. Tu je še vprašanje avtorskih pravic, ki jih je potrebno obravnavati z vso skrbnostjo in odgovornostjo, čeprav raziskovanje teh vprašanj včasih pred nas postavi praktično nepremostljivo oviro.

Knjižnice se za digitalizacijo dokumentov odločijo zaradi vsebine dokumenta in zanimanja zanj, hkrati pa zaradi potrebe po zaščiti originala. Digitalne domoznanske zbirke omogočajo dostop brez omejitev, ki jih v analognem okolju prinašajo lokacija ali čas odprtosti knjižnice, število izvodov, omejitve pri rokovanju z gradivom in podobno. Digitalizirano gradivo spremlja podatek o tem, kje je dostopno v izvorni obliki, s čimer se uveljavlja knjižnica, ki je gradivo zbrala in ga hrani. Nekateri knjižnice imajo izkušnje, da se je v praksi želja uporabnikov po originalu po predstavitvi gradiva na medmrežju še povečala (Novljan, 2005, str. 29), kar pa je verjetno pojav predvsem pri vrstah gradiva, ki so zanimive tudi za komercialno rabo (npr. slikovno gradivo). Na drugi strani knjižnice, ki so v dobrem desetletju digitalizirale znaten del domoznanskega gradiva, beležijo nasproten trend: uporaba digitaliziranih vsebin na spletu strmo narašča, hkrati pa upada uporaba fizičnega izvoda v knjižnici. Razlog je preprost: uporabnik, ki je z uporabo gradiva v digitalni obliki zadovoljil svoje informacijske potrebe, nima več razloga za obisk knjižnice.

Po letu 2005 so v slovenskih knjižnicah pričeli z aktivnim vključevanjem vsebin zlasti na portalih Kamra in dLib. Medtem ko se na dLib-u zbirajo in hranijo velike količine digitaliziranih dokumentov, prinaša Kamra digitalne vsebine v obliki zgodb, kar pa zahteva velik angažma tistih, ki vsebine pripravljajo. In med knjižničarji so prav domoznanci največkrat tisti, ki skrbijo za pripravo digitalnih zbirk na portalu Kamra. Pri oblikovanju teh digitalnih vsebin se povezujejo s kolegi iz sorodnih institucij, kot so muzeji in arhivi, pa tudi s šolami, društvi in posamezniki, ki prav tako zbirajo domoznansko gradivo oz. raziskujejo lokalne teme. Povezovanje in sodelovanje z lokalnimi ustvarjalci je bilo seveda prisotno že v preteklosti, saj brez tega ni moč kvalitetno graditi domoznanske zbirke. Vendarle pa novodobna »digitalna« partnerstva temeljijo na novem konceptu sodelovanja, kar v praksi nemalokrat prinaša težave in zastoje. V nekaterih kulturnih ustanovah se raje še naprej oklepajo tradicionalnega načina dela in izražajo pomisleke o primernosti vključevanja svojih zbirk na – po njihovem mnenju – »popolnoma knjižničarske portale«. Ne glede na te pomisleke pa je jasno, da bomo morali taka razmišljanja kmalu preseči, saj je povezovanje – zlasti med knjižnicami, arhivi in muzeji – etični imperativ in tudi odraz stopnje profesionalizma zaposlenih v ustanovah (Perko, 2014, str. 109).

Še pred nekaj desetletji je knjižničar domoznanec svoj delovni dan prebil tako, da je v domoznanski čitalnici uporabnikom pomagal pri iskanju gradiva in podatkov, na pisalni stroj tipkal kataložne listke (morda tudi listal za časopisnimi članki s škarjami v roki), po telefonu poizvedoval za gradivom, sestavljal bibliografijo, napisal kakšen članek in pripravil razstavo, organiziral in vodil prireditve ali pogovor z domačim avtorjem in se udeležil prireditve v sorodni ustanovi. Vse to še vedno počne, s to razliko, da se je veliko navedenih opravil medtem z neverjetno

naglico preselilo v virtualno okolje, tja pa se vse bolj pospešeno seli tudi domoznansko gradivo in njegovi uporabniki.

Skratka, zdi se, da je danes vse drugače. Predvsem je ob podpori sodobne informacijske tehnologije v mnogočem lažje kot pred desetletji, s predpogojem, da gradimo na znanju ter da domoznansko funkcijo knjižnice še vedno razumemo kot vitalno dejavnost, ki knjižnici omogoča čim bolj naravno možnost vpetosti v ožje in širše okolje, saj je prav to okolje predmet njenega poglobljenega zanimanja in dejavnosti. Starosta sodobnega slovenskega knjižničarstva Avgust Pirjevec je v svojem delu *Knjižnice in knjižničarsko delo* zapisal: »Izhodišče za vse ljudskoknjižničarsko delo so potrebe ljudstva ... Moderni knjižničar mora upoštevati krajevne razmere ... Knjižničar mora poznati socialno in ekonomsko strukturo okraja, v katerem knjižnica deluje, in uravnavati mora svoje delo po potrebah, ki izhajajo iz realnih življenjskih sil.« (Pirjevec, 1940, str. 56). Poznavanje okolja namreč knjižnici omogoča, da bi se lahko v določeni meri uveljavila tudi kot spodbujevalka razvoja na območju, zato je lahko domoznanska dejavnost pomemben prispevek k okoljski in osebni rasti, kot tudi h krepitvi položaja in ugleda knjižnice v določenem okolju. Še vedno je potrebno, tako kot nekoč, uporabniku nuditi strokovno domoznansko informacijo in mu svetovati pri izbiri literature. Knjižničar oz. domoznanec brez znanja, poznavanja okolja ter zanimanja zanj bo težko pomagal poiskati odgovore na številne raznolike potrebe uporabnikov. Ali je res dovolj, tako knjižničarjem kot uporabnikom, obiskati svetovni splet, se zadovoljiti z nepreverjenimi, mnogokrat napačnimi podatki? V času splošne zasičenosti z informacijami bo pri delu v knjižnici nasploh vedno bolj pomembno vprašanje vrednotenja oz. odgovornosti do uporabnikov in gradiva, ki ga pridobivamo, obdelujemo, digitaliziramo, izposojamo itd.

Smernice razvoja domoznanstva in knjižnic narekujejo potrebo po strokovno usposobljenem kadru, ki se ukvarja s projektnim, raziskovalnim, publicističnim, svetovalnim delom itd., skratka z uporabniki, ki potrebujejo kakovostne in verodostojne domoznanske informacije in gradivo, hranjeno v knjižnici zaradi njih, medtem ko določena avtomatična dela v knjižnici opravlja v ta namen razvita tehnologija. Za napredkom namreč stojijo ljudje, ki s svojim znanjem niso v službi moderne tehnologije, temveč le-to izrabljajo v konstruktivne namene.

Sodobna informacijska družba od domoznancev zahteva nova znanja, nov način mišljenja, odprtost, prilagodljivost in inovativnost na vseh področjih njihovega dela. Novi tehnološki procesi so omogočili lažjo dostopnost do domoznanskih vsebin, po drugi strani pa prav zaradi tega bolj izgubljamost stik z njihovimi uporabniki v virtualnem okolju, ki jim je v današnji potrošniški družbi malo mar, kdo je poskrbel za vsebine, ki so jim na voljo. Na nek način se nam dogaja podobno kot v specialnih knjižnicah, kjer ugotavljajo, da se mnogi raziskovalci le še redko oglasijo v knjižnici, saj jim s svojim delom knjižničarji zagotavljajo dostop do vseh potrebnih informacij na njihovem delovnem mestu.

Tako raziskovalci izgubijo stik s knjižnico, s tem pa tudi zavest, da je knjižnica, vsem tehnološkim spremembam navkljub, še vedno nepogrešljiv del raziskovalnega procesa (Šušteršič, 2014). Tudi domoznanske zbirke so svojevrstne specialne knjižnice, ki jih knjižnice zaradi njihove zanimivosti in aktualnosti najprej digitalizirajo. Če je bil izbor pravilen, bo uporaba gradiva velika, knjižničarji se bodo veselili dobre statistike, uporabniki pa enostavne, brezplačne in neomejene uporabe. Prav zato pa bomo morali knjižničarji v prihodnosti poskrbeti za to, da bo naše delo opaženo in prepoznano tudi med uporabniki, ki fizično ne prihajajo v knjižnico. Prve korake v tej smeri smo že naredili, npr. z aktivnim vključevanjem in objavami v družbenih omrežjih, vendar je pot do sistematične promocije našega dela še dolga.

ZAKLJUČEK

»Znanje o domu«, ob podpori dobro organiziranih in v okolju prepoznavnih knjižničnih zbirk, ostaja temeljna osebna izkaznica vsake knjižnice, ki se zaveda bistva in širine svojega poslanstva. Pojem domoznanstva je krvni obtok splošne knjižnice in preveva vse sfere njenega delovanja, ne le domoznanskega oddelka. Zato je potrebno nenehno ozaveščanje o pomenu „domoznanskih“ knjižnic v lokalnem prostoru ter vključevanje le-teh v lokalne, državne in evropske kulturne projekte. Predvsem pa bi morala biti domoznanska vzgoja vključena tudi v šolski izobraževalni proces, kot je nekdaj že bila. Ali sta torej mesto in vloga domoznanca nepogrešljiva tudi v šolah, ne le v knjižnicah? Le kako naj spoznavamo daljne kraje, tuje kulture, če ne poznamo dovolj in nimamo odnosa do domačih vrednot? Domoznansko dejavnost lahko zato simbolično poimenujemo kar z geslom: »*Ljubo doma, kdor ga pozna!*«

VIRI IN LITERATURA

- Filo, B. (1982). Domoznanska zbirka in domoznanske informacije. *Knjižnica* 26 (3–4), 171–185.
- Glazer, J. (1963). Domoznanstvena tradicija in naloge pokrajinskih knjižnic. *Knjižnica* 7 (3/4), str. 111–119.
- Goropevšek, B. (1995). Domoznanstvo včeraj, danes, jutri: razvoj domoznanstva in domoznanskih zbirk v slovenskih knjižnicah. *Knjižnica* 39 (3), 61–79.
- Karun, B. (2009). Predgovor. V Štoka, P. (ur.) (2009): *Smernice delovnih skupin za domoznanstvo osrednjih območnih knjižnic z analizo vprašalnika o stanju domoznanstva v slovenskih splošnih knjižnicah in UKM za leto 2007*. Ljubljana: NUK.
- Kurnik Zupanič, S., Praznik, V. in Stavbar, V. (1997). Specifičnost kadrov v domoznanski dejavnosti. *Knjižnica*, 41, (2/3), str. 103–121.
- Navodila za strokovno obdelavo in hranjenje nacionalno pomembnega domoznanskega gradiva v splošnih knjižnicah* (2012). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Novljan, S. (2005). Domoznanska zbirka: neizkoriščene možnosti? *Knjižnica* 49 (3), str. 7–37.
- Perko, V. (2014). Sodelovanje kulturnih ustanov: nadloga ali stvar profesionalne etike. V Ambrožič, M. in Volk, D. (ur.) *Skupaj smo močnejši* (str. 108–109). Ljubljana: ZBDS.
- Petrov, N. (1997). Domoznanska dejavnost v Knjižnici Mirana Jarca. V Petrov, N. (ur.) *O delu domoznanskega oddelka* (str. 11–26). Novo mesto: Knjižnica Mirana Jarca.
- Pirjevec, A. (1940). Knjižnice in knjižničarsko delo. Znanstvena knjižnica, Knj. 12. Celje: Družba sv. Mohorja.
- Rajh, B. (1986). Domoznansko dokumentacijsko delo v knjižnici ob podpori sodobne informacijske tehnologije. *Knjižnica* 30 (3/4), str. 107–110.
- Stavbar, V. (2007). Sekcija za domoznanstvo. V Stopar, K. (ur.) 60 let strokovnega združenja slovenskih knjižničarjev (str. 147–150). Ljubljana: ZBDS.
- Šušteršič, L. (2014). *Obraz nevidne knjižnice*. Pridobljeno 1. 4. 2016 s spletne strani http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2013/ZBDS_skupaj_sustersic2014.pdf

SUMMARY

Although the term of local studies sounds slightly outdated, it is becoming increasingly obvious that local studies activities, as one of the important tasks of Slovenian public libraries, have not been losing its role and meaning in the modern society, but are actually gaining ground. Namely, local studies actually focus on the local environment, where the library is active, whereas the results generated reflect comprehensively the creativity, culture and identity of this environment. A local studies librarian as an expert, authority for local issues and curator of collections, important to the local area, must be involved in all parts of the library activities, which also implies a wide range of operational tasks. Their basic tasks, among others, encompass the acquisition of materials, that is, an activity which, as already ascertained in the past, proves to be one of the most demanding services of local studies activities. In the new millennium, in which intellectual production is still at staggering heights, whereas, at the same time, records are increasingly moving into the virtual reality with the help of modern technology, efficient collection of local materials seems more difficult than ever. Slovenian local studies librarians have dealt with the question of the uniform processing of materials, which is also an important part of local studies activities, especially since the 1980's, when the activities for the approximation and uniformity of working practices within local studies activities in Slovenia had begun. Efforts for the unification and cooperative processing of local studies materials represent an important part of this process. Given that local studies librarians in many libraries process diverse local materials independently, close attention was given to the questions of cataloguing, especially with the introduction of the shared catalogue within the Cobiss system. Nevertheless, inconsistency and non-uniformity in the formal and content-based processing of certain types of materials (small prints, manuscripts, antiquarian material) represent an unsolved question, which still occupies them today.

New librarian services in the virtual world also posed new challenges for local studies librarians, because the digital environment enables libraries to offer their local collections in the most effective way possible. After 2005, Slovenian libraries began actively including their contents in particular on the Kamra (www.kamra.si) and the Digital Library of Slovenia (www.dlib.si) portals. The selection and preparation of materials for digitalization require good knowledge of the local studies fond, as well as careful consideration which works and why are to be digitalized and in what order, therefore, curators of such collections must actively participate in digitalization projects. For the last decade, local studies librarians have been particularly active as creators of digitalized collections and contents on web portals (Kamra, regional biographical lexicons), which requires time for research work, knowledge of different topic areas, as well as written communication skills. Every local studies librarian is aware that the collections, stored in libraries, museums or archives, and our local characteristics, customs and traditions, are interesting and important externally, not only in the narrow environment, but make up a mosaic of the entire national cultural heritage and identity. Therefore, the mission of local studies librarians shall not only be limited to the acquisition, processing, editing, storage, protection and preservation of collections, but the same intensity should be applied to their presentation and raising of public awareness about their importance. In Slovenian libraries, this scope of work is especially neglected, because due to the abundance of other urgent priorities there is a lack of time, personnel and energy for the popularization of home studies activities and collections. However and within the limits of their possibilities, local studies librarians are dedicated to the organization of local studies events, exhibitions, bibliopedagogical activities, and, particularly in bigger libraries, also planned publishing activities. The modern information society requires local studies librarians to acquire new skills, new ways of thinking, open-mindedness, flexibility and innovation. With all these efforts and customer care, librarians will also need to ensure that our own work will be more visible and recognizable, in particular with the awareness that local materials are being rapidly moved to the virtual space, followed closely by our users.

ALI JE DIGITALIZACIJA KNJIŽNIČNEGA GRADIVA DOBRA NALOŽBA V PRIHODNOST KNJIŽNICE? DESETLETNE IZKUŠNJE KNJIŽNICE IVANA POTRČA PTUJ

Milena Doberšek
Knjižnica Ivana Potrča Ptuj
milena.dobersek@knjiznica-ptuj.si

IZVLEČEK

Z razvojem interneta in sodobnih informacijskih tehnologij so splošne knjižnice močno razširile svojo tradicionalno dejavnost in uporabnikom preko spleta ponudile številne nove storitve in zasnovale informacijske portale. Ob prehodu v novo tisočletje se je med nove dejavnosti knjižnic uvrstila tudi digitalizacija knjižničnega gradiva. Knjižnica Ivana Potrča Ptuj je od leta 2006 do 2015 digitalizirala in v Digitalno knjižnico Slovenije vključila 17.354 digitalnih enot oziroma preko 116.000 strani domoznanskih gradiv. Uporaba teh gradiv na portalu digitalne knjižnice je v letu 2015 dosegla že 40-odstotni delež vseh transakcij, ki so bile v ptujski knjižnici izvedene s klasičnim gradivom v vseh oddelkih izposoje. Če pa primerjamo uporabo vseh spletnih vsebin, ki jih ustvarja ali soustvarja ptujska knjižnica, ta delež naraste kar na 60 odstotkov. Spletne storitve in spletni informacijski portali postajajo pomemben segment dejavnosti splošnih knjižnic, ob tem pa se pojavlja vedno večja potreba po spremembi načina vrednotenja dela knjižnic.

1. INTERNETNI »BUM« IN SODOBNE INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE NASTANEK IN RAZVOJ INTERNETA

Ob koncu šestdesetih let preteklega stoletja je ameriška vojska odkrila prednosti in možnosti računalniških povezav, a tedaj prav gotovo še nihče ni slutil, da se bo to omrežje tako hitro razširilo. Internet izvira iz omrežja ARPANET, ki so ga ustanovili leta 1969 z namenom, da bi raziskovalcem pomagal s hitrejšo izmenjavo različnih informacij. Postal je pomembno orodje, ki je omogočalo delo na oddaljenih računalniških sistemih, prenos datotek, elektronsko pošto in izmenjavo informacij. Internet je začel delovati leta 1983, ko se je omrežje ARPANET razdelilo na omrežji MILNET, ki je bil namenjen potrebam vojske, in ARPANET, ki je služil kot orodje pri raziskavah informacijskih omrežij in novih omrežnih tehnologij (Ojsteršek, 2016). Osemdeseta leta so prinesla osebne računalnike, ki so močno razširili uporabo računalnikov zunaj akademskih in vojaških krogov, čemur je sledil silovit razvoj računalniške strojne in programske opreme. V devetdesetih letih se je pričelo intenzivno obdobje komercializacije interneta. Pojav World Wide Web-a, prvega spletnega brskalnika in urejevalnika, ki je omogočal uporabo hiperteksta v medmrežju, je bil eden od najbolj vznemirljivih internetnih razvojnih prebojev. Uporaba grafičnega hipertekstnega brskalnika je internet zaradi eksplozije pojava spletnih strani odpeljala v neobvladljive razsežnosti in ga približala slehernemu uporabniku. Internet ni bil več zgolj raziskovalno omrežje, temveč je prešel v svetovno komunikacijsko infrastrukturo (Ob 20-letnici interneta v Sloveniji, 2016). Ob prehodu v novo tisočletje je razvoj interneta in z njim povezanih informacijskih tehnologij močno zaznamoval še pojav brezžičnih tehnologij, ki so postale nepogrešljiv sestavni del vsakega prenosnega računalnika ali mobilne naprave.

INTERNET V SLOVENIJI

V Sloveniji štejemo za začetek uporabe interneta prvo povezavo z internetnim protokolom IP, ki je bila leta 1991 vzpostavljena med Inštitutom Jožef Stefan in nizozemskim inštitutom za jedrsko fiziko. Na Institutu Jožef

Stefan je bil takrat postavljen primarni domenski strežnik za domeno .yu (Internet v Sloveniji, 2016). Leta 1992 je bila registrirana vrhna domena .si. Istega leta je bil ustanovljen javni zavod Arnes, ki je z izgradnjo akademskega in raziskovalnega omrežja omogočil internetni preporod v Sloveniji (Oblak - Črnič, 2008). Prvi slovenski spletni strežnik je bil postavljen v Nacionalnem superračunalniškem centru Inštituta Jožef Stefan, na katerem je bila 21. novembra 1993 objavljena prva spletna stran s predstavitvijo Slovenije. Kmalu so začeli nanjo dodajati povezave do drugih slovenskih spletnih strani, tako da je stran prerasla v spletni imenik, kasneje preimenovan v Mat'kurja (Internet v Sloveniji, 2016).

2. MOŽNOSTI IN PRILOŽNOSTI, KI JIH JE KNJIŽNICAM PRINESEL RAZVOJ SODOBNIH INFORMACIJSKIH TEHNOLOGIJ

Prva prioriteta na področju uvajanja novih informacijskih tehnologij v splošnih knjižnicah je bila izdelava računalniških katalogov in računalniško podprta izposoja knjižničnega gradiva, ki je v osemdesetih letih 20. stoletja večinoma potekala le v lokalnem okolju knjižnic. V devedesetih letih so bile splošne knjižnice preko računalniškega omrežja DECNET povezane v knjižnično informacijski sistem. Za računalniško vodenje katalogov in izposajo so pričele uporabljati računalniško opremo VAX/VMS in programsko opremo COBISS (Knez, 1993).

Izjemno hiter razvoj sodobnih informacijskih tehnologij je tudi splošne knjižnice postavil pred popolnoma nove izzive in jim ponudil paletu novih možnosti in priložnosti informiranja širše javnosti, komuniciranja z uporabniki ter uvajanja novih storitev v spletnem okolju. Naslednji korak je bil vzpostavljanje e-točk z dostopom do interneta ter zasnova in postavitvev spletnih strani knjižnic. Hitro za tem so se pojavile ideje o številnih drugih možnostih in vsebinah, s katerimi bi knjižnice lahko nadgradile svojo tradicionalno dejavnost in jih uporabnikom ponudile na sodoben način preko spleta. Med te dejavnosti se je kaj kmalu uvrstila tudi izjemno mikavna možnost digitalizacije knjižničnega gradiva. Ob vstopu v 21. stoletje je tako v knjižničarskih krogih digitalizacija postala izjemno zanimiva in aktualna tema, a ob tem so se pojavljala številna odprta in nerešena vprašanja: kaj, kje in kako digitalizirati ter na kakšen način uporabnikom omogočiti dostop do gradiva.

PRVI POSKUSI DIGITALIZACIJE

V Knjižnici Ivana Potrča Ptuj so bili prvi poskusi digitalizacije omejeni na skeniranje razglednic na lastnih optičnih bralnikih. Digitalne kopije brez pripadajočih metapodatkov so bile sistematično urejene in shranjene na izbranih računalnikih in prenosnih medijih. Uporabniki so lahko do njih dostopali le v prostorih knjižnice. Že povsem na začetku je postalo jasno, da na takšen način lahko obvladujemo le manjše količine gradiva. Pri večjem obsegu bi takšen pristop postal zamuden, nepregleden in neobvladljiv. Za potrebe obvladovanja večjega števila datotek bi nujno potrebovali programsko okolje, v katerem bi lahko shranjevali digitalne kopije z metapodatki ter spletni vmesnik za uporabnike. Za razvoj takšnega okolja knjižnica ni imela finančnih in kadrovskih možnosti. Prav tako se je pojavljalo vprašanje smiselnosti, da zaradi kompleksnosti in zahtevnosti takšno okolje pripravlja posamezna knjižnica, saj so se s podobnim problemom soočali tudi drugi. Podobno kot v ptujski knjižnici so prvi poskusi digitalizacije potekali tudi v drugih splošnih knjižnicah, pri čemer so nekatere knjižnice dostop do digitaliziranega gradiva omogočale tudi preko svojih spletnih strani ali preko COBISS-a tako, da so digitalne kopije pripenjale k bibliografskim zapisom.

OSREDNJE OBMOČNE KNJIŽNICE ZASNUJEJO DOMOZNANSKI PORTAL KAMRA

Ob prehodu v novo tisočletje je potekala sprememba knjižnične zakonodaje. V skladu s 27. členom Zakona o knjižničarstvu (Ur. l. RS št. 87/01) ter Pravilnikom o osrednjih območnih knjižnicah (Ur. l. RS 88/03) so leta 2003 osrednje območne knjižnice pričele opravljati posebne naloge na svojem območju. Na novo vzpostavljeno povezovanje osrednjih območnih knjižnic, koordinirano izvajanje območnih nalog in načrtovan razvoj knjižnične dejavnosti je pomenil temeljno osnovo za številne skupne projekte splošnih knjižnic, tudi na področju digitalizacije knjižničnega gradiva. Že na prvem sestanku delovne skupine za domoznanstvo v začetku leta 2004 je bila v okviru izdelave izhodišč za enotno izvajanje domoznanske dejavnosti izpostavljena problematika digitalizacije knjižničnega gradiva ter urejanje in dostop do digitalnih zbirk.

Leta 2005 so se osrednje območne knjižnice dogovorile o vzpostavitvi regijskega domoznanskega portala Kamra. Idejo je podprlo tudi Ministrstvo za kulturo in portal je polno zaživel leta 2008. S portalom Kamra (www.kamra.si) so splošne knjižnice vzpostavile spletno aplikacijo, ki omogoča shranjevanje digitaliziranega gradiva s pripadajočimi metapodatki v skladu z mednarodnimi smernicami in sodobno zasnovanim uporabniškim vmesni-

kom z enotno vstopno točko za vse slovenske regije. Namen portala Kamra ni arhiviranje velikih količin digitaliziranega gradiva, temveč izbranih dokumentov na določeno temo. Vsebine na Kamri so predstavljene kot zgodbe s spremnimi besedili ter pripadajočimi digitaliziranimi objekti (O Kamri, 2016).

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA VZPOSTAVI DIGITALNO KNJIŽNICO SLOVENIJE

V Narodni in univerzitetni knjižnici (v nadaljevanju NUK) je začetno obdobje digitalizacije potekalo v letih 1996–2003. V Strateškem načrtu NUK-a, 2004–2008, je bila kot strateška usmeritev izpostavljena gradnja digitalne knjižnice. Portal Digitalna knjižnica Slovenije (www.dLib.si), ki temelji na mednarodnem standardu za opis spletnih vsebin Dublin Core, je javnosti dostopen od novembra 2005. Postal je osrednji slovenski spletni portal za dostop do digitaliziranega znanja in kulturnih zakladov (Digitalna knjižnica Slovenije, 2016). Po letu 2006 so lahko gradivo pričele vključevati tudi druge organizacije. To je za splošne knjižnice pomenilo velik korak naprej, saj so nam bile s tem dane možnosti vključevanja večjih količin digitaliziranega gradiva. NUK je pripravil tudi strokovne smernice za digitalizacijo knjižničnega gradiva in knjižnicam pri projektih digitalizacije nudil strokovno pomoč.

3. DIGITALIZACIJA DOMOZNANSKEGA GRADIVA V KNJIŽNICI IVANA POTRČA PTUJ

Po tem, ko so splošne knjižnice lahko pričele vključevati gradivo v Digitalno knjižnico Slovenije (v nadaljevanju dLib) in na portal Kamra, so bile odprte vse možnosti tudi za izvedbo večjih projektov digitalizacije. Glede na dejstvo, da hranimo v ptujski knjižnici izjemno bogato zbirko domoznanskega gradiva, je za nas digitalizacija tega gradiva predstavljala velik izziv in tudi priložnost. Projektom digitalizacije smo posvečali veliko pozornosti in nenehno iskali možnosti za pridobivanje finančnih sredstev. Večina projektov je bila financirana v okviru izvajanja nalog osrednje območne knjižnice, ki jih je na osnovi letnega programa dela financiralo Ministrstvo za kulturo. Gradivo je bilo digitalizirano v skladu z NUK-ovimi smernicami za digitalizacijo knjižničnega gradiva. Digitalizacijo, optično prepoznavo besedil in pripravo metapodatkov je v skladu s tehnično dokumentacijo, ki so jo pripravili v NUK-u, izvedel zunanji izvajalec. Ob digitalizaciji starejšega gradiva smo pozornost posvečali tudi novejšemu in v dLib vključevali tudi novejša izvorno digitalno nastala domoznanska gradiva.

PREDNOSTNI KRITERIJI PRI IZBORU GRADIVA ZA DIGITALIZACIJO

Pri izboru gradiva za digitalizacijo smo upoštevali naslednje prednostne kriterije:

- Vsebina gradiva: prednost je imelo gradivo z domoznanskimi vsebinami, ki ponujajo bogat vir za proučevanje lokalne zgodovine, vsebina pa je zanimiva za širšo javnost, tudi za ljubiteljsko raziskovanje.
- Karakteristične lastnosti besedila: prednost so imela gradiva, ki so glede na jezik besedila, pisavo in zahtevnost vsebine dostopna čim večjemu krogu uporabnikov.
- Ohranjenost originala: prednost je imelo poškodovano gradivo in gradivo na krhkem papirju, da bi s pretvorbo v digitalno obliko preprečili nadaljnje poškodbe pri uporabi originalov.
- Zastopanost originala v ptujski in v drugih knjižnicah: prednost je imelo gradivo, kjer so ohranjeni le redki originali.
- Vsebinsko zaokrožen sklop: prednost je imelo gradivo na določeno temo, kjer smo lahko pripravili vsebinsko zaokrožen sklop, tudi z dopolnjevanjem gradiv, ki smo si jih za potrebe digitalizacije izposodili iz drugih knjižnic.
- Avtorske pravice: prednost je imelo gradivo, kjer so avtorske pravice potekle ali pa je bilo možno pridobiti dovoljenje avtorja.

S pomočjo teh kriterijev smo določili ožji izbor gradiva, ki je bilo predvideno za digitalizacijo, in ga razvrstili v vsebinsko smiselne sklope. Večino digitaliziranega gradiva hranimo v Domoznanskem oddelku ptujske knjižnice. Z namenom kompletiranja digitalnih zbirk smo si za potrebe digitalizacije nekatere originalne izposodili iz drugih knjižnic.

VSEBINSKA PREDSTAVITEV DIGITALIZIRANEGA GRADIVA

Osrednji ptujski časopisi

Prvi in največji sklop gradiva, ki je bil izbran za digitalizacijo, so bili osrednji ptujski časopisi. Zbirka, ki jo hranimo v Domoznanskem oddelku, ni popolna, zato smo v številnih slovenskih in avstrijskih knjižnicah in arhivih opravili poizvedbe o hrambi teh časopisov. Digitalizacija je bila izvedena iz fondov, ki jih poleg ptujske knjižnice

hranijo NUK, Radio-Tednik Ptuj, Univerzitetna knjižnica Maribor, Osrednja knjižnica Celje in Österreichische Nationalbibliothek.

Digitalizirani so bili časopisi *Pettauer Wocheblatt* (1878), *Pettauer Localanzeiger* (1889–1890), *Pettauer Zeitung* (1890–1904), *Pettauer Anzeiger* (1905–1913), *Štajerc* (1900–1918), *Ptujski list* (1919–1922), *Narodna sloga* (1931–1932), *Naše delo* (1948–1950), *Ptujski tednik* (1951–1961), *Tednik* (1961–2003) in *Štajerski tednik* (2003–2012). Digitalna zbirka obsega 5.771 časopisnih številok oziroma približno 87.000 strani (Doberšek, Zmazek, 2013, str. 12).

Digitalizacija je potekala postopno po posameznih časopisnih naslovih in časovnih obdobjih in je trajala sedem let. Del digitalizacije je bil izveden v okviru izvajanja nalog osrednje območne knjižnice, del pa v NUK-u v okviru projekta Digitalna knjižnica Slovenije, ki je bil financiran iz norveškega finančnega mehanizma. Del gradiva je v izvorno digitalni obliki prispevala družba Radio-Tednik Ptuj.

Paracelsusovo delo Opera

V ptujski knjižnici hranimo delo enega najprepoznavnejših srednjeveških alkimistov in zdravilcev Theophrastusa Philippusa Aureolusa Bombastusa von Hohenheima, bolj znanega pod imenom Paracelsus (1493?–1541). Gre za tretjo Huserjevo izdajo Paracelsusovih del z naslovom *Opera*, in sicer za prvega od dveh delov, ki sta izšla leta 1616. Paracelsus je s svojim delom zapustil sledi tudi v slovenski ljudski medicini. Od slovenskih krajev, ki jih je obiskal na študijskem potovanju v letih 1523/24, sta znana Idrija in Ptuj. Prav na Ptujju naj bi bil po nekaterih teorijah najden tudi njegov rokopis *Paramirum I* (Program, 2010).

Zgodovinske razprave Mateja Slekovca

Bogoslovec in zgodovinopisec Matej Slekovec (1846–1903) je kot duhovnik služboval na Štajerskem. Za kraje Ljutomer, Mala Nedelja, Markovci in Negova je sestavil vzorne kronike. Za svoje objave je zbiral zgodovinsko gradivo po arhivih v Mariboru, Ljubljani, Gradcu, Zagrebu, Salzburgu in na Dunaju, pa tudi po cerkvenih matičnih knjigah ter občinskih in osebnih arhivih. Pisal je zgodovinske razprave in članke ter bil leta 1903 soustanovitelj in prvi predsednik Zgodovinskega društva za slovensko Štajersko (Program, 2011). Njegova dela so še danes pomembna in iskan vir za proučevanje zgodovine slovenske Štajerske. V projekt digitalizacije je bilo vključenih sedem monografij. Pet jih hranimo v ptujski knjižnici, dve pa smo si izposodili v Univerzitetni knjižnici Maribor.

Knjižne dragocenosti iz zapuščine rodbine Herberstein

Rodbina Herberstein je bila pomembna štajerska plemiška rodbina, ki je izpričana že v 12. stoletju in je ime-la v lasti tudi ptujski grad. Najbolj znan predstavnik rodbine je bil Žiga Herberstein, ki je bil cenjen diplomat v službi nemških cesarjev. Ptujška knjižnica hrani več del Žige Herbersteina in del o rodbini Herberstein. Med njimi so zgodnja in redka izdaja Moskovskih zapiskov iz leta 1550, rodbinska kronika iz leta 1557, Žigov rokopis na pergamentu in zbirka listin *Acta*. Posebno zanimivo delo je bogato ilustriran življenjepis Žige Herbersteina z naslovom *Gratae posteritati* iz leta 1560 (Program, 2012).

V projekt digitalizacije je bilo vključenih osem knjižnih dragocenosti iz 16. in 19. stoletja, ki so redka in dragocena tudi v evropskem merilu.

Dela Petra Dajnka

Peter Dajnko (1787–1873) je bil duhovnik, štajerski razsvetljenec, slovstveni ustvarjalec, jezikoslovec in nabožni pisatelj. V slovensko slovstveno zgodovino se je zapisal predvsem s pisavo dajničico. Njegov črkopis, ki je bil v rabi od leta 1824 do 1838, je bil na Štajerskem lepo sprejet. Dajnko s svojimi deli ni samo izobraževal, temveč je v njih ohranil tudi neprecenljive zapise vzhodnoštajerske slovenščine prve polovice 19. stoletja (Program, 2015). Digitaliziranih je bilo trinajst monografij. Sedem jih hranimo v ptujski knjižnici, preostale smo si izposodili v NUK-u, Univerzitetni knjižnici Maribor ter v Teološki knjižnici.

Geschichte des Herzogthums Steiermark

Albert Anton von Muchar (1781–1849) je bil duhovnik, profesor klasične filologije, zgodovinar, član Akademije znanosti na Dunaju, ustanovitelj Zgodovinskega društva za Notranjo Avstrijo in pisec številnih zgodovinskih razprav, ki jih je objavljial v različnih strokovnih revijah. *Geschichte des Herzogthums Steiermark* je Mucharjevo pomembno zgodovinsko delo. Obsega devet zvezkov in je še danes iskana in pogosto citirana literatura. Publika-

cija je izhajala v Gradcu med letoma 1844 in 1874. Prve štiri dele je uredil sam, naslednje pa Engelbert Prangner oziroma Zgodovinsko društvo za Štajersko (Program, 2015).

Topographisch-statistisches Lexikon von Steiermark

Topographisch-statistisches Lexikon von Steiermark (1878–1885), katerega avtor je Josef Andreas Janisch, je eden najboljših leksikonov Štajerske. Je izjemno obsežen in je izšel v treh zvezkih. Poleg nekoliko starejšega Schmutzovega topografskega leksikona Štajerske iz začetka 19. stoletja je Janischev leksikon nepogrešljiv vir podatkov, saj podaja natančen pregled štajerskih mest v času druge polovice 19. stoletja s številnimi statističnimi, zgodovinskimi in kulturnozgodovinskimi podatki (Program, 2015).

Zbirka zakonov za Štajersko

V ta sklop smo uvrstili periodično publikacijo, ki predstavlja zbirko zakonov in uradnih listov Vojvodine Štajerske iz prve polovice 19. stoletja. Pod naslovom Provinzial Gesetzsammlung für das Herzogthum Steiermark je zbirka izhajala od leta 1819 do leta 1848. K temu viru sodi tudi popis zbirke z naslovom Haupt-Repertorium zur Provinzial-Gesetzsammlung für Steiermark von den Jahren 1819 bis inclusive 1838 (Program, 2015). Domoznanski oddelek ptujske knjižnice hrani večino gradiva iz tega sklopa, del gradiva nam je posodila Centralna pravosodna knjižnica iz Ljubljane.

Novejše izvorno nastalo digitalno gradivo

Ob skrbi za digitalizacijo starejšega domoznanskega gradiva smo pozornost nenehno polagali tudi novejšemu gradivu, ki je izvorno nastajalo v digitalni obliki. Tako smo navezovali stike z avtorji in jim predstavili možnost vključitve gradiva v digitalno knjižnico. V primeru, da je bil na strani avtorja izkazan interes, smo poskrbeli za administrativne postopke in posredovanje gradiva v NUK.

KRONOLOŠKI PREGLED VKLJUČEVANJA GRADIVA V DIGITALNO KNJIŽNICO SLOVENIJE

V dLib-u ena digitalna enota predstavlja en digitalni objekt s pripadajočimi metapodatki. To je lahko članek, monografija, fotografija, časopisna številka in podobno. Ena digitalna enota lahko pomeni tudi več tisoč strani, zato zaradi bolj celovite predstave o količini gradiva v kronološkem pregledu beležimo tudi število digitaliziranih strani.

Leto	Število digitalnih enot	Število digitaliziranih strani
2006	8.673	8.684
2007	1.609	806
2008	2.234	416
2009	2	199
2010	2.544	36.285
2011	824	28.353
2012	1.179	11.875
2013	236	5.307
2014	3	344
2015	48	24.550
Skupaj:	17.354	116.819

Preglednica 1: Kronološki pregled vključevanja gradiv ptujske knjižnice v dLib

Slika 4: Ivan Potrč, družinska fotografija, nastala okrog leta 1915: mama Elizabeta, oče Janez, sestra Elizabeta in Ivan Potrč. Foto: Johan Winkler

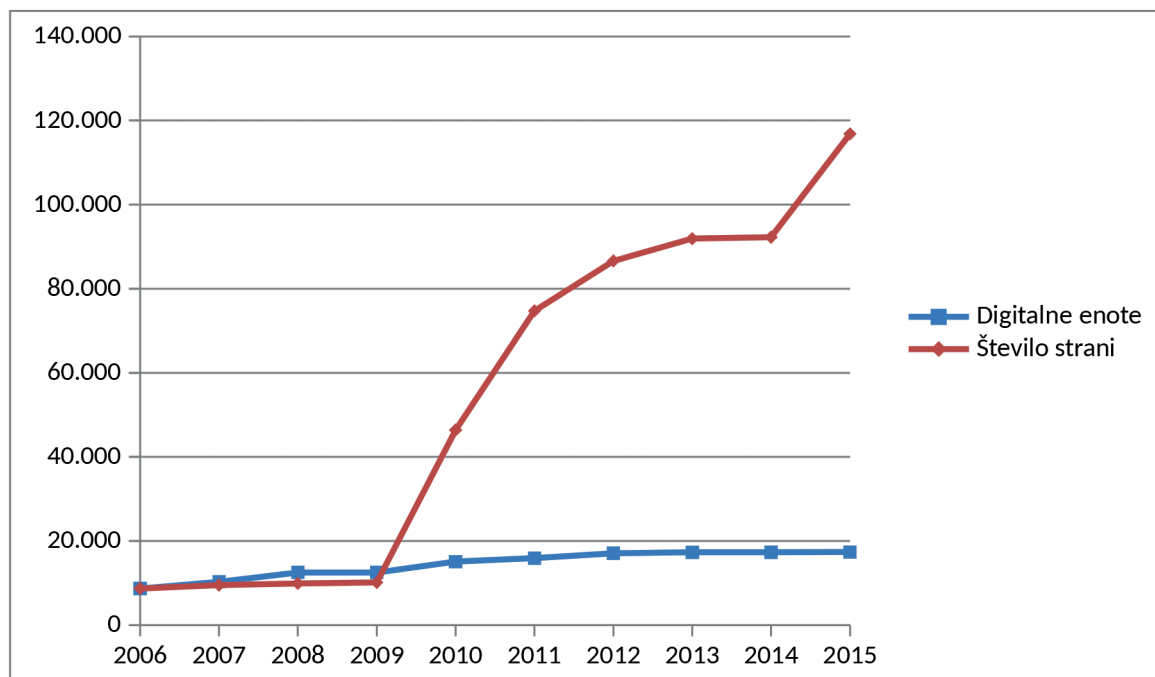

Diagram 1: Diagram prikazuje naraščanje gradiva, ki ga je v dLib vključila ptujska knjižnica

Iz diagrama 1 je razvidno, da je v prvih letih število digitalnih enot presegalo število digitaliziranih strani. Razlog je v tem, da smo se pri digitalizaciji časopisov Štajerc, Ptujski list, Narodna sloga in Naše delo poleg zajema metapodatkov po posameznih številkah odločili tudi za zajem metapodatkov po posameznih člankih. Pri kasnejši uporabi in iskanju se je izkazalo, da pri tovrstnem časopisju, kjer gre za krajše članke, ki so večinoma podpisani le z inicialkami avtorjev, takšen zajem ni smiseln in stroškovno upravičen, zato smo takšno prakso opustili.

PREDNOSTI DIGITALIZACIJE IN SPLETNEGA DOSTOPA DO GRADIVA

Digitalizacija gradiva in zagotavljanje prostega dostopa preko spleta prinaša knjižnici in uporabnikom številne prednosti:

- zaščita originalov pred nadaljnjo obrabo,
- optična prepoznavna besedila, ki omogoča iskanje po celotnem besedilu,
- krajevno in časovno neomejen dostop,
- do istega gradiva lahko hkrati dostopa več uporabnikov,
- zaradi lažjega dostopa do gradiva se poveča njegova uporaba,
- možnost digitalnega kompletiranja vsebinskih sklopov,
- večja možnost, da uporabnik dobi informacijo o obstoju gradiva, ker je le-to najdljivo tudi preko različnih spletnih brskalnikov,
- razbremenitev zaposlenih v oddelku, ki hrani gradivo.

4. PROMOCIJA PROJEKTOV DIGITALIZACIJE IN ODZIV UPORABNIKOV

Vsa leta smo posebno pozornost namenjali tudi promociji projektov digitalizacije in digitaliziranega gradiva. V lokalnih časopisih smo objavljali članke s predstavitvijo digitalne knjižnice in digitaliziranega gradiva. Digitalne zbirke smo predstavljali v lokalnih radijskih programih o kulturi, na lokalni televiziji ter jih promovirali preko spletnega portala Kamra in spletne strani knjižnice. Za uporabnike smo organizirali tečaje s predstavitvijo digitalne knjižnice in načinov iskanja gradiva. Najobsežnejšo promocijo smo izvedli leta 2013 ob zaključku projekta digitalizacije osrednjih ptujskih časopisov. Projekt smo predstavili na tematski prireditvi Sprehod skozi zapisani čas, kjer smo posamezne digitalizirane časopise predstavili skozi zgodovinsko obdobje in okoliščine, v katerih so izhajali. Ob tej priložnosti je bila postavljena pregledna razstava in natisnjena monografija Ptujška časopisna dediščina avtoric Milene Doberšek in Melite Zmazek. Da bi bili z obstojem digitalne kopije seznanjeni tudi upo-

rabniki COBISS-a, smo sprva bibliografskim zapisom v polje 865 ročno dodajali spletno povezavo do gradiva v digitalni knjižnici, kar je bilo precej zamudno. Sedaj to ni več potrebno, saj od leta 2014 med NUK-om in IZUM-om poteka paketni uvoz URL povezav iz Digitalne knjižnice Slovenije v bibliografske zapise v COBISS-u (Klasinc, 2014).

S premišljenim in skrbno načrtovanim izborom gradiva za digitalizacijo ter z intenzivno promocijo smo z leti dosegli veliko zanimanje uporabnikov.

Leto	Ogledi metapodatkov	Vpogledi v vsebino
2006–2009	ni podatkov	ni podatkov
2010	23.355	34.666
2011	19.692	74.615
2012	35.075	198.887
2013	25.238	230.789
2014	38.804	163.472
2015	105.948	265.935

Preglednica 2: Uporaba gradiv, ki jih je v dLib prispevala ptujska knjižnica

Ob pregledu desetletnega dela na področju digitalizacije smo prišli do spoznanja, da smo v prvih letih pozornost posvečali predvsem izvajanju projektov in promociji, premalo pozornosti pa smo namenili zbiranju statističnih podatkov o uporabi. Za obdobje 2006–2009 ni podatkov o uporabi naših gradiv v digitalni knjižnici, kar nakazuje tudi na to, da se sprva knjižnice še nismo zavedale, da ta dejavnost postaja tako pomemben segment v naši ponudbi.

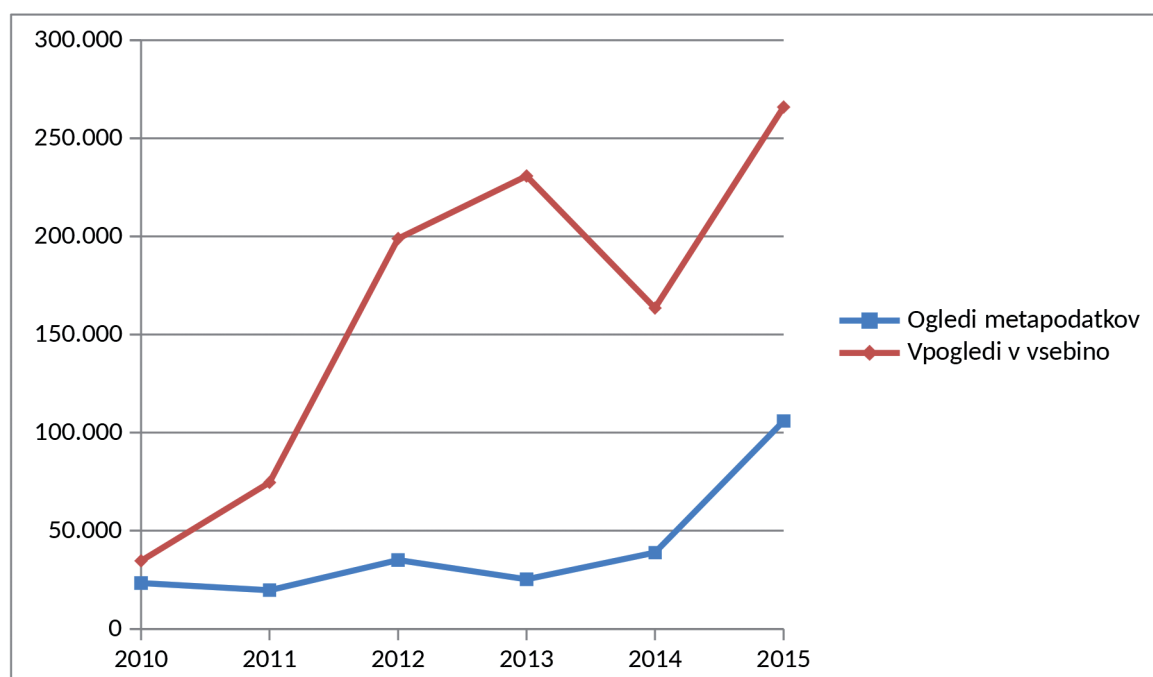

Diagram 2: Uporaba gradiv ptujske knjižnice v dLib

5. ALI JE DIGITALIZACIJA KNJIŽNIČNEGA GRADIVA RES DOBRA NALOŽBA V PRIHODNOST KNJIŽNICE?

Brez dvoma. Pa vendar velja malce razmisleka tudi o tem, kako se digitalizacija knjižničnega gradiva in prost dostop do teh vsebin na spletu odražata v statističnih podatkih o uporabi storitev knjižnic ter pojmovanju oziroma odnosu uporabnikov do (nujnosti obstoja) le-teh. Z razvojem sodobnih informacijskih tehnologij knjižnice širijo svojo dejavnost in na spletu uvajajo nove storitve in informacijske portale (Kamra, Dobre knjige, biografski leksikoni itd.), na katere knjižničarji prispevajo veliko kakovostnih vsebin, a pri tem njihovo delo ostane skrito v ozadju. V spletnem okolju med knjižničarjem in uporabnikom ni več osebnega stika. Knjižničarji ne poznajo teh uporabnikov: kdo so, od kod so, koliko jih je. Prihaja tudi do tega, da se spletni uporabniki ne zavedajo in jih tudi ne zanima, kdo pripravlja in vnaša vsebine na splet. Uporabnikom delo knjižničarja ostaja nevidno, zato ne poznajo širine njegovih delovnih obveznosti in ne vrednotijo obsega in pomena njegovega dela.

In seveda – vsebine na spletu so prosto dostopne, za dostop ni potrebno aktivno članstvo v knjižnici. Uporaba spletnih vsebin iz leta v leto močno narašča, a v knjižnicah opažamo, da upadeta število aktivnih članov in fizičen obisk. Smo si torej knjižnice z objavljanjem digitaliziranih gradiv in drugih informacij na spletu ob obstoječem sistemu vrednotenja rezultatov dela naredile medvedjo uslugo? Zagotovo ne, večji problem je le v tem, da spletna uporaba še ne znamo dovolj dobro unovčiti in ustrezno ovrednotiti v letnih poročilih. Ni napočil že skrajni čas za spremembo načina vrednotenja našega dela?

Če na primeru ptujske knjižnice za leto 2015 primerjamo fizični in spletni obisk, ugotovimo naslednje: ogled digitaliziranih gradiv, ki jih je v dLib prispevala ptujska knjižnica, predstavlja 40-odstotni delež vseh transakcij, ki smo jih zabeležili s klasičnim gradivom v vseh oddelkih knjižnice. Če pa primerjamo uporabo vseh spletnih vsebin, ki jih ustvarja ali soustvarja ptujska knjižnica, ta delež naraste kar na 60 odstotkov. To pa so podatki, ki nam dajejo krepko misliti, kako pomembno je, da pripravljamo tovrstne spletne vsebine in kako velika je postala uporaba le-teh. Tako se ob vseh izzivih in priložnostih, ki jih prinašajo nove sodobne informacijske tehnologije, pred knjižnice postavlja še ena povsem nova naloga: vrednotenje in promocija našega dela. Potrebno bo namreč poskrbeti tudi za ustrezno vrednotenje našega dela in osveščanje javnosti, da vse te spletne vsebine nekdo pripravlja in jih dopolnjuje, sicer se nam lahko kaj hitro zgodi, da bomo pričeli sami ogrožati svoj obstoj.

VIRI IN LITERATURA

- Digitalna knjižnica Slovenije dLib.si: zgodovina*. Pridobljeno 16. 3. 2016 s spletne strani <http://www.dlib.si/menu/o%20nas>
- Doberšek, M., Zmazek, M. (2013). *Ptujska časopisna dediščina*. Ptuj: Knjižnica Ivana Potrča.
- Internet v Sloveniji*. Pridobljeno 14. 3. 2016 s spletne strani https://sl.wikipedia.org/wiki/Internet_v_Sloveniji
- Klasinc, J. (2014). Dostop do gradiva na portalu Digitalne knjižnice Slovenije – d.Lib.si prek COBISS. *Knjižničarske novice*, 24 (1/2), 4–5.
- Knez, V. (1993). Avtomatizacija poslovanja naše knjižnice. V L. Majnik (ur.), *Littera scripta manet* (str. 65–70). Ptuj: Ljudska in študijska knjižnica.
- O Kamri*. Pridobljeno 15. 3. 2016 s spletne strani (<http://www.kamra.si/sl/o-kamri.html>)
- Ob 20-letnici interneta v Sloveniji: kratka zgodovina interneta*. Pridobljeno 14. 3. 2016 s spletne strani <http://www.isoc.si/?p=304>
- Oblak - Črnič, T. (2008). O začetkih interneta na Slovenskem. *Javnost*, 15 (Supl.) 151–174. Pridobljeno 30. 3. s spletne strani <http://javnost-thepublic.org/article/pdf/2008/5/10/>
- Ojsteršek, M. *Zgodovina interneta*. Pridobljeno 14. 3. 2016 s spletne strani http://www.s-sers.mb.edus.si/gradiva/rac/moduli/spletne_aplikacije/01_internet/02_datoteka.html
- Poročilo 2006–2015*. Ptuj: Knjižnica Ivana Potrča.
- Program izvajanja posebnih nalog osrednje območne knjižnice (2006–2015)*. Ptuj: Knjižnica Ivana Potrča.
- Vsebinsko in finančno poročilo o izvajanju posebnih nalog osrednje območne knjižnice (2006–2015)*. Ptuj: Knjižnica Ivana Potrča.

SUMMARY

The development of new information technologies has significantly changed the operation of public libraries and offered them broad new possibilities and opportunities to inform the wider public, communicate with its users and implement new services. The first priority was to create electronic catalogs and computerized borrowing systems for library materials, which in the 1980's mainly happened within the local environment of libraries. Via a computer network, public libraries in the 1990's were connected into a library information system. The VAX/VMS operating system and the COBISS software were implemented for computerized cataloguing and borrowing control. Along the advent of the internet in the late 1990's, libraries have begun establishing e-points for users and building their own web pages. The rapid development of the web and the expansion its use encouraged librarians to several new ideas about the possibilities and contents, with which libraries could upgrade their traditional activities and offer them to their users in a modern way over the internet. These very soon included an especially attractive possibility for the digitalization of library materials, which has become highly topical after the transition into the new millennium. Initially, libraries stored the digitalized materials locally on personal computers, web pages or along the bibliographic record within the COBISS system. Later these digitalized materials were included in the Digital Library of Slovenia (www.dlib.si), established by the National and University Library, or on the Kamra local studies portal (www.kamra.si), designed jointly by central regional libraries.

The Ivan Potrč Library Ptuj stores an extraordinary rich local studies collection, thus the digitalization of such materials represented a major challenge and also opportunity. Only materials, providing a plentiful source of information to study the history of the Spodnje Podravje region, were included in digitalization projects. The central Ptuj newspapers, Paracelsus's work *Opera Omnia*, the historical discussions by Matej Slekovec, precious books from the Herberstein family legacy, works by Peter Dajnko, the historical work *Geschichte des Herzogthumes Steiermark*, the lexicon of Styria *Topographisch-statistisches Lexikon von Steiermark* and a collection of laws of Styria were digitalized. From 2006 until 2015, the Ivan Potrč Library Ptuj digitalized and contributed a total of 17.354 digital units to the Digital Library of Slovenia, which is more than 116.000 pages of local studies materials. In 2015, the use of these materials reached 105.948 accesses to the metadata and 265.935 to the content.

In libraries we are noticing that the use of online contents increases significantly from year to year, whereas the number of active members and in-person visits decreases. Have libraries by publishing digitalized materials and other information on the internet within the existing evaluation system for work results done themselves a disservice? Certainly not, but the biggest problem remains that we are still unable to evaluate online use in annual reports. Is it not high time to change the evaluation method for our work? If we compare the in-person and online visits in the case of the Ptuj library, the following can be observed: displays of digitalized materials, contributed to dLib by the Ptuj library, represent a 40 percent share of all transactions recorded with classical materials in all library departments. However, if we compare the use of all online contents, created or co-created by the Ptuj library, this share reaches a staggering 60 percent. These data provide enough food for thought about the importance for the creation of such online content and to what extent these are used nowadays. Online services and web information portals are taking-over an important segment of activities carried-out by public libraries, whilst the need to change the evaluation method for their work is increasing progressively.

PROMOCIJA E-DOMOZNANSKIH VSEBIN NA SVETOVNEM SPLETU, DRUŽBENIH OMREŽJIH IN V MEDIJIH PRAKSA OSREDNJE KNJIŽNICE CELJE

Srečko Maček
Osrednja knjižnica Celje
srecko.macek@knjiznica-celje.si

IZVLEČEK

Domoznanska dejavnost splošnih knjižnic je kot njihova redna naloga opredeljena v Zakonu o knjižničarstvu in ostalih podzakonskih aktih. Z uveljavitvijo Pravilnika o osrednjih območnih knjižnicah so »regionalne« knjižnice dobile tudi naloge koordinacije domoznanstva na območju. V minulih letih je bila ob finančni podpori države izvedena vrsta projektov digitalizacije in objave rezultatov na portalih Digitalna knjižnica Slovenije, Kamra in drugje. Razvoj svetovnega spleta, še posebej 2.0, in digitalizacije je ob ustrezni umestitvi domoznanstva v področno zakonodajo ob pravem času dal dejavnosti nov zagon.

Domoznanstvo ima različno dolgo tradicijo, najdaljšo in najboljše zbirke imajo nekdanje študijske knjižnice, današnje OOK. Ob uveljavljenih delovnih postopkih zbiranja, obdelave in ustreznega hranjenja gradiv se je postopoma uveljavljalo zavedanje, da je gradivo, ki praviloma ni namenjeno izposoji na dom, potrebno v ustreznih pogojih občasno predstaviti uporabnikom, ki so ga uporabljali predvsem v raziskovalne namene.

Z uveljavitvijo digitalizacije in interneta se je za domoznanstvo pojavilo mnogo možnosti predstavitve vsebin, ki so zaradi posebne obravnave omejeno dostopne javnosti. Danes tako sobivata analogno in digitalno, lahko enakopravno, pa tudi komplementarno, pač glede na potrebe uporabnikov vseh generacij.

Z uveljavitvijo družbenih omrežij, kot sta npr. Facebook in Twitter, pa je na voljo možnost brezplačne promocije domoznanskih vsebin. V prispevku je ob na kratko predstavljenih izhodiščih tržnega komuniciranja e-domoznanskih vsebin predstavljenih nekaj primerov sodelovanja z lokalnimi mediji in promocije domoznanskih vsebin v elektronskem okolju celjske knjižnice kot npr. Zgodbe iz Kamre, Album s Celjskega ... S strateško naravnano promocijo, ki vključuje sodelovanje z mediji in ustrezno osebno komunikacijo z uporabniki, z izkoriščanjem sodobnih tehničnih možnosti, ki sicer ne zahtevajo dodatnih finančnih vložkov, se je povečala prepoznavnost domoznanstva v okolju. Predvsem bo potrebno v bodoče več pozornosti posvetiti uporabi orodij tržnega komuniciranja oziroma marketinga, ki se v splošnih knjižnicah še vse premalo uveljavlja, saj lahko omogočijo večjo prepoznavnost domoznanstva v okolju in povečajo zanimanje za vsebine slovenske kulturne dediščine, ki na ta način doseže več individualnih uporabnikov, ki bi jih te vsebine zanimale, in tudi vse druge ciljne skupine na npr. področjih kulture, raziskovanja, izobraževanja in turizma ...

Domoznanska dejavnost splošnih knjižnic je kot njihova redna naloga opredeljena v *Zakonu o knjižničarstvu*¹ in ostalih podzakonskih aktih. Z uveljavitvijo *Pravilnika o osrednjih območnih knjižnicah*² so »regionalne« knjižnice dobile tudi naloge koordinacije domoznanstva na območju. V minulih letih je bila ob finančni podpori države izvedena vrsta projektov digitalizacije in objave rezultatov na portalih Digitalna knjižnica Slovenije, Kamra in drugje. Razvoj svetovnega spleta, še posebej 2.0, in digitalizacije je ob ustrezni umestitvi domoznanstva v področno zakonodajo ob pravem času dal dejavnosti nov zagon.

¹ Zakon o knjižničarstvu (2001). Uradni list RS. št. 87

² Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah (2003) . Uradni list RS. št. 88

Domoznanstvo ima različno dolgo tradicijo, najdaljšo in najobsežnejše zbirke imajo nekdanje študijske knjižnice, današnje OOK. Ob uveljavljenih delovnih postopkih zbiranja, obdelave in ustreznega hranjenja gradiv se je postopoma uveljavljalo zavedanje, da je gradivo, ki praviloma ni namenjeno izposoji na dom, le potrebno v ustreznih pogojih občasno predstaviti uporabnikom, ki so ga uporabljali predvsem v raziskovalne namene.

Z uveljavitvijo digitalizacije in interneta se je za domoznanstvo pojavilo mnogo možnosti predstavitve vsebin, ki so zaradi posebne obravnave omejeno dostopne javnosti. Danes tako sobivata analogno in digitalno, lahko enakopravno, pa tudi komplementarno, pač glede na potrebe uporabnikov vseh generacij.

DIGITALIZACIJA DOMOZNANSKIH GRADIV

Knjižnice digitalizirajo svoje zbirke, da omogočijo lažji dostop do gradiva in promocijo svojih zbirk, in v sodelovanju s partnerskimi inštitucijami (muzeji, arhivi, osebni lastniki domoznanskih gradiv itd.) skupaj gradijo in vzpostavljajo takšen sistem, ki bo omogočal približevanje in odpiranje domoznanskih zbirk širši javnosti in različnim ciljnim skupinam uporabnikov, kajti le v tem primeru bo proces pridobivanja domoznanskega gradiva kot eden od temeljnih procesov domoznanstva umeščen v kontekst potreb lokalnih, regionalnih in nacionalnih interesov.

Pri tem so se že pred leti nakazovale naslednje poti:

- Prehod v novo digitalno okolje je le nadaljevanje osnovnih funkcij domoznanskih zbirk: zbiranja, obdelave in ohranjanja gradiva v različnih formatih in na različnih medijih.
- Digitalne domoznanske zbirke z novimi tehnologijami:
 - razširjajo lokalne meje, lokalne vsebine postajajo zanimive za širši krog ljudi
 - s svojimi vsebinami podpirajo lokalno raznolikost, vseživljenjsko učenje in socialno vključenost
 - z internetom postajajo povezljive, ponuja se možnost skupnega kreiranja, ustvarja se obsežen arhiv.

Ustvarjalci domoznanskih gradiv v lokalni skupnosti svoja gradiva še naprej obdržijo v analogni obliki, v digitalni obliki pa jih knjižnica, če je zadostila Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah, ponudi širši javnosti; najpomembnejši element digitalne domoznanske zbirke so zanimive lokalne vsebine, hitro in enostavno dostopne z enega mesta - portala.

- Z dobro oblikovano in uspešno posredovano domoznansko zbirko se lahko splošne knjižnice aktivno vključimo tudi v vedno bolj intenziven razvoj kulturnega turizma kot dela kulturne »industrije«.³

V digitalizacijo domoznanskih gradiv so vključene vse OOK. Digitalizirano gradivo je dostopno preko portala Digitalne knjižnice Slovenije - dLib, nekaj tudi na portalu KAMRA in lokalno v prostorih knjižnic. OOK so se večinoma lotile digitalizacij fizičnega gradiva (monografskih in serijskih publikacij), v manjši meri ali sploh ne pa multimedijskega gradiva (zvočnih in video vsebin).⁴

RAZPOLOŽLJIVOST DIGITALNIH VIROV V DIGITALNI KNJIŽNICI SLOVENIJE, STANJE 31. 12. 2015

Ob koncu leta 2015 je portal dLib.si vseboval 714.198 zapisov za različna gradiva: 688.788 zapisov za besedila, 119 zapisov za multimedijsko gradivo, 2182 zapisov za poročila ARRS, 23.098 zapisov za slikovno gradivo. V letu 2015 je bilo na portal dLib skupaj dodanih 61.836 novih zapisov. Dodana vsebina je rezultat digitalizacije gradiva NUK in partnerskih organizacij ter pridobljenih izvorno digitalnih publikacij, ki jih NUK redno prejema s strani založnikov in avtorjev.⁵

RAZPOLOŽLJIVOST DIGITALNIH VIROV NA PORTALU KAMRI, STANJE NA 31. 12. 2015

Na portalu je objavljenih 19.819 digitaliziranih objektov, ki so povezani v 356 zbirk. V letu 2015 je bilo dodanih 63 novih digitalnih zbirk in 3.369 novih multimedijskih elementov. V lanskem letu smo k sodelovanju pritegnili 19 novih organizacij, tako da sedaj svoje vsebine prispeva na portal 214 organizacij ali posameznikov.⁶

³ Domfest: smernice delovnih skupin za domoznanstvo osrednjih območnih knjižnic z analizo vprašalnika o stanju domoznanstva v slovenskih splošnih knjižnicah in UKM za leto 2007 / 1. festival domoznanstva Koper, 15. maj 2009 ; [glavni urednik Peter Štoka] Domfest (2009), str. 14-15

⁴ Stanje domoznanstva v splošnih knjižnicah v Sloveniji na dan 31. 12. 2009 <http://old.nuk.uni> (pridobljeno 28. 4. 2016)

⁵ Letno poročilo Narodne in univerzitetne knjižnice za leto 2015 (2016). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. https://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2016/NUK_Porocilo_2015.pdf (pridobljeno 28.4.2016)

⁶ Vsebinsko in finančno poročilo domoznanskega regijskega portala KAMRA za leto 2015 (2016). Celje: Osrednja knjižnica Celje. (Interno gradivo)

MARKETINŠKO (TRŽNO) KOMUNICIRANJE E-DOMOZNANSKIH VSEBIN

Eden izmed razlogov za večjo priljubljenost domoznanskih zbirk je prav v vedno bolj učinkovitih in dostopnih elektronskih bazah in portalih za zgodovino in kulturno dediščino. Vse to je odlična priložnost za promoviranje in večjo uporabnost domoznanskega gradiva.

V knjižnicah, muzejih in drugih sorodnih inštitucijah, ki hranijo in predstavljajo kulturno dediščino, se ob hitro se razvijajoči tehnologiji in s tem možnostih za predstavitev zbirk vse bolj uveljavljajo koncepti marketinškega komuniciranja. Nadomestil je izraz promocija, ki je eden izmed 4 elementov (izdelek/storitev, distribucija, cena, promocija oz. marketinško komuniciranje) tradicionalnega Kotlerjevega marketinškega spleta⁷. V tem kontekstu je marketinško komuniciranje del upravljaljskega koncepta in pomeni proces učinkovitega komuniciranja vseh elementov spleta.

Proces marketinškega komuniciranja postavlja cilje, analizira načrtovana sporočila in uporablja različna orodja za posredovanje sporočila. Obstajata dve vrsti sporočil: načrtovana in nenačrtovana.

Načrtovana sporočila se posredujejo preko oglaševanja (oglasov v medijih, letakov, brošur, logotipov na raznih mestih, prikazovalnikov, avdio-vizualnega gradiva itd.), promocije in pospeševanja »prodaje« (razstav, dogodkov, javnih programov, dnevov odprtih vrat; neposrednega marketinga (elektronske pošte, svetovnega spleta), odnosov z javnostmi (PR – tiskovnih poročil, poročil, objav in obvestil), publicitete ali brezplačnih prispevkov v medijih, sponzoriranja in donacij, embalaže (celostne podobe), pomoči uporabnikom, ustnih sporočil oz. propagande (priatelj pove prijatelju, zunanjih vidnih sporočil (plakatiranje, transparenti) in ostalih dogodkov.

Viri nenačrtovanih sporočil so vsi elementi, ki se nanašajo na blagovno znamko, identiteto domoznanske zbirke in kakovost storitev. Obe vrsti komuniciranja sta ključni in idealno je, da delujeta skupaj in posredujeta enotno, usklajeno sporočilo.⁸

Eden od najpomembnejših trendov komuniciranja je integrirano marketinško komuniciranje, ki kot proces predstavlja integrirani set dražljajev z namenom spodbujanja zelenih odgovorov, je splet dolgotrajnih odnosov z javnostjo. Integrirano marketinško komuniciranje povezuje in posreduje vsak del marketinškega spleta. Ustvarja sinergijo vseh tržnih orodij za pošiljanje načrtovanega sporočila, ki spodbuja cilje ustanove. S koordinacijo vseh marketinških aktivnosti, marketinškega spleta z ostalimi sestavinami komuniciranja (oglaševanjem, PR, neposrednim marketingom itd.) doseže kombinirano sporočilo večji učinek kot eno samostojno sporočilo, ki ga ljudje lažje opazijo in si ga zapomnijo.

Novi mediji so postavili marketinško vedo in prakso pred nove izzive in omogočajo večstransko komunikacijo (spletna pošta, blogi, družbena omrežja itd.). Nastal je še en nov koncept, mrežni marketing, katerega glavni instrument ali komunikacije je svetovni splet. Ob »klasičnih – analognih« promocijskih sredstvih (letaki, brošure, plakati itd.) se vsa komunikacija, promocija, oglaševanje seli na svetovni splet, na družbena omrežja in s tem na razne e- mobilne naprave.⁹

PROMOCIJA IN DOMOZNANSTVO

Uporabnikom raziskovanje domoznanskih virov pomeni način povezovanja skozi čas, v gradivih iščejo informacije glede njihove osebne in lokalne zgodovine. (Ne)vedenje o tem, da lahko tovrstne informacije odkrijejo v domoznanskih zbirkah splošnih knjižnic kaže na to, da je vse premalo pozornosti namenjeno predstavitvi le-teh širši javnosti. Brez promocije domoznanske zbirke uporabniki lahko zanjo sploh ne bi izvedeli, ali pa bi izvedeli le redki.¹⁰ Zato je potrebno izkoristiti vsako priložnost za zagotavljanje dostopnosti do virov in njihove privlačnosti.¹¹ Ob tem, da bodo uporabniki dobro poznali lokalno domoznansko zbirko, bodo lahko h gradnji zbirke tudi sami prispevali. Praksa namreč kaže, da formalni načini pridobivanja domoznanskih gradiv nikakor ne zajamejo vseh razpoložljivih relevantnih domoznanskih virov. Vzajemen odnos med knjižnico oz. domoznansko zbirko in uporabnikom zagotavlja dolgoročno popolnost zbirke in na drugi strani maksimalno izkoriščenost le-te.

⁷ Zdravič Polič N. (2013). *Uporaba načel marketinga in marketinškega komuniciranja v muzejih*. V N. Zdravič Polič in Mihael Kline (ur.), *Marketing muzejev : teorija in praksa v slovenskih muzejih* :priručnik (str. 125). Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

⁸ Zdravič Polič N, n. d. (str. 128)

⁹ Zdravič Polič N. (2013). *Uporaba načel marketinga in marketinškega komuniciranja v muzejih*. V N. Zdravič Polič in Mihael Kline (ur.), *Marketing muzejev : teorija in praksa v slovenskih muzejih* :priručnik (str. 135). Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

¹⁰ Gasser B. (2015). *Promocija domoznanske zbirke Knjižnice Ivana Potrča Škofja Loka: diplomsko delo* (str. 19)

¹¹ Gasser B., n. d. (str. 20)

Za promocijo zbirk in storitev domoznanske zbirke lahko knjižnice uporabljajo različna sredstva oglaševanja (letaki, zgibanke, prospekti, plakati, filmi, radijske in televizijske oddaje, prireditve, svetovni splet vključno z družabnimi omrežji ...). V tem prispevku bo največ pozornosti namenjeno slednjim. Takšen način promocije je še posebej primeren za mlajšo generacijo, ki je bolj prisotna na družabnih omrežjih.¹²

SVETOVNI SPLET KONKURENCA ALI PRILOŽNOST

Na nek način so velika konkurenca knjižnicam dobesedno čez noč postali enostavni spletni iskalniki, zato je bila knjižnica za ohranjanje stika z uporabniki primorana začeti aktivno sodelovati v spletu 2.0. Splet 2.0 nudi veliko možnosti za komunikacijo z uporabniki, kar pa je pri knjižnicah osnova delovanja. Eden izmed kanalov komuniciranja na spletu 2.0 so tudi družabna omrežja, ki so praktično na vsakem koraku del našega vsakdana.¹³

2.1 Knjižnica 2.0

Ob hitrem razvoju tehnologije so tudi knjižnice prisiljene razmisliti o svoji vlogi pri posredovanju znanja. Knjižnica 2.0 pomeni stalno posodabljanje, sodelovanje uporabnikov, uporabo spleta 2.0 in njegovih možnosti za nove in uporabne storitve, predvsem v komunikaciji med knjižnico in uporabniki. Splet 2.0 ponuja veliko možnosti za lažjo in hitrejšo komunikacijo med uporabnikom in referenčnim knjižničarjem (klepetalnice, kratka sporočila, družbena omrežja). Uporaba omenjenih storitev je pomembna za knjižnico, saj se s tem knjižnica nahaja tudi tam, kjer so njeni uporabniki zunaj knjižničnih zidov (Anttiroiko, Savolainen, 2011).¹⁴

PREPOZNAVNOST SAMOSTOJNIH DOMOZNANSKIH PRODUKTOV (STORITEV) SKOZI OBLIKOVANJE SAMOSTOJNE BLAGOVNE ZNAMKE

Znamka je v širšem pomenu znak ustanove (npr. knjižnice), njegovo znamčenje in vsi pomeni, ki jih odseva. Znamka je stvar zaupanja in je v komunikacijski relaciji obsežnejša kot umetniške vsebine ali zbirke določene ustanove same po sebi.¹⁵

Z vidika tržnega komuniciranja lahko knjižnica svoje domoznanstvo promovira kot »blagovno znamko« na nivoju celotne zbirke¹⁶, dela zbirke, npr. zapuščine določenih pomembnih osebnosti, domoznanski dogodki, ki so (bi lahko) s svojo stalno prisotnostjo v promocijskem procesu kot takšni prepoznani kot blagovna znamka s sebi lastno celostno podobo. Skupni domoznanski projekti, ki so (imajo možnost, da bodo) sčasoma postali prepoznavna storitev (portal Kamra, vključno z Albumom Slovenije, dLib, območni biografski leksikoni itd. slovenskih splošnih knjižnic oz. dela njih).

Spletno okolje, še posebej s pojavom t. i spleta 2.0, nudi vrsto že znanih rešitev, pa tudi omogoča neomejen nabor kreativnih in inovativnih promocijskih prijemov. Obravnavanemu področju, ki zasluži posebno obravnavo, se velja v prihodnje posebej posvetiti.

PRIMERI »ZAMETKOV« TRŽNEGA KOMUNICIRANJA (PROMOCIJE) E-DOMOZNANSKIH VIROV V OSREDNJI KNJIŽNICI CELJE.

V Osrednji knjižnici Celje, nekdanji Študijski knjižnici¹⁷, ima domoznanstvo¹⁸ pomembno vlogo v ponudbi knjižničnih storitev, ki želi slediti razvoju dejavnosti in splošnemu razvoju tehnoloških možnosti. V devetdesetih je bilo izvedeno mikrofilmanje celjske periodike in nato digitalizacija starih razglednic in vzpostavljena spletna stran KAM. Pred šestnajstimi leti je vzpostavila spletni Celjski biografski leksikon, ki je predhodnik današnjega Biografskega leksikona Celjskega območja in Zasavja ter sodelovala pri začetku vzpostavitve portala Kamra. Po

¹² Gasser B., n. d. (str. 34)

¹³ Klemenčič S. (2014). Knjižnice in družbena omrežja Facebook in Twitter v Knjižnici Antona Tomaža Linhartarja Radovljica : magistrsko delo (str. 10)

¹⁴ Klemenčič S., n. d. (str. 12)

¹⁵ Šturm L. (2013). Uveljavljanje znamke muzeja. V N. Zdravič Polič in Mihael Kline (ur.), Marketing muzejev: teorija in praksa v slovenskih muzejih: priročnik (str. 14).

¹⁶ Npr. latinska poimenovanja nekaterih domoznanskih zbirk že deloma funkcionirajo kot samostojne blagovne znamke oziroma so vsaj zametki zanjo, npr. Bibliotheca iustinopolitana v Knjižnici Srečka Vilharja v Kopru.

¹⁷ Osrednja knjižnica Celje je nastala leta 1974 z združitvijo do tedaj samostojnih knjižnic v Celju.

¹⁸ Domoznanski oddelek ustanovljen leta 1976.

reorganizaciji upravljanja je tudi prevzela skrb za strežniške kapacitete in upravljanje portala.¹⁹ V digitalni knjižnici je prve vsebine objavila leta 2008 in je do konca leta 2015 prispevala 14.931 digitalnih enot (Krstulović)²⁰.

Ob vseh strokovnih postopkih tehnične obdelave je bila posebna pozornost namenjena tudi promociji novo pridobljenih elektronski virov v domoznanski ponudbi. Ob zaključku posameznega projekta je bila javnost seznanjena preko lokalnih medijev, vsebine so predstavljene na spletni strani knjižnice, v zadnjem času pa tudi preko družabnih omrežij.

V nadaljevanju predstavljeni primeri so zametki razvoja samostojnih produktov znotraj domoznanstva, ki imajo »ambicijo«, da se dolgoročno oblikujejo v samostojno blagovno znamko. Spletnim uporabnikom je že na voljo mnogo domoznanskih e-virov, a se vse premalo pozornosti

namenja strateško naravnani promociji. Uporabnikom, »analognim in digitalnim«, lahko pripravimo zaključene zanimive informacije, ki posredno napeljujejo na uporabo objavljenih domoznanskih e-virov. Predvsem pa družabna omrežja omogočajo ne samo oblikovanje samostojnih zaključenih informacij in delitev le-teh, temveč tudi prepletanje, poljubno delitev, pač glede na interese uporabnika družabnega omrežja. Predvsem strateška uporaba orodij tržnega komuniciranja, torej marketinga nasploh, bo domoznanstvo umestila na »trg« kot kvalitetnega ponudnika informacij o lokalnem okolju na svetovnem spletu.

DOMOZNANSKI SPOMIN CELJA²¹

Osrednja knjižnica Celje že dobri dve leti objavlja pomembne dogodke v zgodovini Celja povprečno dvakrat mesečno na svoji spletni strani in Facebooku²² (tudi v skupinah, povezanih s Celjem, npr. Stare vedute in fotografije Celja itd.) rubriko z naslovom Domoznanski spomin Celja. S časom bo dosežena vsakodnevna »pokritost« in možnost vključitev povezave na pomembnejše celjske spletne portale in druge medije. Kot vir je uporabljeno digitalizirano gradivo, objavljeno v Digitalni knjižnici Slovenije, Kamri, Biografskem leksikonu itd., do katerih je vgrajena aktivna povezava.

ALBUM CELJSKEGA – ZBIRANJE SPOMINOV ZA ALBUM SLOVENIJE NA PORTALU KAMRE

Celjska knjižnica se je leta 2012 pridružila projektu evropske digitalne knjižnice zbiranja gradiv ob takrat bližnjem jubileju začetka 1. svetovne vojne. Posebej organizirani dan zbiranja je bil nato organiziran še v Žalcu in še enkrat v Celju. Marca 2014 pa je v sodelovanju s časopisom *Novi tednik* steklo stalno zbiranje. Zbrano gradivo je objavljeno v Albumu Slovenije, na Facebooku in v *Novem tedniku* v stalni rubriki z naslovom *Svetovna 1914-1918*. Z letom 2015 se je rubrika preimenovala v *Album s Celjskega* in zbiranje poteka na teme vsebinskih sklopov Albuma Slovenije. Akcija je zamišljena kot stalna, tako da lahko imetniki gradiv tega prinesejo ali posredujejo v el. obliki preko el. pošte »kadarkoli«, občasno pa je organiziran poseben dan zbiranja. Originalno gradivo je po opravljeni digitalizaciji in zapisu zgodbe vrnjeno lastniku. Ob tem lastnik gradiv podpiše dogovor o objavi.

PROMOCIJA V LOKALNIH MEDIJIH

Osrednja knjižnica Celje ima v okviru službe za odnose z javnostmi utečeno sodelovanje z naslednjimi mediji: VTV – velenjska televizija, TV Celje, Radio Celje, *Novi tednik* itd. ... Domoznanske vsebine so v razpoložljivih terminih zastopane glede na trenutno aktualnost. S časopisno hišo *Novi tednik* Osrednja knjižnica Celje sodeluje z objavljanjem domoznanskih vsebin že več kot desetletje (monografija *50 let NT (B. Goropevšek)*²³, podlistek »Po kom se imenuje moja ulica« ...). Sodelovanje pa se je okrepilo z letom 2010, ko je bila s strani knjižnice v sodelovanju z NUK izvedena digitalizacija časopisa *Novi tednik* z vsemi njegovimi predhodniki od začetka izha-

¹⁹ Vsebinsko in finančno poročilo domoznanskega regijskega portala KAMRA za leto 2015 (2016). Celje: Osrednja knjižnica Celje. (Interno gradivo).

²⁰ Krstulović Z. *Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si) – osrednja slovenska digitalna knjižnica* V P. Štoka, M. Petrovič in S. Maček (ur.), 4. domfest: zbornik referatov. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Sekcija za domoznanstvo in kulturno dediščino.

²¹ Rubrika temelji na prvem spletnem koledarju, sicer nedokončanem, z naslovom *Zgodilo se je v Celju, ki ga je idejno zasnoval mag. Branko Goropevšek (1966-2012)*. Koledar je objavljen na spletni strani Osrednje knjižnice Celje <http://ook.knjiznica-celje.si/zgodilo/> (pridobljeno 24. 4. 2016)

²² a) Objava na FB Osrednje knjižnice Celje, 11. 4. 2015 »Domoznanskega spomina 11. april 1451 – Friderik II. Celjski je Celju podelil mestne pravice« je 2119 ogledov, 125 vščekov in 16 delitev. b) Objava na FB Osrednje knjižnice Celje, 11. 4. 2016 »Domoznanskega spomina 11. april 1451 – Friderik II. Celjski je Celju podelil mestne pravice« je 5328 ogledov, 225 vščekov in 43 delitev.

²³ Goropevšek B (1995). *Naše poti : prvih 50 let - od Nove poti do Novega tednika*.

janja leta 1946 in nato objava v Digitalni knjižnici Slovenije vključno z dodajanjem aktualne izdaje s štirinajst-dnevni zamikom. Ob skupni promociji navedenega projekta je s časopisno hišo v tem času steklo poglobljeno sodelovanje, saj se je s 17. 12. 1010 pričelo objavljati podlistka Zgodbe iz domoznanske Kamre²⁴ (do konca leta 2014 pod naslovom Zgodbe iz Kamre). V preteklih letih je bilo objavljenih preko 250 zaključenih zgodb, ki so bile pred tem že objavljene na portalu Kamra, vsebinsko vezanih na celjsko območje. Navedenemu podlistku se je leta 2014, ob stoletnici začetka 1. svetovne vojne, pridružila še rubrika Svetovna vojna 1914-1918, ki smo jo z letom 2015 preimenovali v Album s Celjskega²⁵; obe rubriki namreč zajemata iz Kamrinega Albuma Slovenije. Za podlistek Zgodbe iz domoznanske kamre in rubriko Album s Celjskega je dogovorjena brezplačna objava z logotipom Kamre in navedba, da vsebino pripravlja Osrednja knjižnica Celje. Tovrstno sodelovanje omogoča trajno in brezplačno promocijo Osrednje knjižnice Celje, portala Kamra, s katerim upravlja celjska knjižnica in s tem njene domoznanske dejavnosti. Je pa to sodelovanje redno promovirano tudi na FB profilu Kamre in ostalih FB javnih skupin v Celju.

PROMOCIJA DOMOZNANSKIH VSEBIN CELJSKE KNJIŽNICE IN PORTALA KAMRA NA DRUŽABNEM OMREŽJU FACEBOOK

Stiki na družabnih omrežjih pomagajo »počlovečiti« odnose med uporabniki in knjižnico. Uporabniki lahko spoznajo knjižničarje kot prave osebe, preko osebnih profilov in objav na omrežjih se lahko z njimi povežejo in vidijo, če imajo kakšne skupne interese, hobije. Družabna omrežja so lahko odlična iztočnica za izgradnjo novih odnosov.²⁶

Osrednja knjižnica je vzpostavila svoj FB profil leta 2011. Organizirano objavljane domoznanskih vsebin v okviru knjižničnega profila je steklo v začetku leta 2014 in na njem objavimo vsaj 1x tedensko po kakšno domoznansko vsebino (Domoznanski spomin Celja, Razglednice Celja iz zakladnice domoznanskega oddelka itd.). Na Kamrinem profilu, ki ga moderiramo v celjski knjižnici od pomladi leta 2014, pa najmanj eno do tri objave dnevno (Kamrine novice, nove objavljene digitalne zbirke, Album Slovenije, Iz Kamrinega arhiva itd.) Ob tem poskušamo izkoristiti fb mreženje med različnimi interesnimi skupinami in na njihovih profilih deliti zanimive vsebine s portala. Npr. vsebine s Kamre, povezane s planinstvom (Slovenske planine, Hribolazec), slovensko Istro (Piran moje mesto, Deštra Istra itd.), Mariborom (Moje mesto Maribor, tu sn doma itd.), Celjem (Stare vedute in fotografije Celja, Cjele Cjele itd.) in mnoge druge. Moderator Kamrinega profila je načrtno vabil osebne prijatelje k ogledu portala in jih kasneje z določenim časovnim zamikom sistematično povabil še k »vščekanju« profila.

ZAKLJUČEK

Z razvojem tehničnih možnosti, ki jih nudi svetovni splet in vse, kar je povezano z njim, je tudi knjižnicam in s tem domoznanstvu med drugim na voljo nešteto možnosti za promocijo dejavnosti in njihovih vsebin. Če nas je pred več kot desetletjem še preveval skepticizem, je sedaj končno nastopil čas sinergije med svetovnim spletom in marketingom in na nas je, da to priložnost v popolnosti izkoristimo. Marketing bo vedno »razmišljaj« marketinško, internet pa vedno internetno. Prvi se ukvarja s potrošniki in izdelki oziroma storitvami, cenami in odnosi, blagovnimi znamkami in komunikacijami, drugi se ukvarja z ekosistemom. Marketing hoče doseči, kot

²⁴ Z letom 2014 je rubrika z naslovom Zgodbe iz domoznanske Kamre tudi lokalnem časopisu Laški bilten. Doslej je bilo objavljenih 13 zgodb.

²⁵ Z letom 2014 je »sorodna« rubrika z naslovom Album Laškega tudi lokalnem časopisu Laški bilten. Doslej je bilo objavljenih 14 fotografij z zgodbo.

²⁶ Klemenčič S. (2014). Knjižnice in družbena omrežja Facebook in Twitter v Knjižnici Antona Tomaža Linhartarja Radovljica : magistrsko delo (str. 10) Primer sporočila uporabnika družbenega omrežja Facebook, kjer je našel vsebine o svojem dedku, ki je bil vojak v prvi svetovni vojni. »Pozdravljeni! Hvala za povabilo v ta čudoviti digitalizirani hram preteklosti. Naj vam zaupam, da sem na vaš portal naključno zajadral kakšen mesec nazaj, ko se je razvila slikovita objava starih fotografij Celja. Takrat sem po naključju naletel tudi na svojega deda, za katerega nisem niti vedel, da je bil borec v prvi vojni. V družini je bila preteklost tabu, očitno pa je posredi tudi pretekli konflikt z družino... Tudi moj oče je že pokojni in ni prav veliko informacij ostalo zame. Skratka, po Kamrinem odkritju sem pridobil tudi članek, objavljen v celjskem NT. Spisal ga je moj bratranec ... A nimamo veliko stikov, saj gre med drugim tudi za medgeneracijski prepad. Upam pa, da v hrmbi pri ostaja se kakšen spomin na stare in na otroštvo mojega očeta... Zgodovina je predragocena za smetišče in pozabo. To odkrivam na pragu svojih 40...« (Pridobljeno 23. 4. 2016)

je rekel Kotler, »uskajevanje potreb in želja na trgu na dobičkonosen način«. Internet »razmišlja«: povežimo se.²⁷ In samo povezovanje med ponudniki kulturnih dobrin na eni strani in uporabniki na drugi bo na dolgi rok omogočalo dobro opravljati naše poslanstvo.

VIRI IN LITERATURA

Arhiv domoznanskega regijskega portala KAMRA

Domfest (2009) : smernice delovnih skupin za domoznanstvo osrednjih območnih knjižnic z analizo vprašalnika o stanju domoznanstva v slovenskih splošnih knjižnicah in UKM za leto 2007 / 1. festival domoznanstva, Koper, 15. maj 2009 ; [glavni urednik Peter Štoka] Domfest

Gasser B. (2015). Promocija domoznanske zbirke Knjižnice Ivana Potrča Škofja Loka : diplomsko delo

Klemenčič S. (2014). Knjižnice in družbena omrežja Facebook in Twitter v Knjižnici Antona Tomaža Linharta Radovljica : magistrsko delo

Marketing muzejev (2013): teorija in praksa v slovenskih muzejih : priročnik, Ljubljana: Slovenski etnografski muzej

Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah (2003) . Uradni list RS. št. 88

Vsebinsko in finančno poročilo domoznanskega regijskega portala KAMRA za leto 2013 (2014). Celje: Osrednja knjižnica Celje. (Interno gradivo).

Vsebinsko in finančno poročilo domoznanskega regijskega portala KAMRA za leto 2015 (2016). Celje: Osrednja knjižnica Celje. (Interno gradivo).

Zakon o knjižničarstvu (2001). Uradni list RS. št. 87

SUMMARY

The coverage of local history and culture as a regular task of general libraries is provided for in the Librarianship Act and various regulations for implementation. With the enforcement of the Rules on Central Regional Libraries, "regional" libraries were also given the task of coordinating local studies in their respective regions. Over the past few years, government funds have enabled the implementation of a range of projects in which findings were digitised and made available on various web portals, such as the Digital Library of Slovenia, Kamra, and others. With the appropriate inclusion of local studies in the relevant legislation, the development of the world wide web, especially version 2.0, and digitisation provided new impetus to this activity at just the right time. Libraries vary in how long they have engaged in local studies, with the former research libraries (today's Central Regional Libraries) having the oldest and most extensive collections. In addition to established procedures of collecting, processing and appropriately storing material, the awareness gradually prevailed that material which is generally not permitted to be loaned should be occasionally made available to users who have used it primarily for research purposes, given the right conditions are met. With the establishment of digitisation and the Internet, local studies have been offered a number of opportunities for presenting that material to which the public has limited access due to its special status. Thus today both the analogue and the digital co-exist side by side, either equally or complementary, depending on the needs of users of all generations. With the establishment of social networks, such as Facebook and Twitter, the material posted on these sites can be promoted for free. In addition to a brief presentation of the starting points for the marketing communication of e-local history and culture content, this article presents several examples of cooperation with the local media and the promotion of local history and culture content in the electronic environment of the Celje Library, such as the projects "Zgodbe iz Kamre" (Stories from the Kamra Web Portal) and "Album s Celjskega" (The Album from the Celje Region). A strategically oriented promotion, which includes cooperation with the media and appropriate personal communication with users, and the use of modern technological solutions which require no additional financial injections can raise the public profile of local studies. However, in the future greater attention should first and foremost be directed to using marketing communication or marketing tools, which are still underutilised in general libraries; they can raise the public profile of local studies in a given region and increase interest in Slovenian cultural heritage, thereby reaching more individual users interested in this material as well as other target groups involved in culture, research, education and tourism as well.

²⁷ Žižek P. Internet v dobi zrelosti. V. Marketing magazin (MM), št. 419, maj 2016, str. 21

UČINEK KOORDINACIJE OSREDNJIH OBMOČNIH KNJIŽNIC (OOK) NA DIGITALIZACIJO DOMOZNANSKEGA GRADIVA V OBDOBJU 2003-2015

Milena Bon

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

milena.bon@nuk.uni-lj.si

IZVLEČEK

V prispevku je predstavljen učinek koordinacije osrednjih območnih knjižnic (v nadaljevanju OOK) na digitalizacijo domoznanskega gradiva v obdobju 2003-2015. Od začetka izvajanja posebnih nalog leta 2003 pa do konca leta 2015 so OOK na Kamri objavile 70.792 digitaliziranih zbirk in 174.357 multimedjskih elementov. Obisk Kamre samo v letu 2015 predstavlja 527.686 ogledov. Na portal dLib.si so OOK v celotnem obdobju prispevale 150.830 digitalnih objektov, obisk v letu 2015 predstavlja 2.008.027 ogledov. Za izvedbo digitalizacije so OOK porabile 770.948,75 EUR pristojnega ministrstva za kulturo (v nadaljevanju MK) za izvajanje tretje posebne naloge OOK, to je koordinacija zbiranja, obdelave in hranjenja domoznanskega gradiva in tudi lastne ali druge vire. Projekt digitalizacije OOK ocenjujejo kot močan moment povezovanja in sodelovanja knjižnic na območju. Z digitalizacijo in dostopnostjo do gradiva na daljavo splošne knjižnice promovirajo tako gradivo kot del svoje dejavnosti. Zbrani podatki glede digitalizacije se za obdobje 2003-2015 prikazujejo prvič. Služijo lahko tako pristojnemu ministrstvu kot OOK in splošnim knjižnicam za nadaljnje načrtovanje digitalizacije. Podano je tudi mnenje, da bi se v Sloveniji morala digitalizacija izvajati načrtno, in sicer bi bil za to potreben nacionalni strateški plan digitalizacije.

UVOD

Domoznanstvo je interdisciplinarno raziskovanje oziroma proučevanje določenega geografskega (upravnega) območja z najširšega, splošnega vidika, ki se v praksi deli na posamezne specialne vede. Kot veda se domoznanstvo loči od vseh drugih po tem, da se omejuje le na določen izsek zemeljske površine, na njegove prirodne danosti, na ljudi, ki bivajo v njem, in na zgodovino, ki se na njem odigrava (Goropevšek, 1995). Domoznanstvo je torej del kolektivnega spomina. Zunaj knjižničarske stroke se beseda domoznanstvo malo uporablja in zato je pomen v sodobnem času manj poznan, čeprav sega zapis besede že v leto 1880, zapisana je tako v Pleteršnikovem slovarju kot v Slovarju slovenskega knjižnega jezika. Po drugi svetovni vojni so v šolah predmet »domoznanstvo« ukinili. Obsegal pa je »zemljepisno in zgodovinsko materijo o domovini, pogosto celo o širši. Tako se je izraz umaknil iz praktičnega slovenskega besednjaka, /.../ ohranjal, oživiljal in širil pa je svoj pomen pri slovenskih knjižničarjih, ki mu s posebno knjižnično dejavnostjo dajejo tudi nov obseg. « (Krncl-Umek, Rajh, 1985, str. 2). Splošne knjižnice, ki izvajajo knjižnično dejavnost za prebivalstvo v svojem okolju, zbirajo, obdelujejo, varujejo in posredujejo domoznansko gradivo. (Zakon o knjižničarstvu, 2001, 16. člen), se pravi, da je poslanstvo splošnih knjižnic, da naredijo oziroma opravijo zakonske naloge v korist širše skupnosti.

Domoznanska dejavnost je naloga vsake splošne knjižnice, ki pri tem za strokovno obdelavo in hranjenje nacionalno pomembnega domoznanskega gradiva upoštevajo navodila nacionalne knjižnice. Splošna knjižnica, ki na podlagi pogodbe z ministrstvom, pristojnim za kulturo (v nadaljevanju MK), v soglasju s svojim ustanovi-

¹ Izjemo določa 29. člen Zakona o knjižničarstvu, in sicer da visokošolske in univerzitetne knjižnice lahko opravljajo domoznansko dejavnost. V Sloveniji je to Univerzitetna knjižnica Maribor.

teljem opravlja za širše območje posebne naloge, je osrednja območna splošna knjižnica (v nadaljevanju OOK) in je dolžna, v okviru tretje posebne naloge v zakonu (2001, 27. člen) in natančneje v Pravilniku, 2003 (IV.) koordinirati zbiranje, obdelavo in hranjenje domoznanskega gradiva na svojem območju. Splošne knjižnice so torej zavezane zakonu, da skrbijo za domoznanske dokumente in informacije o njih in iz njih. Darja Peperko Golob (Božič, 2011 str. 90-91) pravi, da knjižnice z domoznansko dejavnostjo »v službi uporabnikom zagotavljajo vsestransko vitalno dejavnost, ki knjižnici omogoča čim bolj naravno možnost vpetosti v širše in ožje okolje« ter da jo »pri oživiljanju ter ohranjanju domoznanske zbirke za bodoče rodove vodi prepričanje, da knjižnične posebne zbirke, lokalne posebnosti, običaji in tradicija niso zanimivi in pomembni le za ožje okolje, temveč predstavljajo del celotne narodne kulturne dediščine in identitete.« Poudarja tudi, da je znanje o domu ob podpori dobro organiziranih in prepoznavnih knjižničnih zbirk temeljna popotnica vsake sodobne knjižnice, ki se zaveda bistva in širine lastnega poslanstva.« OOK imajo praviloma največje in najbogatejše zbirke, hkrati pa so zavezane tudi celostnemu ohranjanju dediščine. Se pravi ravnati z gradivom tako, da ga redno vzdržujejo, varujejo in obnavljajo, hkrati pa omogočijo uporabo (ZVKD-1, 2008). Slednja zagotavlja živost gradiva in pomembnost knjižnic tako za lokalne uporabnike kot širše.

DIGITALIZACIJA GRADIVA

Knjižnice so zakonsko obvezane zagotavljati dostopnost do gradiva in informacij najširšemu krogu uporabnikov. Zato ni presenetljivo, da je napredek sodobne tehnologije že kmalu po vzpostavitvi desetih območij in desetih OOK vplival na pridobivanje, zbiranje, obdelave, hrambe in uporabo domoznanskega gradiva. To je moč razbrati iz programov OOK, NUK kot tudi poročil NUK in OOK o koordinaciji in izvajanju posebnih nalog OOK. Domoznansko gradivo je bilo na daljavo predstavljeno po vzpostavitvi spletnega portala Kamra, 2004 in 2005 Digitalne knjižnice Slovenije (dLib.si) pri NUK, že pred tem je bilo tudi nekaj objav na domačih spletnih straneh knjižnic.

Vzpostavitev spletnega portala KAMRA je prvi največji skupni štiriletni projekt (2004-2008) OOK, katerega nosilec je bila Zveza splošnih knjižnic, partnerji pa OOK in NUK. Zagon portala so financirale OOK s sredstvi, ki so jih pridobile od MK za izvajanje posebnih nalog. Portal je sicer doživljal vzpone in padce. Od leta 2011 je upravljavalec in glavni urednik Osrednja knjižnica Celje, ki skrbi za razvoj, izobraževanje vnašalcev in promocijo. Na Kamri, ki združuje informacije s področja domoznanstva, kot jih na tradicionalen način že dolgo zbirajo in posredujejo splošne knjižnice ter druge lokalne ustanove (kulturne, izobraževalne ustanove, druge javne službe, gospodarstvo, posebej turizem, nevladne organizacije) so objavljeni digitalizirani objekti (fotografije, zvočni in video posnetki), predstavljeni kot zgodbe o dogodkih ali osebnostih, vsebine pa so dostopne tudi na Europeani. S koordiniranim sodelovanjem partnerskih institucij na območjih so na portalu informacije dostopne z enega mesta, ustvarjene pa so bile v tistih institucijah, ki so za določena področja najbolj kompetentne. Poleg koordinacije zbiranja, obdelave in hranjenja domoznanskega gradiva je digitalizacija postala ena od pomembnejših povezovalnih komponent splošnih knjižnic na večini območij OOK, čeprav je Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah (2003) ne zahteva.

Zagon digitalizacije je leta 2008 spodbudil tudi nacionalni program za kulturo za obdobje 2008–2011 (Resolucija, 2008). Opirajoč se na strateška besedila in kohezijske sklade Evropske unije je le-ta dala podporo projektom digitalizacije. Tudi knjižnice naj bi prevzele vlogo nosilcev e-kulture, za kar naj bi država vlagala v informacijsko-komunikacijsko tehnologijo in digitalizacijo. Tako bi Slovenija izpolnila naloge, ki jih je zastavila Evropska unija s Strategijo i2010 – Evropska informacijska družba 2010, ki je med vodilne razvojne pobude uvrstila tudi digitalne knjižnice, katerih naloga je bila: omogočiti spletno dostopnost kulturnih vsebin vsem ljudem in digitalno arhiviranje. Resolucija (2008) je za področje Knjižnična dejavnost predvidela digitalizacijo knjižničnih zbirk in razvoj e-vsebin, zlasti za potrebe šolajoče se mladine, za lokalne študije ter razvoj turizma in kreativnih industrij, intenziviranje izobraževanja zaposlenih bibliotekarjev za potrebe vseh dejavnosti v sodobni knjižnici, dejavno vključevanje digitaliziranih knjižničnih vsebin v mrežo na področju kulturne vzgoje. Pri financiranju programov nacionalne knjižnice pa na to, da bodo glavni izvedbeni cilji usmerjeni v bogatitev nacionalne zbirke in njene dostopnosti, vzpostavitev notranje organizacijske strukture za arhiviranje spletnih publikacij in digitalizacijo večjih količin tiskane knjižnične dediščine ter razvoj portala »dLib.si«. Vlogo OOK pa z optimalnim izvajanjem nalog s poudarkom na digitalizaciji domoznanskih gradiv in razvoju skupnega portala. Resolucija (2008) je tako kot strateški dokument imela vpliv na povečanje sredstev za digitalizacijo gradiva. Tudi *Strategija razvoja informacijske družbe v Republiki Sloveniji si2010* (2007) je v poglavju 7.4 *E-kultura* poudarjala nujnost zagotavljanja razvoja in

široke dostopnosti digitalnih kulturnih vsebin Slovenije kot osnovo za prepoznavnost Slovenije v svetu, ustvarjanje dodane vrednosti v kulturi ter z njo povezanimi kulturnimi industrijami in prispevek k znanju za večjo kakovost življenja. Vse to so bile podlage, poleg koordinacije zbiranja, obdelave in hranjenja domoznanskega gradiva, zato da je digitalizacija postala pomembna povezovalna komponenta splošnih knjižnic na večini območij OOK.

ZAČETKI DIGITALIZACIJE 2003-2008 IN VIRI SREDSTEV

Sredstva za izvajanje posebnih nalog prispeva MK v skladu s 55. členom Zakona (2001) in 20. člena Pravilnika (2003) na osnovi vsakoletnega neposrednega poziva k predložitvi programov. Glede na obseg sredstev, ki so na voljo, je vsako leto posebej določen dejanski obseg programa. Strokovna komisija MK, glede na razpoložljiva sredstva, predlaga prioritete naloge, ki naj bi jih OOK izvajale v posameznem letu. V pozivih k predložitvi programa izvajanja območnih nalog v posameznih obdobjih je MK med drugim podpiralo digitalizacijo regionalno pomembnega knjižničnega gradiva. Knjižnice so v obdobju 2003-2006 (Izvajanje, 2007, str. 12) pretežno izvajale manjše projekte digitalizacije: na primer digitaliziranje razglednic, fotografij, ekslibrisov. Izbor gradiv za digitalizacijo je bil v večini primerov usklajen s knjižnicami na posameznem območju OOK, za nekatera območja OOK so bile podlage za prednostno digitalizacijo popisi domoznanstva in v več primerih je digitalizacija zajela gradivo več knjižnic.

Kot resno zasnovane in izvedene projekte digitalizacije lahko v začetnem obdobju izpostavimo projekt digitalizacije razglednic v OK Celje in digitalizacijo časopisa Štajerc v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto se je odločila za vnos digitaliziranih dokumentov v bazo COBISS, preko katere so tudi dostopni, shranjeni pa so na lokalnem strežniku. Knjižnice so začele polniti portal Kamra z vsebinami v obdobju 2007-2009. Vse večji poudarek so dajale tudi digitalizaciji časopisov, ki so pokrivali območja ter jih začele objavljati na portalu dLib.si. V nadaljevanju kratko povzemamo prvo poročilo MK, Sveta za knjižnično dejavnost, o izvedeni digitalizaciji (Poročilo, 2009), glede na programske sklope, ki so bili financirani iz sredstev za izvajanje nalog OOK v obdobju 2003-2008: »OOK so v obdobju od 2003 do 2008 digitalizirale 68 vsebin oz. zbirke, 118.453 strani, 90 letnikov in 71.128 skenogramov. 43 digitaliziranih vsebin (63,2%) je bilo opremljenih z metapodatki. Na spletnih portalih Kamra je bilo objavljenih 13 zbirke in na dLib.si 16 zbirke, 30 (44%) pa so knjižnice hranile na fizičnih nosilcih (DVD; CD-ROM). 27 (39,7%) digitaliziranih vsebin ni bilo predstavljenih javnosti. OOK so v obdobju 2003-2008 skupaj za programe digitalizacije porabile 299.327,88 EUR.« (Tabela 1).

Tabela 1: Sredstva, porabljena za digitalizacijo gradiva (v evrih) 2003-2015

	Osrednja knjižnica Celje	Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper	Mestna knjižnica Kranj	Mestna knjižnica Ljubljana	Mariborska knjižnica	Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota	Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica	Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto	Knjižnica Ivana Potrča Ptuj	Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne	Skupaj
2003-2008	33.059,25	37.881,00	52.689,42	26.397,79	1.449,43	-	42.295,42	74.475,57	25.900,00	5.180,00	299.327,88
2009-2015	59.497,48	58.896,84	63.431,55	65.330,02	25.765,31	23.848,81	37.618,55	81.248,24	30.183,14	25.800,93	471.620,87
2003-2015	92.556,73	96.777,84	116.120,97	91.727,81	27.214,74	23.848,81	79.913,97	155.723,81	56.083,14	30.980,93	770.948,75

Viri: Poročilo (2009) in letna poročila OOK o izvajanju posebnih nalog.

Nadalje MK v poročilu ugotavlja, da je bila dejavnost na področju digitalizacije v omenjenem obdobju v posameznih OOK zelo nesorazmerna in v dveh OOK digitalizirano gradivo leta 2008 še ni bilo dostopno javnosti na portalih dLib.si ali KAMRA, niti na spletnih straneh knjižnice. Velike razlike so bile tudi pri porabi sredstev, porabljenih za digitalizacijo v obdobju 2003 do 2008 (Tabela 1), (v razponu od 74.475,57 do 0,00 EUR).«

² Objave v spletnih zbirkah Kamra in dLib ter predstavitve javnosti so upošteevane do junija 2009.

³ Mišljena so seveda samo sredstva, pridobljena v okviru programskih sklopov za izvajanje nalog osrednjih območnih knjižnic.

NADALJEVANJE DIGITALIZACIJE IN VIŠINA SREDSTEV 2009-2015

Posledica ugotovitev poročila (Poročilo, 2009, str. 3) je bila, da je MK z letom 2009 v pozivu za izvajanje programa posebnih nalog OOK postavilo pogoj za pridobitev sredstev, da OOK digitalizirano gradivo objavijo na Digitalni knjižnici Slovenije (dLib.si) in spletnem portalu Kamra (www.kamra.si), seveda s predpogojem, da so avtorske pravice urejene. OOK so bolj načrtno pristopile k izboru gradiva za digitalizacijo, in sicer so digitalizirale gradivo, pomembno tako za ožje kot širše območje. Gradivo so si po območjih tudi izmenjavali in s tem preprečili, da ni prišlo do digitaliziranja istega gradiva v različnih knjižnicah in da so digitalizirali najboljše ohranjene izvode, ne glede na to, katera knjižnica je bila nosilka digitalizacije. Digitalizirali so razglednice, fotografije, monografske publikacije, prav tako pa tudi vse več časopisov, ki pokrivajo posamezne regije.

Specifičen je položaj Mariborske knjižnice, saj na njenem območju domoznanske naloge že tradicionalno izvaja Univerzitetna knjižnica Maribor. Z dogovorom o delitvi nalog sta uspeli doseči sodelovanje in opredeliti stične točke sodelovanja pri domoznanskih projektih in digitalizaciji.

V Goriški knjižnici Franceta Bevka Nova Gorica so poglobili sodelovanje s knjižnico Frančiškanskega samostana na Kostanjevici pri Novi Gorici, ki hrani dragoceno starejše gradivo. Da bi lahko tudi to gradivo približali uporabnikom, so skupaj s predstavniki Frančiškanskega samostana začeli uresničevati skupni projekt Virtualna knjižnica.

OOK so za obdobje 2009-2013 poročale, da s knjižnicami na svojem širšem območju oblikujejo prioritete potrebe za digitalizacijo gradiv, pomembnih za celotno območje in s programom izvajanja posebnih nalog kandidirajo na MK za sredstva, ki jih le-to letno določa za izvajanje digitalizacije. V obdobju 2009 do 2015 so OOK za stroške digitalizacije, glede na letna poročila o izvedenem programu posebnih nalog, prejele sredstva v višini 471.620,87 EUR (v razponu od 23.848,81 EUR – Murska Sobota do največ 81.248,24 EUR - Novo mesto) (Tabela 1). Višina sredstev za stroške digitalizacije, ki so jih OOK prejele v obdobju 2009-2015, je nihala, predvsem pa se je zniževala. Digitalizacija je bila s sredstvi pristojnega ministrstva izdatno podprta v letu 2010 (106.374,24 EUR), nato pa so v letu 2013 sredstva v primerjavi z letom 2010 zmanjšala za 92% (8.286,06 EUR). Stanje se je nekoliko izboljšalo v letu 2015, ko je MK financiralo digitalizacijo v višini 70.921,00 EUR. Nekatere OOK so za namene digitalizacije poiskale tudi druge vire (v razponu od 0,00 EUR do 37.998,48 EUR), ki so jih pridobile iz lastnih virov ali iz projektov.

V obdobju 2009-2015 so v OOK stroški digitalizacije gradiva znašali 471.620,87 EUR. Od začetka izvajanja posebnih nalog leta 2003 pa do konca leta 2015 sredstva za digitalizacijo predstavljajo 770.948,75 EUR (od MK, lastna sredstva ali drugi viri), kar je 8,3% vsote (9.282.303 EUR) vseh prejetih sredstev od MK za izvajanje posebnih nalog OOK. Največ (155.723,81 EUR) je digitalizaciji namenila OOK Novo mesto (Tabela 1). Za razvijanje, delovanje in nadgradnjo spletnega portala Kamra in objavo digitaliziranega gradiva pa so bila v obdobju med 2012 in 2015 s strani pristojnega ministrstva namenjena še dodatna sredstva višini 190.500,00 EUR. Poleg zgoraj navedenih sredstev pa so OOK pridobile še dodatne vire za digitalizacijo iz raznih projektov in sredstev. NUK je v obdobju 2007-2011 (podaljšan do 2012) iz sredstev norveških finančnih mehanizmov⁴ digitaliziral nekaj gradiva partnerjem, in sicer OOK Celje in Ptuj⁵, V OOK Koper pa so pridobili sredstva v višini 37.998,48 EUR v projektu digitalizacije na Oddelku za italijaniko (EU projekt Jezik-lingua) v letu 2011. Digitalizirali so gradivo Biblioteche Civiche (dostopna preko portala OPAL na spletni strani Knjižnice Koper), zbirko kapucinskega samostana sv. Marte, zbirka Rara in manjši del Grisonijevega knjižnega fonda.

⁴ Splošni cilj projekta je zbiranje in ohranjanje slovenske pisne kulturne dediščine ter omogočanje dostopa preko portala dLib.si. Namen projekta je digitalizacija in oblikovanje podatkovnih zbirk slovenske pisne dediščine, ki bodo enostavno in javno dostopne prek interneta slovenski in svetovni javnosti. S finančno podporo Norveškega finančnega mehanizma je Digitalna knjižnica Slovenije vsako leto bogatejša za več tisoč strani digitalnih vsebin v skladu z letnim načrtom digitalizacije. Projekt poteka v okviru šestih delovnih sklopov: identifikacija pomembnih zbirk, ki predstavljajo kulturno dediščino Slovenije, vzpostavitev podatkovne baze ter oblikovanje meril za ohranjanje podatkov; vzpostavitev centrov za digitalizacijo v NUK in partnerskih knjižnicah z osnovno opremo in usposobljenimi zaposlenimi; vzpostavitev repozitorija v NUK-u, ki bo zadovoljeval merila za ohranjanje digitalnih gradiv; digitalizacija pisne kulturne dediščine; zagotavljanje najširše dostopnosti do digitalizirane slovenske pisne kulturne dediščine; obveščanje najširše javnosti o projektu in promocija. (Pridobljeno 30. 4. 2016 na: <http://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2015/zakljuceni-projekti.pdf>).

⁵ Periodiko sta digitalizirali OOK Celje (Savinjski vestnik, Celjski tednik OF, Celjski tednik SZDL, Novi tednik NT & RC, Novi tednik SZDL v vrednosti 12.439,48 €) in Ptuj (Ptujski tednik in Tednik v vrednosti 6.586,75 €),. Dobili pa so tudi sredstva za nakup opreme. (Vir: elektronska pošta Zoran Krstulović, 26. 4. 2016).

OPREMA IKT ZA DIGITALIZACIJO GRADIVA

OOK Ljubljana je leta 2007 za potrebe izvajanja posebnih nalog OOK iz drugih virov kupila računalniško delovno postajo, fotoaparata in stojalo za digitalizacijo, predvsem za potrebe priprav vsebin za Kamro. Nova Gorica je iz lastnih sredstev nabavila računalnik z operacijskim sistemom in skener. Murska Sobota je leta 2008 za potrebe digitalizacije kupila 10 računalnikov z operacijskim sistemom in 10 monitorjev ter tiskalnik v vrednosti 9.567,01 EUR iz drugih virov, Ljubljana in Novo mesto pa iz sredstev izvajanja posebnih nalog OOK. Nova Gorica ne navaja vira in višine sredstev, navaja pa nakup strežnika in EzProxy strežnika.

V letu 2009 nobena knjižnica ni opravila nakupa iz namenskih sredstev za opremo IKT. Navedli pa so, da so za izvajanje digitalizacije namenili sredstva iz drugih virov in kupili: v Kranju strežnik EzProxy za dostop na daljavo, Ljubljana računalnik, 2 skenerja, snemalno napravo zvoka, 2 USB videopredvajalnika/snemalnika VHS2DVD, fotografski aparat s stolom, programski paket grafičnih programov Adobe - kupili so torej opremo za digitalizacijó vsebin na VHS podatkovnih nosilcih ter fotografsko in optično opremo za pripravo gradiva za spletne portale .

OBJAVE DIGITALIZIRANEGA GRADIVA NA PORTALIH KAMRA IN DIGITALNI KNJIŽNICI SLOVENIJE (DLIB)

OOK so bile različno uspešne pri pridobivanju sredstev za digitalizacijo gradiva in posledično so na portale prispevale različno količino gradiva.

Tabela 2: Število objavljenih digitalnih zbirk in multimedijskih elementov (MME) po posameznih pokrajinah⁷ (območja) na Kamri do 2015

	Celjska	Obalno-kraška	Gorenjska	Osrednje slovenska	Štajerska	Pomurska	Goriška	Dolenjska	Spodnje-podravska	Koroška	Skupaj
št. objavljenih zbirk	67	34	36	79	21	16	15	52	20	16	356
št. MME	4.133	1.816	2.976	4.316	1.897	492	457	2.280	965	1.521	20.853

Vir podatkov: Kamra, statistika Osrednja knjižnica Celje, april 2016

Po posameznih pokrajinah (območjih OOK) je do leta 2016 na Kamri 356 objavljenih digitalnih zbirk (od 15 do 79) in 20.853 multimedijskih elementov (MME) (od 457 do 4.316) v obdobju od začetka 2004 do danes (Tabela 2).

Tabela 3: Število objavljenih digitalnih zbirk in multimedijskih elementov (MME) v posameznih OOK na Kamri do 2015

	Osrednja knjižnica Celje	Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper	Mestna knjižnica Kranj	Mestna knjižnica Ljubljana	Mariborska knjižnica	Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota	Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica	Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto	Knjižnica Ivana Potrča Ptuj	Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne	Skupaj
objavljenih digital. zbirk	37	2	3	41	6	16	14	30	20	15	184
št. MME	3.055	196	459	2.004	1.404	492	457	1.700	963	1.521	12.252

Vir podatkov: Kamra, statistika Osrednja knjižnica Celje, april 2016

⁶ Vsi podatki so povzeti iz poročila (Bon, M., Karun, B. in Vodeb, G., 2010).

⁷ Pri Kamri se za poimenovanje območij OOK uporablja termin pokrajina.

OOK so skupaj do leta 2015 objavile 184 digitalnih zbirk (od 2 do 41) in 12.252 multimedijskih elementov (od 196 do 3.055) (Tabela 3).

V letu 2009 je bil prenovljen portal dLib. Na portal je do leta 2009 prispevalo svoje digitalno gradivo že 12 splošnih knjižnic, med njimi največ OOK, in sicer: članke (101.895), časopise (10.855), slikovno gradivo (724) kartografsko gradivo (136), rokopisno gradivo (128) in monografske publikacije (29). Največ gradiva je prispevala Mestna knjižnica Ljubljana, in sicer 87.986 enot. Sledita ji Knjižnica Ivana Potrča Ptuj z 12.352 enotami in Goriška knjižnica Franceta Bevka s 5.913 enotami. Sodelovanje Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika z dLib.si je omogočilo tudi vpogled v posebno zbirko Artoteka⁸ (rezultat projekta Europeana Local), ki je dostopna tudi preko Europeane. S številom naslovov na portalu je sledila Knjižnica Mirana Jarca z zemljevidi, dijaškimi listi in serijskimi publikacijami (pov. po: Poslovno poročilo 2009, NUK, str. 65-66).

Tabela 4: OOK in število digitalnih objektov, na portalu dLib.si, do 2015

	Osrednja knjižnica Celje	Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper	Mestna knjižnica Kranj	Mestna knjižnica Ljubljana	Mariborska knjižnica	Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota	Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica	Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto	Knjižnica Ivana Potrča Ptuj	Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne	Skupaj OOK
Skupno št. digitalnih objektov*	15.035	3.236	4.371	92.279	210	1.859	10.132	3.664	17.341	2.703	150.830

*Digitalni objekt je lahko knjiga, številka revije, članek, slika, zemljevid itd. Vir podatkov: NUK, statistika dLib, april 2016 (Janko Klasinc, elektronska pošta)

Od 160.226 objavljenih digitalnih objektov na dLib.si, so OOK prispevali 150.830 digitalnih objektov, in sicer največ OOK Ljubljana (92.279 digitalnih objektov) in najmanj Maribor (210 digitalnih objektov) (**Error: Reference source not foundTabela 4**). Posamezne ostale splošne knjižnice pa so prispevale 9.396 digitalnih objektov: Knjižnica Ivana Tavčarja Škofja Loka (2.163), Knjižnica Velenje (1.670), Knjižnica Domžale (1.380), Matična knjižnica Kamnik (854), Valvasorjeva knjižnica Krško (548), Knjižnica Logatec (508), Knjižnica Josipa Vošnjaka Slovenska Bistrica (397), Mestna knjižnica Grosuplje (384), Knjižnica A. T. Linhartarja Radovljica (314), Cankarjeva knjižnica Vrhnika (312), Knjižnica Litija (261), Knjižnica dr. Toneta Pretnarja Tržič (191), Knjižnica Lenart (135), Osrednja knjižnica Mozirje (104), Knjižnica Makse Samsa Ilirska Bistrica (76), Občinska knjižnica Jesenice (68), Mestna knjižnica in čitalnica Idrija (14), Medobčinska splošna knjižnica Žalec (9), Knjižnica Laško in Splošna knjižnica Ljutomer (3), po enega pa Knjižnica Ksaverja Meška Slovenj Gradec in Mestna knjižnica Piran (Vir podatkov: NUK, statistika dLib, april 2016).

UPORABA DIGITALIZIRANEGA GRADIVA NA PORTALIH KAMRA IN DLIB

Digitalne domoznanske zbirke omogočajo uporabnikom dostopnost do gradiv na daljavo, originali pa se pri tem lahko varno hranijo, hkrati pa so promocija dejavnosti knjižnice. Pri primerni in privlačni predstavitvi kulturne dediščine se dviga tudi pomen in ugled kulturnih ustanov. Leto za letom se povečuje število objavljenih zbirk, tudi uporaba digitaliziranega gradiva leto za letom narašča. Seveda pa to ni samo po sebi umevno. Za to je potrebna primerna promocija portalov in usposabljanje uporabnikov za uporabo. Iz podatkov o uporabi portalov lahko sklepamo, da knjižnice delajo dobro promocijo tako med učenci, dijaki in učitelji ter profesorji v izobraževalnih ustanovah, med parterji in ostalimi uporabniki knjižnic ter nenazadnje tudi v splošnih knjižnicah na svojem območju.

⁸ Avtorji risb, akvarelov, grafik in plastik so večinoma znani umetniki, med njimi Mirsad Begić, Nikolaj Omersa, Robert Hlavaty, Aco Mavec, Marjan Manček, Marjanca Jemec-Božič in drugi.

Tabela 5: Obisk na Kamri in Albumu Slovenije, 2015

Pokrajina	Digitalne zbirke	MME	Novice	Album	Skupaj
Celjska	31.467	16.724	5.053	6.510	59.754
Gorenjska	18.826	15.481	396	836	35.539
Pomurska	6.737	2.879	1.623	566	11.805
Koroška	5.425	3.722	550	149	9.846
Obalno-kraška	14.374	8.245	864	11.821	35.304
Osrednja Slovenija	51.171	20.675	2.676	6.603	81.125
Štajerska	6.842	18.009	672	423	25.946
Goriška	9.783	2.201	845	63	12.892
Dolenjska	15.777	10.331	1.677	2.235	30.020
Spodnje podravska	17.213	6.188	4.644	531	28.576
Skupaj obisk na Kamri	177.615	104.455	19.000	29.737	330.807

Vir podatkov: Kamra, statistika Osrednja knjižnica Celje, april 2016

Obisk digitalnih zbirk, multimedijskih elementov, novic in Albuma Slovenije je v letu 2015 znašal 330.807 ogledov (Tabela 5). Celoten obisk Kamre v letu 2015 je štel 527.686 ogledov, saj poleg obiska zgoraj navedenih elementov upošteva tudi obisk drugih segmentov portala, na primer: organizacij in naslovne strani. Na dLib si pa je bilo v letu 2015 zabeleženih 2.008.027 vpogledov, glede na posredovane podatke posameznih OOK. O največjem povečanju uporabe poročja Murska Sobota, saj se je uporaba v primerjavi z letom 2014 na Kamri povečala za 216%, na dLib-u pa za 15%. Maribor navaja 4,15-kratni porast vpogledov v vsebino iz 2014 na 2015 na dLib. Nova Gorica poroča o 146.891 vpogledih v vsebino na dLibu (leta 2014: 88.785) in 83.610 vpogledov v metapodatke (leta 2014: 31.313).

Ptuj pa ima že nekaj časa dobro statistiko uporabe elektronskih virov in za leto 2015 poročajo, da so imeli na portalu dLib 105.948 vpogledov v metapodatke in 265.935 vpogledov v vsebino. Na Kamri pa 18.293 ogledov zbirk, 4.624 ogledov novic, 12.787 ogledov MME, 428 ogledov organizacije, 531 ogledov Albuma Slovenije. Na največjem območju v Ljubljani je tudi za leto 2015 statistika najvišja: na dLibu 741.259 vpogledov, od tega 151.292 v HTML obliki ter 589.737 v PDF in 230 v tekstovne dokumente in 504.253 vpogledov v metapodatke. Tudi v Kranju poročajo, da uporaba primerjalno 2014/2015 narašča (dLib za 26 %, Kamra za 15 %).

IN NENAZADNJE, POMEN DOMFESTA

5. maja 2008 so predstavniki osrednjih knjižnic, OOK in Univerzitetne knjižnice Maribor na delavnici začrtali nekaj ciljev za prihodnje obdobje. V okviru izvajanja tretje posebne naloge OOK je bienalno organiziran **DOMFEST - festival domoznanstva** in vsakokrat izdana publikacija v sodelovanju NUK, OOK in/ali Zveze bibliotekarskih društev Slovenije: sekcije za domoznanstvo in kulturno dediščino.

Že v osnovi so ti festivali srečanja vseh domoznancev in so namenjeni predstavljanju dosežkov, skupnih projektov in pogovoru o tem, kako domoznansko dejavnost usmerjati v prihodnosti, da bi dosegli čim več uporabnikov, se še trdneje povezali z vsemi lokalnimi partnerji in zajeli celostne »zgodbe«. Ker domoznanstvo je in mora biti paradni konj vsake splošne knjižnice. Z vnosi vsebin na spletne portale ali na svoje spletne strani so knjižnice uporabnikom območja in širše ponudile dostop do vsebin, ki so bile pred tem, zaradi različnih vzrokov, dostopne samo v prostorih knjižnice ali pa omejeno dostopne.

Na DOMFEST-ih – festivalih domoznanstva - so bile predstavljene tudi za to priložnost izdane publikacije, ki vsebujejo različne smernice in/ali strokovne članke, pomembne za področje domoznanstva, in sicer:

⁹ Izdaje bienalno financirajo NUK in OOK ali ZBDS.

1. **Koper**, Osrednja knjižnica Srečka Vilharja, 15. maj 2009. Publikacija: *Smernice delovnih skupin za domoznanstvo osrednjih območnih knjižnic z analizo vprašalnika o stanju domoznanstva v slovenskih splošnih knjižnicah in UKM za leto 2007.* (<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-CLMMARRZ>) -
2. **Ravne na Koroškem**, 21. september, 2012. Publikacija: *Materialno varovanje knjižničnega domoznanskega gradiva v Sloveniji : ocena depojev v osrednjih območnih knjižnicah in Univerzitetni knjižnici Maribor = Preservation of library local history material in Slovenia : risk assessment of repositories in Slovenian central libraries and University of Maribor Library.*
3. **Nova Gorica**, 26. september, 2014. Publikacija: *Bibliografija serijskih publikacij po območjih osrednjih območnih knjižnic od 1991 do 2013.*

Projekt se je izkazal kot odlična priložnost, da so knjižnice zapolnile nekatere vrzeli in uredile zbirke domoznanskih serijskih publikacij. S projektom priprave bibliografije se je okrepiło strokovno sodelovanje knjižničarjev na območju in se obogatile območne zbirke.

4. **Ptuj**, 20. maj 2016. Publikacija: *Učinek sodobne informacijske tehnologije na domoznansko dejavnost v knjižnicah na Slovenskem - gradnja območne zbirke.*

ZAKLJUČEK

S sodobnimi družbenimi procesi se ves svet spreminja v globalno vas, vedno večji pomen dobiva raziskovanje naših korenin in zgodovine, želja po pripadnosti neki ožji lokalni skupnosti ter spoznavanje njenih posebnosti. Z digitalizacijo in dostopnostjo do gradiva na daljavo splošne knjižnice promovirajo tako gradivo kot del svoje dejavnosti. Temu namenu služita tako spletni portal Kamra in Album Slovenije kot Digitalna knjižnica Slovenije – dLib.si. OOK ocenjujejo digitalizacijo kot močan moment povezovanja in sodelovanja knjižnic na območju. Skupni portali Kamra in dLib.si krepiata povezave tako po območjih OOK kot tudi širše po Slovenije. Večata pomen knjižnic kot ponudnikov e-vsebin, vzpodbujata digitalizacijo lokalnih domoznanskih vsebin, razširjata znanje in vedenje o domoznanstvu ter pomenu splošnih knjižnic in domoznanskih zbirk.

Projekti digitalizacije (zaključeni ali delno zaključeni), ki so območja OOK v preteklem obdobju najbolj povezali, so po mnenju koordinatorjev OOK: na Celjskem digitalizacija časopisa *Novi tednik* s predhodniki ter digitalizacija lokalnih glasil, na Obalno-kraškem digitalizacija *Uradnih listov STO* in *Uradnih objav*, Gorenjsko območje povezovalno ocenjuje digitalizacijo gradiva o I. svetovni vojni in o propadajočih tovarnah na Gorenjskem, ki so ga pridobili v regijskih akcijah zbiranja spominov in so tako nastale zgodbe na Kamri. Digitalizacija občinskih glasil in zbornikov občin je povezala Osrednjeslovensko območje, Štajersko pa po sledih *Tovarne avtomobilov* in motorjev Maribor (TAM), Pomursko digitalizacija časopisja (npr. *Murska krajina: tednik za gospodarstvo, prosveto in politiko (1932-1941)*), Goriško digitalizacija *Primorskega dnevnika*, *Soče* in *Idrijskih razgledov*, Dolenjsko *Dolenjski list*, ki je digitaliziran do leta 1988. Spodnjepodravsko območje navaja, da so povezovalni vsi izvedeni projekti digitalizacije, saj se je digitalizirano gradivo po vsebini vedno nanašalo na celotno območje. Najobsežnejši projekt pa je bil digitalizacija osrednjih ptujskih časopisov. Koroško območje je izpostavilo digitalizacijo *Koroškega fužinarja*, *Informativnega fužinarja*, *Artoteko* in nekaterih rokopisov (Špicr, Meško, Prežih).

Zbrani podatki glede digitalizacije domoznanskega gradiva se za obdobje 2003-2015 prikazujejo prvič. OOK so izvedle projekte digitalizacije, ki so pomembni ne samo za posamezna območja, temveč za celoten slovenski prostor. Glede na podatke o količini digitaliziranega gradiva in uporabi obeh portalov lahko sklepamo, da je bil učinek OOK pri digitalizaciji domoznanskega gradiva in posledični dostopnosti ter tudi pri njegovi promociji in uporabi izrednega pomena, saj kot zapiše Novljanova (1995, str. 34), » se vse začne s privlačno embalažo, pravijo v trženju, tudi domoznansko zbirko lahko predstavimo na nov, drugačen, zanimiv način, kjer bo zmogel uporabnik odkriti svoje zanimanje zanjo, če pa bo odkril še svoje potrebe in jih zadovoljil, potem je knjižnica z njo dosegla svoj cilj.« Ostajajo odprta vprašanja, kako izvajati digitalizacijo naprej, še posebej na območjih, kjer so že izvedli digitalizacijo gradiva pomembnega za celotno območje. Zato bi bilo nujno, da se na nivoju države pripravi terminski in vsebinski načrt ter nacionalni strateški plan, kako naj poteka digitalizacija v prihodnje. Tu pa bi morala aktivno pristopiti država, ki bi tudi s cilji kulturnega programa lahko načrtno podprla nadaljevanje digitalizacije vsega pomembnega nacionalnega domoznanskega gradiva.

VIRI IN LITERATURA

- Bon, M., Karun, B. in Vodeb, G. (2010). *Izvajanje dejavnosti posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic: poročilo za obdobje 2007 – 2009*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 5. 4. 2016 s spletne strani: http://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2015/ook/OOK_2007-2009_porocilo.pdf
- Bon, M., Trplan, B. in Videc, A. (2015). *Posebne naloge osrednjih območnih knjižnic [Elektronski vir]: poročilo o izvajanju dejavnosti za obdobje 2010-2013*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, Center za razvoj knjižnic. (Center za razvoj knjižnic. Študije, ISSN 2386-0332). Pridobljeno 5. 4. 2016 s spletne strani: http://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2015/ook/Porocilo%20o%20izvajanju%20posebnih%20nalog%20OOK_2010-2013.pdf
- Božič, Rasto. (2011). *Domoznanstvo je ožilje knjižnice*. V *Dolenjski list*. 19. 9. 2011. Pridobljeno 5.4.2016 s spletne strani: http://www.dolenjskilist.si/2011/09/19/67422/novice/dolenjska/Domoznanstvo_je_ozilje_knjiznice/
- Božič, Rasto. (2011). Domoznanstvo in ohranjanje kulturne dediščine: 7. strokovno srečanje slovenskih in hrvaških knjižničarjev Knjižnica - igrišče znanja in zabave, Znanje o domu in kulturni zakladi, skriti v knjižnicah, Otočec, 19. in 20. september 2011. V *Rast: revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja*. Let. 22, št. 5 (okt. 2011), str. 90-91.
- Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si)*. Pridobljeno 17. 4. 2016 s spletne strani: <http://dlib.si/>
- Festival domoznanstva (2009). *Smernice delovnih skupin za domoznanstvo osrednjih območnih knjižnic z analizo vprašalnika o stanju domoznanstva v slovenskih splošnih knjižnicah in UKM za leto 2007*. [tudi] Domfest. 1. festival domoznanstva, Koper, 15. maj 2009; [glavni urednik Peter Štoka]. Pridobljeno 20. 4. 2016 s spletne strani: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-CLMMARRZ/>
- Goropevšek, B. (1995). Domoznanstvo včeraj, danes, jutri razvoj domoznanstva in domoznanskih zbirk v slovenskih knjižnicah. *Knjižnica*, 39 (3), 61-79. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije Pridobljeno 6. 4. 2016 s spletne strani: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-RURFRDLY>
- Karun, B. in Kodrič-Dačić, E. (2007). *Izvajanje koordinacije in posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic v obdobju 2003-2006*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 6. 4. 2016 s spletne strani: <http://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2015/ook/Analiza-OOK-2003-2006.pdf>
- Krnel-Umek, D. in Rajh, B. (1985). *Domoznanska dejavnost v slovenskem knjižničnoinformacijskem sistemu*. Maribor: Univerzitetna knjižnica, Koper: Osrednja knjižnica Srečka Vilharja. Pridobljeno 16. 4. 2016 s spletne strani: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-7LNXHNYI/>
- Novljan, S. (2005). Domoznanska zbirka: neizkoriščene možnosti? *Knjižnica*, 49 (3), 7-37. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. Pridobljeno 6. 4. 2016 s spletne strani: <file:///F:/Dokumenti/%C4%8Clanki/271-550-1-SM.pdf>
- Portal KAMRA: digitalizirana kulturna dediščina slovenskih pokrajin*. Pridobljeno 19. 4. 2016 s spletne strani: <http://www.kamra.si/>
- Poročilo o izvedeni digitalizaciji v okviru programskih sklopov, financiranih iz sredstev za izvajanje nalog osrednjih območnih knjižnic v obdobju 2003–2008*. (2009). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo, Svet za knjižnično dejavnost. Pridobljeno 19. 4. 2016 s spletne strani: <https://www.google.si/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=PORO%C4%8CILO+O+IZVEDENI+DIGITALIZACIJI+v+okviru+programskih+sklopov%2C+financiranih+iz+sredstev+za+izvajanje+nalog+osrednjih+obmo%C4%8Dnih+knji%C5%BEnic+v+obdobju+2003%E2%80%932008>
- Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah*. (2003). Uradni list RS, št. 88. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200388&stevilka=4079>
- Poslovno poročilo NUK 2009*. (2010). Ljubljana: NUK. Pridobljeno 19. 4. 2016 s spletne strani: http://old.nuk.uni-lj.si/dokumenti/2010/pdf/letno_porocilo_NUK_2009.pdf
- Resolucija o Nacionalnem programu za kulturo 2008-2011 (ReNKP0811)*. (2008). Uradni list RS št. 35/08. Pridobljeno 6. 4. 2016 s spletne strani: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=85932>
- Strategija razvoja informacijske družbe v republiki Sloveniji : si2010*. - Besedilni podatki. - Ljubljana : Vlada republike Slovenije, 2007. -67 str. Način dostopa (URL): http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/pdf/informacijska_druzba/si2010.pdf (Povezava za brezplačen prevoz dokumenta). - Nasl. z nasl. zaslona

Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). Uradni list RS, št. 87/01,96/02– ZUJIK in 92/15. Pridobljeno 28. 4. 2016 s spletne strani: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200187&stevilka=4446>

Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1). (2008). Uradni list RS, št. 16/2008. <https://www.uradni-list.si/1/content?id=84972>

SUMMARY

Local history material digitisation in period from 2003 to 2015: results of coordination role of central regional libraries Paper presents results of coordination role of central regional libraries in digitisation of the local history material in period from 2003 to 2015. Central regional libraries have published 70.792 digitised collections and 174.357 multimedia elements at portal “Kamra” in period from their establishment in 2003 to end of 2015. Portal “Kamra” had 527.686 views in year 2015 alone. Central regional libraries have contributed 150.830 digital objects to portal “dLib” in period 2003-2015 (2.008.027 views in year 2015). They have spent 770.948,75 EUR for digitisation purposes from the budget of Ministry of culture intended for financing their third task defined by Librarianship act that is coordination of collecting, bibliographic processing and storing local history material but also from their own budget and other sources. Central regional libraries assess the project of coordination as strong moment in connecting and cooperation of public libraries in region. Digitisation and remote accessibility can promote materials in library collections but also library activities. Data on digitisation for period 2003-2014 are published for first time in this paper. They can serve ministry, central regional libraries and other public libraries for planning the digitisation in the future. Paper states an opinion that there is a need for a planned and coordinated approach to digitisation in Slovenia but that would require a national strategic digitisation plan.

[napredno iskanje](#) išči tudi po Europeani išči tudi po celotnem besediluE-pošta: Geslo: [Registriraj se!](#)
[Pozabljeno geslo](#)

DIGITALNA KNJIŽNICA SLOVENIJE (dLib.si) - OSREDNJA SLOVENSKA DIGITALNA KNJIŽNICA

mag. Zoran Krstulović
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
zoran.krstulovic@nuk.uni-lj.si

IZVLEČEK

V članku obravnavamo Digitalno knjižnico Slovenije (dLib.si) kot osrednjo slovensko digitalno knjižnico. Njena osrednjost se manifestira skozi partnersko mrežo različnih institucij, ki prispevajo digitalne vsebine digitalni knjižnici in skupno ustvarjajo pomembno spletno točko za raziskovanje in odkrivanje digitaliziranih in izvorno digitalnih gradiv. Kot primer pomembne partnerske skupine so predstavljene splošne knjižnice in njihov prispevek Digitalni knjižnici Slovenije. Pregledali smo količino in vrste objavljenih digitalnih vsebin, ki so jih splošne knjižnice ustvarile glede na prioritete in veljavne smernice za zajem podatkov. Podatke o prispevku knjižnic smo predstavili po količinah in zvrsti gradiva. Knjižnice so se največ ukvarjale z digitalizacijo časnikov in časopisov, kar je v skladu s prioriteta in sprejetimi merili za izbor gradiv za digitalizacijo. Digitalizacija časnikov in časopisov je količinsko predstavljena po knjižnicah. Poleg predstavitev podatkov o digitalizirani periodiki, v članku obravnavamo tudi vprašanje, koliko časnikov in časopisov je že digitaliziranih in koliko bi jih bilo še potrebno prenesti v digitalno obliko. V besedilu se dotaknemo tudi povezovanja Digitalne knjižnice Slovenije z drugimi slovenskimi in evropskimi spletnimi portali.

Portal Digitalne knjižnice Slovenije (<http://www.dlib.si>) je nastal konec leta 2005 kot rezultat premisleka o prihodnosti knjižnične javne službe v luči novih možnosti, ki so jih ponujale takrat nove spletne tehnologije. Začetek delovanja Digitalne knjižnice Slovenije je bil skromen, vendar zastavljen na podlagi jasne zasnove, doslednega uresničevanja zastavljenih strateških ciljev in oblikovanih meril izbora uporabljenih tehnologij. Zasnova je temeljila na uresničevanju nekaj ključnih strateških ciljev. V prvi vrsti je bilo treba pospešiti prenos knjižničnih gradiv v digitalno obliko ter zasnovati boljšo dostopnost »klasičnega« knjižničnega gradiva oziroma omogočiti dostopnost do digitalnih vsebin, torej vzpostaviti portal digitalne knjižnice, ter zagotoviti trajno ohranjanje digitalnih vsebin. Vzpostavitev digitalnega repozitorija je bila med prvimi prioriteta, interoperabilnost z drugimi sistemi pa eno temeljnih načel oblikovanja knjižničnih spletnih storitev. Posebna pozornost je bila posvečena oblikovanju digitalnih vsebin ter zagotavljanju organizacijske in finančne stabilnosti spletne storitve. Istočasno z uresničevanjem omenjenih ciljev so razvijana partnerstva z institucijami ustvarjalkami digitalnih vsebin z namenom ponuditi jim spletno okolje za objavo in zagotavljanje dostopnosti do bodisi izvorno digitalnih publikacij bodisi digitalnih vsebin, ki so rezultat digitalizacije fizičnega gradiva.

1. ZASNOVA INFORMACIJSKEGA SISTEMA DIGITALNE KNJIŽNICE SLOVENIJE

Digitalna knjižnica Slovenije je razvejan informacijski sistem. Strukutra sistema je zasnovana v skladu s standardom *Trajno ohranjanje podatkov in sistemi za prenos informacij – Odprti arhivski informacijski sistem (OAIS) – Referenčni model* (SIST ISO 14721:2013). Moduli sistema so oblikovani okoli treh osnovnih funkcij, in sicer zajema, ohranjanja in dostopa do podatkov. Od samega začetka digitalne knjižnice je bilo razvidno, da je trajno ohranjanje digitalnih podatkov zahtevna naloga, za katero je treba zagotoviti sodobno strojno in programsko opremo ter tudi precejšnje finančne in človeške vire. Iz tega spoznanja izhaja, da ni ekonomsko upravičeno vzpo-

stavljati množice digitalnih repozitorijev, v katerih bi shranjevali majhne količine podatkov. Bolj smiselno je en repozitorij, v katerem je poskrbljeno za vse podatke, ki so dostopni prek Digitalne knjižnice Slovenije. Prav tako je smotno, da uporabnik dostopa do digitalnih vsebin na eni vstopni točki. V primeru množice spletišč in portalov, na katerih so dostopne skromne količine digitalnih vsebin, bi uporabnik moral isto poizvedbo ponavljati na različnih iskalnikih oziroma portalih. Nasprotno, za funkcijo zajema podatkov (digitalizacija) pa je smotno, da je distribuirana in se izvaja tam, kje je fizično gradivo shranjeno. Prav tako je odločitev o tem, katero gradivo digitalizirati, ob ustrezni koordinaciji in skupnih smernicah, bolj smotno prepustiti partnerjem. Razmerja med implementacijo treh osnovnih funkcij digitalne knjižnice kot informacijskega sistema in distribucijo let-teh med partnerji povzame naslednja preglednica.

Preglednica 1: Korelacija med funkcijami digitalne knjižnice in distribucije teh funkcij med partnerji

zajem	ohranjanje	dostop
decentraliziran	centralizirano	centraliziran
ustvarjanje digitalnih vsebin	repozitorij	spletni portal

2. KNJIŽNICE KOT PARTNERICE RAZVOJA DIGITALNE KNJIŽNICE SLOVENIJE

Digitalna knjižnica Slovenije se je od samega začetka razvijala v sodelovanju z drugimi knjižnicami. Osrednja knjižnica Celje in Knjižnica Ivana Potrča Ptuj sta, skupaj z Univerzo v Ljubljani, bili partnerici projekta *Digitalna knjižnica Slovenije – dLib.si*,¹ torej soudeleženi v razvoju od samega začetka delovanja portala dLib.si. Sčasoma se je širil krog institucij, ki svoje e-vsebine dajejo na voljo javnosti prek portala Digitalne knjižnice Slovenije. Danes jih je več kot štiristo.² Poleg knjižnic med partnerji dLib.si najdemo vse štiri univerze, fakultete, inštitute, društva, založbe, medije, arhive, muzeje, galerije, ministrstva, agencije, občine, podjetja itd. Vendar, ena izmed najbolj pomembnih skupin partnerjev so knjižnice. Z Digitalno knjižnico Slovenije jih sodeluje 39, kar je 9 % vseh partnerjev.

Poleg Narodne in univerzitetne knjižnice, e-vsebine so digitalni knjižnici prispevali še dve nacionalni knjižnici, in sicer danska Kraljeva knjižnica (Det Kongelige bibliotek) – nacionalna knjižnica Danske in knjižnica Univerze v Københavnu – ter avstrijska nacionalna knjižnica (Österreichische Nationalbibliothek). Kraljeva knjižnica je podarila NUK-u digitalne kopije šestih knjig iz 16. stoletja³ pomembnih za zgodovino Slovencev, katerih se fizični izvodi nahajajo v zbirki danske knjižnice. Avstrijska nacionalna knjižnica pa je prispevala manjkajoče številke ptujskih časopisov 19. in začetka 20. stoletja. Prav tako sta poleg NUK-a pri digitalizaciji sodelovali dve univerzitetni knjižnici. Centralna tehnična knjižnica Univerze v Ljubljani je prispevala izvornike za digitalizacijo nekaj visokošolskih del iz svoje zbirke. Univerzitetna knjižnica Maribor pa je prispevala različna gradiva (časopise, fotografije, knjige, koncertni sporedi, plakati, razglednice). Npr. knjižnica je sodelovala je pri kompletaciji in digitalizaciji časnika *Marburger Zeitung*, digitalizirala je obsežno zbirko plakatov itd. Izmed visokošolskih knjižnic najdemo med partnerji še Centralno pravosodno knjižnico, ki je v sodelovanju s ptujsko Knjižnico Ivana Potrča digitalizirala *Provinzial Gesetzsammlung für das Herzogthum Steiermark*. Med knjižnicami najdemo tudi eno cerkveno knjižnico, in sicer ljubljansko Semeniško knjižnico, ki je omogočila digitalizacijo dveh del iz svoje zbirke za potrebe razstavne dejavnosti NUK. Deli sta dostopni prek portala Digitalne knjižnice Slovenije.

Največja skupina knjižnic, ki s svojimi vsebinami sodelujejo pri bogatenju Digitalne knjižnice Slovenije so splošne knjižnice, teh je 31 ali 79 % vseh knjižnic prisotnih na dLib.si.

¹ Financiral ga je Norveški finančni mehanizem, projekt se je izvajal od 1. 9. 2007 do 28. 4. 2011.

² Na dan 1. 3. 2016 je bilo registriranih 411 partnerjev Digitalne knjižnice Slovenije.

³ Avtorjev Janža Tulščaka, Jurija Dalmatina in Hieronima Megiserja.

3. PRISPEVKI SPLOŠNIH KNJIŽNIC

Skupaj so splošne knjižnice prispevale Digitalni knjižnici Slovenije skoraj 160.000 digitalnih enot⁴ različnih vrst digitaliziranih gradiv.⁵ To je 22 % vseh vsebin, dostopnih na portalu dLib.si. Z digitalizacijo so se spoprijele vse osrednje območne knjižnice (OOK) in precejšnje število osrednjih knjižnic (OK). Med OOK-ji izstopa po količini digitaliziranega gradiva Mestna knjižnica Ljubljana, ki je ustvarila več kot 90.000 digitalnih enot. Sledi ji skupina treh knjižnic – Knjižnica Ivana Potrča, Osrednja knjižnica Celje in Goriška knjižnica Franceta Bevka –, ki so prispevale med 10.000 in 20.000 digitalnimi enotami. Tretja je skupina petih OOK (Kranj, Novo mesto, Koper, Ravne na Koroškem in Murska Sobota), katerih se prispevek giblje med 1800 in nekaj manj kot 3800 digitalnimi enotami. OOK so skupaj prispevale nekaj manj kot 150.000 digitalnih enot (natančno 149.638).

Preglednica 2: Količinski prispevek OOK Digitalni knjižnici Slovenije

Knjižnica	Digitalnih enot
Mestna knjižnica Ljubljana	91.277
Knjižnica Ivana Potrča	17.339
Osrednja knjižnica Celje	14.931
Goriška knjižnica Franceta Bevka	10.131
Mestna knjižnica Kranj	4.370
Knjižnica Mirana Jarca	3.663
Osrednja knjižnica Srečka Vilharja	3.234
Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika	2.704
Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota	1.859
Mariborska knjižnica	130
SKUPAJ	149.638

Med 48 okrajnimi knjižnicami z digitalizacijo se je ukvarjala manj kot polovica, 21 le-teh. Po količini digitaliziranega gradiva razlikujemo tri skupine. Knjižnice, ki so po količini digitaliziranega gradiva primerljive z nekaterimi OOK-ji (Škofja Loka, Velenje, Domžale). Te so prispevale med 1300 in 2200 digitalnih enot. Naslednja je skupina knjižnic, ki so ustvarile med 100 in 900 digitalnih enot, teh je 10. Sledi osem knjižnic z manj kot 100 objavljenimi enotami. Skupaj so osrednje knjižnice prispevale nekaj manj kot 9300 digitalnih enot (natančno 9291).

⁴ Digitalna enota je bibliografski zapis (metapodatki) na portalu skupaj z vsemi pripadajočimi datotekami. V korelaciji s fizičnimi publikacijami je digitalna enota lahko digitalizirana knjiga, številka časopisa, članek, razglednica, posnetek z gramofonske plošče, plakat, virtualna razstava, rokopis itd.

⁵ Natančno 158.929 na dan 10. 4. 2016.

Preglednica 3: Količinski prispevek OK Digitalni knjižnici Slovenije

Knjižnica	Digitalnih enot
Knjižnica Ivana Tavčarja	2.164
Knjižnica Velenje	1.670
Knjižnica Domžale	1.380
Matična knjižnica Kamnik	852
Valvasorjeva knjižnica Krško	548
Knjižnica Logatec	508
Knjižnica Josipa Vošnjaka	396
Mestna knjižnica Grosuplje	384
Knjižnica A. T. Linharta	314
Cankarjeva knjižnica Vrhnika	312
Knjižnica Litija	261
Knjižnica dr. Toneta Pretnarja	191
Knjižnica Lenart	135
Knjižnica Makse Samsa	77
Občinska knjižnica Jesenice	68
Mestna knjižnica in čitalnica Idrija	14
Medobčinska splošna knjižnica Žalec	9
Knjižnica Laško	3
Splošna knjižnica Ljutomer	3
Knjižnica Ksaverja Meška Slovenj Gradec	1
Mestna knjižnica Piran	1
SKUPAJ	9.291

4. DIGITALIZIRANE VSEBINE

Splošne knjižnice so digitalizirale različne vrste gradiv. Če se osredotočimo na količino objavljenih digitalnih enot splošnih knjižnic glede na vrsto digitaliziranega gradiva lahko ugotovimo, da je določenim vrstam gradiva posvečena večja pozornost kot drugim.

Preglednica 4: Količina objavljenih digitalnih enot glede na vrsto gradiva

Vrsta gradiva	Digitalnih enot	Digitalne enote v %
artoteka	729	0,46 %
časopisje	153.369	96,50 %
fotografije	879	0,55 %
knjige	304	0,19 %
notno gradivo	10	0,01 %
plakati	96	0,06 %
razglednice	624	0,39 %
rokopisi	165	0,10 %
visokošolska dela	3	0,00 %
zemljevidi	198	0,12 %
virtualne razstave	1	0,00 %
znanstveno časopisje	2.551	1,61 %
SKUPAJ	158.929	100,00 %

Iz preglednice je razvidno, da večino gradiva obsega digitalizirano časopisje. V tabeli navedena količina 153.369 digitalnih enot pomeni prav toliko digitaliziranih številčk različnih časopisov. Skupaj je na dLib.si dostopnih 801 naslov časopisja (na dan 5. 4. 2016), od tega so splošne knjižnice skupaj prispevale 282 naslovov, kar je 35 % vseh naslovov časopisov in časnikov dostopnih prek Digitalne knjižnice Slovenije.

Digitalizacija časnikov in časopisov je prioriteta od samega začetka Digitalne knjižnice Slovenije in vzpostavitve digitalizacije kot redne dejavnosti v NUK-u in drugih knjižnicah. Časniki in časopisi so najbolj iskano in uporabljano gradivo, hkrati pa sodijo med najbolj občutljiva gradiva. Namreč, papir, na katerem so natisnjeni je izredno slab, hitro se razkrajaja, zato je treba zagotavljati prenos vsebine na druge, bolj obstojne medije. V preteklosti je ta bolj obstojen medij bil mikrofilm. Čeprav je zagotavljal ohranjanje vsebine časopisov, za uporabnike je bil bolj nepraktičen za pregledovanje in raziskovanje gradiva. Sčasoma tudi informacije, ki naj bi jih ohranili na mikrofilmu, niso bile več popolne. Na mikrofilmu, ki je praviloma izdelan v črno-beli tehniki se je izgubila barva, sčasoma pa tudi bolj droben tisk (npr. preglednice) ni bil več prenosljiv na mikrofilm tako, da bi bil berljiv. Digitalizacija je ponudila nove možnosti. Digitalne kopije ohranjajo izvirno in verno podobo publikacije, možnost optične prepoznavne besedila pa zagotavlja nove, boljše možnosti iskanja in hitrejšo pridobitev iskanih informacij. Vendar, tudi pri digitalizaciji so pomanjkljivosti, zlasti pri optični prepoznavi besedil starega in slabo ohranjenega gradiva, ki ga je zelo težko digitalno zajeti v celoti in v vseh podrobnostih. Sploh pa je nesmiselna digitalizacija publikacij, ki so natisnjene iz digitalnih izvirkov. Zato si danes v Narodni in univerzitetni knjižnici prizadevamo dogovoriti se z založniki časnikov in časopisov, da bi poleg na papirju natisnjenih izvodov oddajali nacionalni knjižnici tudi digitalne izvirkov.

Poudarek na digitalizaciji časnikov in časopisov je tudi v skladu z merili za izbor gradiva za digitalizacijo, ki jih opredeljujejo *Smernice za zajem, dolgotrajno ohranjanje in dostop do kulturne dediščine v digitalni obliki* (2013, str. 16-26). Digitalizacija in spletna dostopnost časnikov in časopisov zagotavljata boljše dostopnost kulturne dediščine, varstvo izvirkov in preprostejše rokovanje z gradivom. V okvirih zagotavljanja boljše dostopnosti gradiva je treba poudariti, da digitalizacija omogoča bolj učinkovito iskanje in poizvedovanje po zbirkah, poveča stopnjo povezljivosti z drugimi digitalnimi zbirkami ter ponuja možnost kompletiranja nepopolne zaloge knjižničnega gradiva. Pri zagotavljanju varstva izvirkov je pomembno, da digitalizacija lahko omogoči dostopnost do redkega, občutljivega in poškodovanega gradiva ter zmanjša učinke pogoste uporabe gradiva oziroma povpraševanje po izvirkovih s strani uporabnikov. Prenos časopisov v digitalno obliko, zlasti tistih, ki so izhajali v velikih formatih, bistveno poenostavi rokovanje z gradivom.

Splošne knjižnice so digitalizirale regionalno oziroma lokalno časopisje, ki je izhajalo v preteklosti, v nekaj primerih pa tudi tisto časopisje, ki je izhajalo še pred kratkim ali pa so zagotovile digitalne kopije še izhajajočih naslovov. Pričakovano so OOK-ji digitalizirali večji delež tovrstnega gradiva (88 %).

Preglednica 5: Digitalizirani časniki in časopisi v osrednjih območnih knjižnicah

OOK	Število naslovov
Osrednja knjižnica Srečka Vilharja	70
Mestna knjižnica Ljubljana	56
Osrednja knjižnica Celje	33
Mestna knjižnica Kranj	28
Goriška knjižnica Franceta Bevka	18
Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota	16
Knjižnica Ivana Potrča	12
Knjižnica Mirana Jarca	9
Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika	4
Mariborska knjižnica	2
SKUPAJ	248

Preglednica 6: Digitalizirani časniki in časopisi v osrednjih knjižnicah

OK	Število naslovov
Knjižnica Domžale	7
Mestna knjižnica Grosuplje	6
Matična knjižnica Kamnik	6
Knjižnica Makse Samsa*	5
Knjižnica Velenje	4
Knjižnica Litija	2
Cankarjeva knjižnica Vrhnika	2
Valvasorjeva knjižnica Krško	2
Občinska knjižnica Jesenice**	2
Knjižnica A. T. Linhart**	2
Knjižnica Logatec	1
Medobčinska splošna knjižnica Žalec	1
Knjižnica Lenart	1
Knjižnica dr. Toneta Pretnarja**	1
SKUPAJ	34

*Trije naslovi so digitalizirani skupaj z Osrednjo knjižnico Srečka Vilharja

**Digitalizirano skupaj z Mestno knjižnico Kranj

5. KOLIKO SMO ČASNIKOV IN ČASOPISOV ŽE DIGITALIZIRALI?

Zanimivo je vprašanje, koliko je časnikov in časopisov, ki so izhajali do določenega leta, npr. leta 1945, že digitaliziranih. Vprašanje, na katerega trenutno ni možno dobiti natančnega odgovora, ampak le bolj ali manj približno oceno, ki pa bo vendarle osvetlila dosedanja prizadevanja knjižnic na področju digitalizacije periodike. Poznamo dve starejši bibliografiji slovenskih časnikov in časopisov, Janka Šlebingerja (Šlebinger, [1937]) in Jožeta Bajca (Bajec, 1973). V Šlebingerjevi je bibliografiji popisanih 1096 naslovov časnikov in časopisov.⁶ Pri šteju naslovov smo upoštevali tudi 5 naslovov slovenske periodike iz tega obdobje, za katere je bilo ugotovljeno, da jih je Šlebinger izpustil. Pri ocenjevanju količine smo tako upoštevali 1101 naslov, od katerih jih je digitaliziranih 358 naslovov oziroma 33 % popisanih naslovov časnikov in časopisov. Vendar ta pregled ne pove veliko ne o količini digitaliziranega gradiva in ne o količini, ki jo je še treba digitalizirati. Če si želimo ustvariti bolj natančno predstavo o količini digitaliziranih časnikov in časopisov, ki so izhajali v obdobju Šlebingerjevega popisa, moramo tudi upoštevati obdobje (oziroma leta) izhajanja posameznega naslova. Skupno je v Šlebingerjevi bibliografiji popisanih časnikov in časopisov skupno 7.889 letnikov, digitaliziranih pa je 4.287 oziroma 54 %.

Preglednica 7: Ocena količine digitaliziranih časnikov in časopisov na podlagi podatkov iz bibliografije J. Šlebingerja

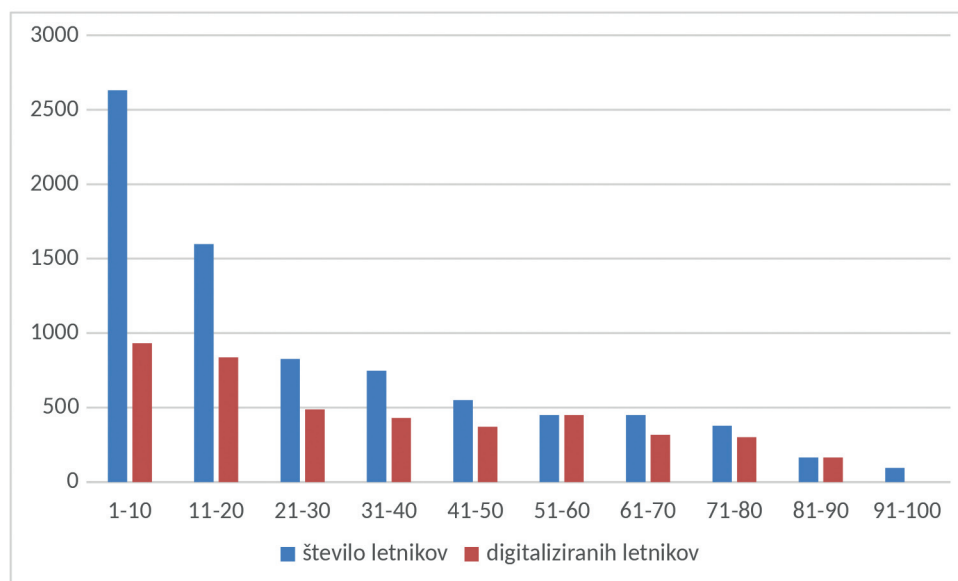
število popisanih naslovov v bibliografiji J. Šlebingerja	1.101
od tega digitaliziranih naslovov	358
% digitaliziranih naslovov	33 %
seštevek števila letnikov izhajanja popisanih naslovov v bibliografiji J. Šlebingerja	7.889
seštevek števila digitaliziranih letnikov izhajanja popisanih naslovov	4.287

⁶ 1074 števil plus dodatnih, vrinjenih 22 števil z dodano črko (a, b).

Pridobiti še moramo tudi oceno ali so večinoma digitalizirani časniki in časopisi, ki so izhajali dlje časa ali po večini tisti s krajšim obdobjem objavljanja. Razdelitev popisanih časnikov in časopisov po merilu števila objavljenih letnikov nam pokaže distribucijo, prikazano v naslednji preglednici.

Preglednica 8: Ocena števila objavljenih in digitaliziranih letnikov časnikov iz Šlebingerjeva popisa

leta izhajanja	število objavljenih letnikov	digitaliziranih letnikov
1-10	2.632	932
11-20	1.598	838
21-30	826	487
31-40	748	430
41-50	549	370
51-60	449	449
61-70	450	316
71-80	378	301
81-90	164	164
91-100	95	0
SKUPAJ	7.889	4.287

Slika 1: Primerjava objavljenih in digitaliziranih letnikov

Iz grafikona je razvidno, da so časniki in časopisi, ki so izhajali dlje časa v večji meri tudi digitalizirani v primerjavi s tistimi, ki so izhajali krajši čas.

Za še bolj podrobno sliko o količini digitaliziranih časnikov in časopisov do leta 1945 je treba upoštevati tudi periodiko, ki je Šlebinger ni uvrstil v svojo bibliografijo ter podatke dopolniti s tistimi iz bibliografije J. Bajca. Predvsem upoštevati časopise, ki je izhajalo na slovenskem v drugih jezikih (npr. nemščini, italijanščini). Časopise v nemškem jeziku je digitalizirano skoraj v celoti, veliko pa tudi tistega v italijanščini (glej prispevek Osrednje knjižnice Srečka Vilharja). Posebna pozornost je bila izkazana tudi digitalizaciji časnikov in časopisov, ki so jih izdajali Slovenci v izseljeništvu. Lahko torej ugotovimo, da smo knjižnice s skupnimi močmi do tega trenutka digitalizirale večino najbolj iskane in relevantne periodike, ki je izhajala do leta 1945.

6. POVEZOVANJE Z DRUGIMI SPLETNIMI PORTALI

Digitalna knjižnica Slovenije ni osamljen otok na spletu, prizadeva si, da bi zagotovila dostopnost do vsebin, ki jih ponuja tudi prek svetovnih iskalnikov, portalov in repozitorijev. Portal dLib dovoljuje spletnim iskalnikom indeksiranje metapodatkov, zato je povezave do vsebin dLiba možno dobiti tudi kot rezultate poizvedb prek npr. iskalnika Google.

Prvi spletni portal, v razvoju katerega smo sodelovali, je bila The European Library (TEL, Evropska knjižnica).⁷ Takrat, leta 2005, je TEL bil skupni projekt evropskih nacionalnih knjižnic z namenom ustvariti spletni portal, na katerem bodo dostopni katalogi evropskih nacionalnih knjižnic skupaj z digitaliziranim gradivom. V nekaj več kot desetih letih je Narodna in univerzitetna knjižnica prek Digitalne knjižnice Slovenije prispevala TEL-u metapodatke za 135.728 digitalnih enot. Poleg le-teh še 773.377 bibliografskih zapisov iz lokalnega knjižničnega kataloga (stanje na dan 20. 4. 2016).

Izmed večjih portalov, prek katerega je možno dostopati do slovenskih vsebin, je portal Europeana (www.europeana.eu). Prek Europeane je dostopnih 551.508 enot (stanje 12. 4. 2016), ki jih je prispevala Slovenija, od tega je 47 % vsebin posredovala Digitalna knjižnica Slovenije (257.593 digitalnih enot). dLib izmenjuje metapodatke tudi z Nacionalnim portalom odprte znanosti (openscience.si). Portal je na dan 14. 4. 2016 omogočal iskanje in dostop do 175.679 dokumentov. Od tega jih je 76.069 posredovala Narodna in univerzitetna knjižnica iz portala dLib.si, kar je 43 % vseh dokumentov dostopnih na Nacionalnem portalu odprte znanosti. Pred kratkim so metapodatki z Digitalne knjižnice Slovenije uvrščeni tudi v portal odprte znanosti OpenAIRE⁸ (66.087 publikacij na dan 21. 4. 2016). Petdeset partnerjev iz vseh držav Evropske unije in zunaj nje, so združili moči in podprli široko zastavljeno pobudo, ki si prizadeva podpreti odprto znanost in tako bistveno izboljšati odkrivanje in ponovno uporabo raziskovalnih objav in podatkov. OpenAIRE širi odprt dostop do svoje infrastrukture in vključuje bibliografske metapodatke do vseh vrst publikacij odprtega dostopa.

Preglednica 9: Pregled števila metapodatkovnih zapisov, posredovanih v druge sisteme

Spletna storitev	Število metapodatkovnih zapisov
The European Library	135.728
Europeana	257.593
Nacionalni portal odprte znanosti	76.069
OpenAIRE	66.087
SKUPAJ	535.477

Portal dLib.si sodeluje s spletnimi portali tudi na druge načine, ne le s posredovanjem metapodatkov o digitalnih enotah, ampak prav tako s pripravljenimi poizvedbami, ki kažejo pogostost dostopa do posamezne vsebine. Tako sodelovanje je vzpostavljeno s portalom Metina lista – znanost.⁹ Portal je čez leto 2015 mesečno objavljaj seznam desetih najbolj branih znanstvenih člankov in znanstvenih revij. Začetek leta 2016 pa je bil objavljen tudi kumulativen seznam najbolj branih člankov in revij za celotno leto 2015. V letu 2016 sezname bodo objavljeni polletno. Sezname najbolj brane literature se ustvarijo na podlagi števila vpogledov v dokument oziroma števila prenosov datoteke na računalnik uporabnika.

7. ZAKLJUČEK

Za razvoj spletnih storitev so medinstitucionalna partnerstva in sodelovanje ključnega pomena. Spletno okolje omogoča združevanje in sinergijo prizadevanj na področju digitalizacije čez okvirje posamezne institucije, učinkovito delitev nalog med partnerji ter sodelovanje brez odvečnih organizacijskih struktur. Medinstitucionalno sodelovanje zagotavlja tudi ekonomsko učinkovitost in smotrnost uporabe razpoložljivih virov kot osnovo sistematičnega razvoja. V desetih letih obstoja se je Digitalna knjižnica Slovenije razvila v sistem, ki zagotavlja podporo

⁷ Dostopno na www.theeuropeanlibrary.org.

⁸ Dostopno na <http://www.openaire.eu>.

⁹ Dostopno na: <http://znanost.metinalista.si> in <http://znanost.metinalista.si/najbolj-brani-clanki-in-revije-na-dlib/>.

zajemu digitalnih vsebin, digitalnemu ohranjanju in spletni dostopnosti za vse partnerje, ki svoje digitalne publikacije dajejo na voljo javnosti prek dLiba. Zato je rezultat skupnega dela na prenosu fizičnih publikacij v digitalno obliko dober, omogoča natančno načrtovanje digitalizacije posameznih vrst gradiva, zlasti časnikov in časopisov, ter je dobra osnova za dostopnost celovitega korpusa periodike prek Digitalne knjižnice Slovenije.

VIRI IN LITERATURA

- Šlebinger, J. ([1937]). Slovenski časniki in časopisi. Bibliografski pregled od 1797-1936. V Ljubljani : [s. n].
- Bajec, J. (1973). Slovenski časniki in časopisi. Bibliografski pregled od 1. januarja 1937 do osvoboditve 9. maja 1945. Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Space data and information transfer systems - Open archival information system (OAIS) - Reference model. SIST ISO 14721:2013.
- Smernice za zajem, dolgotrajno ohranjanje in dostop do kulturne dediščine v digitalni obliki. Digitalna agenda na področju kulture. Različica 1.0. Ljubljana, Ministrstvo za kulturo, 2013. Pridobljeno 17. 4. 2016 s spletne strani:
http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonodaja/2013/Smernice_za_zajem_dolgotrajno_ohranjanje_in_dostop_do_kulturne_dediscine_v_digitalni_obliki.pdf.

SUMMARY

The Digital Library of Slovenia portal was established in the late 2005 as a result of a reflection on the future of the public library services in the light of the new opportunities offered by the then new online technology. The start of the Digital Library of Slovenia was rather modest; however, it was based on a clear concept – a consistent implementation of its strategic objectives and criteria developed for the selection of used technologies. A special attention was paid to the creation of digital contents and provision of organisational and financial stability of online services. Alongside the implementation of these objectives, partnerships with institutions – creators of digital content – have been developing with the intention of providing them the online environment for publishing and with the objective of ensuring access to original digital publications or digital contents resulting from digitisation of physical materials. The Digital Library of Slovenia is a multi-branch information system. System modules are developed to meet three basic functions: ingest, preservation and access to information. A result of a laborious development was the recognition that it was not economically justified to set up several digital repositories to store small amounts of data. It is also rational that a user can access digital contents through a single entry point. On the other hand, it is reasonable that the distribution takes place from the place where the physical material is stored. It is also more appropriate that partners should be allowed to decide which material should be digitised, of course taking into account common guidelines and appropriate coordination. From its very beginning, the Digital Library of Slovenia has been developed in cooperation with other libraries. The largest group of libraries whose contents are enriching the Digital Library of Slovenia are public libraries: 31 of them represent 79 % libraries whose material is accessible on the dLib.si. Public libraries have contributed to the Digital Library of Slovenia almost 160,000 digital units of various types of digitised materials, which is 22% of the content available on the dLib.si portal. If we focus on the amount of their contributed digital units, depending on the type of digitised material, we can establish that varied materials have been digitised. However, the public libraries have, in general, digitised newspapers and magazines, primarily regional or local newspapers from the past, in some cases also recently published newspapers, some have provided digital copies of currently published local papers. It would be interesting to know how many newspapers and magazines, which were published by a given year, for example in 1945, have been digitised until now. This question cannot be accurately answered, only a more or less approximate assessment would be possible. However, it will highlight the libraries' efforts to digitise periodicals. According to the analysis, the magazines and newspapers that had been published for a longer period have been digitised more frequently compared to others that were published for a short period of time. We can establish that until present, libraries have together digitised the majority of the most searched and relevant periodicals published until 1945.

The Digital Library of Slovenia is not an isolated island on the Internet; it strives to ensure access to contents offered on the world's search engines, portals and repositories. The portal enables the internet search engines indexing of metadata, thus links to the dLib.si contents can also be obtained as results of inquiries. We exchange metadata with the European Library (www.theeuropeanlibrary.org), Europeana (www.theeuropeanlibrary.org), the National Science Portal of Open Science (openscience.si), the Open Science Portal OpenAIRE (www.

openaire.eu) and others, as for example znanost.metinalista.si. Interinstitutional partnership and cooperation are crucial for the development of web services. Web environment enables the integration and synergy of efforts in the field of digitisation across institutional borders, efficient distribution of tasks among partners and co-operation without unnecessary organisational structures. Interinstitutional cooperation also ensures economic effectiveness and efficiency of using available resources as a source for a systematic development. During ten years of its existence, the Digital Library of Slovenia has developed a system that provides support for digital content ingest, digital preservation and online accessibility to partners that make publicly available their digitised publications via dLib.si. Therefore, the positive result of the joint work on transferring of printed publications to a digital form enables a precise planning of digitisation of certain types of material, especially newspapers and magazines. Further cooperation is also a good basis for accessibility of the comprehensive collection of periodicals via the Digital Library of Slovenia.

Memoria scripta Sloveniae

Popis knjižnih zbirk / Library Collections Registry

Zbirke

Kaj je Memoria scripta Sloveniae

Predmet popisa

Primer popisa

Vprašalnik

Navodila

Kaj je Memoria scripta Sloveniae

Memoria scripta Sloveniae je podatkovna zbirka, kjer bodo *zbrane, popisane in predstavljene* vse pomembne knjižnice in posebne zbirke ali njihovi sestavni deli, ki jih hranijo slovenske knjižnice, muzeji in arhivi. Kulturno dediščino *dokumentira* na ravni zbirke, ki jo določa skupen zgodovinski ali prostorski kontekst.

Predstavlja kulturno-zgodovinsko vrednost zbirke kot celote.

Povezuje knjižnice oz. zbirke, ki so jih zbirale posamezne ustanove, znamenite osebnosti ali so se te bogatile skozi generacije ene rodbine, zbirke, ki jih povezuje določeno tematsko področje ali združujejo določeno vrsto gradiva, zbirke, ki so bile pridobljene na enak način ali so nastale na istem kraju itn.

Vzpostavila bo temeljit pregled kulturne dediščine na področju knjižnih zbirk, hkrati pa odstrla življenje, pomen, vpliv in idejni horizont teh zbirk in njihovih zbirateljev v neki kulturni zgodovini.

Zbirka Memoria scripta Sloveniae ni samo pomemben korak pri evidentiranju slovenske pisne kulturne dediščine, ampak tudi spodbuda novim znanstvenim raziskavam, ustrenejšemu vrednotenju in ohranjanju nacionalnega bogastva.

MEMORIA SCRIPTA SLOVENIAE: POPIS KNJIŽNIČNIH ZBIRK, KI IMAJO KULTURNO ZGODOVINSKO VREDNOST

dr. Eva Kodrič-Dačić
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
eva.kodric-dacic@uni-lj.si

IZVLEČEK

Memoria scripta Sloveniae je popis knjižničnih zbirk, ki imajo kulturnozgodovinsko vrednost in jih hranijo slovenske knjižnice, druge institucije ali posamezniki. Podatkovna zbirka, ki je dostopna na spletnem naslovu <http://memoriascripta.nuk.uni-lj.si/>, je nastala v sklopu projekta Digitalna knjižnica Slovenije. Širši javnosti je preko portala dostopen le del zbranih podatkov, medtem ko je teoretični del projekta slabo poznan celo strokovni javnosti. V okviru projekta Memoria scripta Sloveniae so bile pregledane normativne podlage, ki določajo status pisne kulturne dediščine doma in v tujini, oblikovana so bila formalna in vsebinska izhodišča za ugotavljanje knjižničnega gradiva, ki je kulturna dediščina oziroma kulturni spomenik, opredeljen je bil pojem knjižnične zbirke in določena tipologija knjižničnih zbirk ter izdelan nabor podatkov, ki so potrebni za popis knjižničnih zbirk. Izdelan je bil internetni vmesnik za vnos podatkov o zbirkah, skupaj z navodili za izpolnjevanje posameznih polj ter administratorski vmesnik, ki je uredniku zbirke omogočal urejanje podatkov. Izpeljan je bil pilotski popis knjižničnih zbirk v sklopu katerega je bilo izvedenih 91 popisov knjižničnih zbirk ter evidentiranih 197 zbirk. Sodelovalo je 27 knjižnic in več posameznikov. Nekatere od knjižničnih zbirk niso dostopne le v elektronski obliki, temveč, v skladu z načrti, tudi v tiskani monografiji.

1. MEMORIA SCRIPTA SLOVENIAE

Memoria scripta Sloveniae je popis knjižničnih zbirk, ki imajo kulturnozgodovinsko vrednost in jih hranijo slovenske knjižnice, druge institucije ali posamezniki. Podatkovna zbirka, ki je dostopna na spletnem naslovu <http://memoriascripta.nuk.uni-lj.si/>, je nastala v sklopu projekta Digitalna knjižnica Slovenije. Širši javnosti je preko portala dostopen le del zbranih podatkov, medtem ko je teoretični del projekta slabo poznan celo strokovni javnosti. V okviru projekta Memoria scripta Sloveniae so bile pregledane normativne podlage, ki določajo status pisne kulturne dediščine doma in v tujini, oblikovana so bila formalna in vsebinska izhodišča za ugotavljanje knjižničnega gradiva, ki je kulturna dediščina oziroma kulturni spomenik, opredeljen je bil pojem knjižnične zbirke, določena tipologija knjižničnih zbirk ter izdelan nabor podatkov, ki so potrebni za popis knjižničnih zbirk. Izdelan je bil internetni vmesnik za vnos podatkov o zbirkah, skupaj z navodili za izpolnjevanje posameznih polj ter administratorski vmesnik, ki je uredniku zbirke omogočal urejanje podatkov. Izpeljan je bil pilotski popis knjižničnih zbirk v sklopu katerega je bilo izvedenih 91 popisov knjižničnih zbirk ter evidentiranih 197 zbirk. Žal je popis ostal nedokončan. V prispevku so kronološko predstavljeni projekti, ki so vodili do uspešnega začetka popisa knjižnic oziroma knjižničnih zbirk, ki imajo kulturno zgodovinsko vrednost, teoretične osnove, ki so omogočale izvedbo tega popisa, struktura podatkovne zbirke, vmesniki in opis pilotskega popisa zbirk.

2. DESET LET OD ZAMISLI DO REALIZACIJE

Popis slovenskih knjižnic oziroma knjižničnih zbirk, ki imajo kulturnozgodovinsko vrednost *Memoria scripta Sloveniae*¹ je začel nastajati leta 2007. Gonilno silo popisa so predstavljali Eva Kodrič-Dačić, Stanislav Bahor, Petra Jager in Kristina Janc.

2.1 Popis nemških fondov v slovenskih knjižnicah

Ideja o popisu kulturno zgodovinsko pomembnih knjižničnih fondov (knjižnic in zbirk knjižničnega gradiva) se je začela porajati že slabo desetletje prej. Povod, da smo začeli razmišljati o popisu posebnih knjižničnih zbirk v Sloveniji, je namreč dal popis nemških fondov v slovenskih knjižnicah. Pod sponzorstvom avtomobilskega velika Volkswagen je namreč v devetdesetih letih nastajal pregled zgodovinskih nemških fondov v knjižnicah zunaj Nemčije. Ambiciozni nemški projekt je vključeval tudi popis tega gradiva v slovenskih knjižnicah. Slovenski del popisa je potekal na prelomu tisočletja in njegovi rezultati so bili leta 2001 objavljeni v 9. zvezku tega obsežnega priročnika². Urednica slovenskega dela je bila Vilenka Jakac-Bizjak, v popis pa je bilo vključenih 32 knjižnic. Večino prispevkov je prišlo iz cerkvenih oziroma samostanskih knjižnic, od preostalih knjižnic pa so bile v pregled vključene Narodna in univerzitetna knjižnica, Knjižnica Teološke fakultete, Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti, knjižnica Narodnega muzeja Slovenije, knjižnica Slovenskega šolskega muzeja, Univerzitetna knjižnica Maribor, knjižnica Loškega muzeja ter 6 splošnih knjižnic, ki hranijo fonde nekdanjih študijskih knjižnic. Opis historičnih nemških fondov (to je gradiva, ki je nastalo od iznajdbe tiska do leta 1900), ki jih hranijo te knjižnice, je spremljal popis knjižničnih katalogov, bibliografija objav, ki se nanašajo na knjižnico in njene fonde, ter podatki o dostopnosti teh zbirk. Sodelavci v projektu smo pridobili dragocene izkušnje, raziskava sama pa nam je odprl nov pogled na področje evidentiranja naše lastne pisne kulturne dediščine. Sodelavci Centra za razvoj knjižnic smo obžalovali, da v Sloveniji nimamo sistematičnega popisa lastnih zbirk.

2.2 Idejni projekti v letu 2005

Latentna ideja je dobila zagon in možnost za uresničitev šele leta 2005. V tem letu smo v Centru za razvoj knjižnic poskusili s kar tremi projekti, ki so vsak na svoj način vključevali popis kulturno-zgodovinsko pomembnih knjižničnih zbirk: Breda Karun kot koordinatorica posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic v Centru za razvoj knjižnic in avtorica članka kot urednica revije Knjižnica sta poskusili izdati tematsko številko revije, v kateri bi bila popisana domoznanska dejavnost oziroma domoznanske zbirke osrednjih območnih knjižnic. Žal je bil odziv splošnih knjižnic skromen in v 3. številki 49 letnika je bilo tako objavljenih le pet člankov na temo domoznanstva, od katerih sta se le dva podrobneje ukvarjala z vsebino domoznanskih fondov. Bolj ambiciozen je bil projekt, ki smo ga v juniju leta 2005 prijaviли na razpis za ciljne razvojne projekte ARRS (Agencija za raziskovanje Republike Slovenije) v tematskem okviru Informacijski sistemi povezani z nacionalno kulturno dediščino. Projekt z naslovom *Slovenska pisna kulturna dediščina na svetovnem spletu* sta pripravili Vilenka Jakac-Bizjak in Eva Kodrič-Dačić. Njegovi osnovni cilji so bili identifikacija in evidentiranje posebnih knjižničnih zbirk v knjižnicah, določanje prioritet za digitalizacijo, oblikovanje sheme oziroma strukture podatkovne baze za shranjevanje digitaliziranih elementov ter posledično registracija pisnih kulturnih spomenikov.

Projekt žal ni dobil finančne podpore, pač pa se je že v juliju pokazala nova priložnost financiranje tega projekta v obliki razpisa Finančnega mehanizma EGP in Norveškega finančnega mehanizma (<http://www2.gov.si/svez/svez.nsf/o/330B2F0BAE19B843C1256FE200389E88>) na področju *Ohranjanje evropske kulturne dediščine oziroma digitalizacija kulturne dediščine*. Tako je 18. julija leta 2005 v Centru za razvoj knjižnic nastal nov projekt evidentiranja, ohranjanja in digitaliziranja slovenske pisne kulturne dediščine, ki naj bi ga realizirali ob pomoči norveških finančnih mehanizmov. Koncept sta izdelali Eva Kodrič-Dačić in Breda Karun. Cilj projekta z naslovom *Digitalizacija slovenske pisne kulturne dediščine* je bil pripraviti strategijo digitalizacije slovenske pisne kulturne dediščine za prihodnje srednjeročno obdobje (2005-2009), kar smo v Centru razumeli kot predpogoj za začetek sistematičnega procesa digitalizacije slovenske pisne kulturne dediščine, ki jo hranijo knjižnice. Knjižnično gradivo naj bi digitalizirali glede na v projektu definirane prioritete, ob čemer bi vzpostavili tudi mehanizme in standarde za trajno hranjenje pisne dediščine. Tako bi postavili temelje za kasnejšo permanentno digitalizacijo slovenske kulturne dediščine, ki bi jo kot redno dejavnost knjižnic financirala slovenska država. Projekt je bil raz-

¹ Zbirko so poimenovali Stanislav Bahor, Petra Jager in Pavel Češarek.

² Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa (ur. Bernhard Fabian). Bd. 9. Zürich, New York : Hildesheim, 2001.

deljen je na teoretični raziskovalni in na izvedbeni del. V raziskovalnem delu naj bi se posvetili trem področjem: pisni kulturni dediščini, konceptu podatkovne baze knjižničnih zbirk s standardiziranimi elementi popisa ter seznamu prioritet za digitalizacijo.

Prvi sklop nalog je obsegal definiranje osnovnih pojmov: zbirke, ki ima kulturnozgodovinsko vrednost, kulturne dediščine oziroma kulturnega spomenika (na nacionalnem in lokalnem nivoju) pri pisnem gradivu ter identifikacijo domoznanskih in drugih kulturnozgodovinsko pomembnih zbirk, ki se hranijo v različnih tipih knjižnic, v muzejih, arhivih, samostanih oziroma v lasti zasebnikov in niso evidentirane niti v COBISSu niti v drugih evidencah. Študije in analize naj bi rezultirale v opredelitvi pojma pisne kulturne dediščine in kulturnega spomenika, omogočale naj bi izdelavo normativnih aktov in strokovnih priporočil za ravnanje s tem gradivom, prinesle naj bi pregled pisne kulturne dediščine, njihovi rezultati pa naj bi bili ustrezno publicirani. V drugem sklopu naj bi vzpostavili koncept podatkovne baze knjižničnih zbirk s standardiziranimi elementi popisa: izdelali podatkovni in funkcijski model baze, vzpostavili ustrezno programsko okolje in delujočo podatkovno baza slovenske pisne kulturne dediščine, ki bi bila dostopna preko interneta. Tretji sklop je vključeval izdelavo prioriteteznega seznama za postopno delno ali popolno digitalizacijo zbirk oziroma gradiv znotraj zbirk. Pogoji za to je bilo oblikovanje kriterijev za določanje prioritet na nacionalnem in lokalnem nivoju, evalvacijo zbirk glede na kriterije, izdelavo prioriteteznega seznama na nacionalnem in na lokalnih nivojih. V drugi aplikativni fazi projekta naj bi sledila izdelava seznama konkretnih prioritet za digitalizacijo in terminskega načrta digitalizacije v obdobju 2005-2009. Ta del naj bi vključeval vsebinski in terminski načrt digitalizacije 2005-2009, vzpostavitev dveh centrov za digitalizacijo (v NUK in v še eni knjižnici), ureditev repozitorija za trajno hranjenje v NUK in vzpostavitev zrcalnega strežnika v eni od knjižnic. Vključeval je pregled stanja in subjektov na področju digitalizacije gradiva, pregled mednarodnih standardov za digitalizacijo ter izdelavo priporočil in načrta za kontinuirano izvajanje digitalizacije po prioriteteznem seznamu tudi po letu 2009 to je po zaključku projekta. 10. avgusta 2005 je bil koncept dopolnjen še s potencialnimi partnerji (Institut Jožef Stefan, Doseg Plus, I Rose, Centralna ekonomska knjižnica, od splošnih knjižnic pa Osrednja knjižnica Ivana Potrča Ptuj ali Osrednja knjižnica Celje) in nosilci izvedbe posameznih modulov.

2.3 Digitalna knjižnica Slovenije: slovenska pisna kulturna dediščina

Center za razvoj knjižnic je bil sicer uspešen pri idejni zasnovi projekta, manj pa pri uveljavljanju svojih interesov. Z upravo NUK nismo našli skupnega jezika in vodenje projekta je prevzel Zoran Krstulović. Septembra 2005 se je projekt že imenoval Digitalna knjižnica Slovenije. Center za razvoj knjižnic oziroma Eva Kodrič-Dačić je v končni fazi prevzela izvedbo le enega modula, katerega osnovni namen je bil popis knjižničnih zbirk.

Modul *Slovenska pisna kulturna dediščina: analiza stanja, vzpostavitev podatkovne zbirke s standardnimi elementi popisa, določitev prioritetezne liste za digitalizacijo zbirk oziroma gradiva iz zbirk* je obsegal teoretični del izvirnega projekta: identifikacijo in popis slovenske pisne kulturne dediščine. Načrtovano je bilo, da bi v okviru modula določili definicijo pojma pisne/knjižne kulturne dediščine oziroma spomenika ter izdelali popis knjižnih zbirk, ki imajo kulturnozgodovinsko vrednost, navodil o identifikaciji kulturnega spomenika, register pisne kulturne dediščine, prioritete za digitalizacijo ter prednostno listo za digitalizacijo gradiva. Poleg popisa zbirk, ki bi bil dostopen na spletu, smo načrtovali tudi objavo tiskanih monografij s predstavitvami posebnih zbirk posameznih institucij oziroma območij.

3. KRONOLOŠKI PREGLED IZVEDBE PROJEKTA

Projekt smo izvajali od leta 2007 do leta 2010 oziroma 2011. Skupina, ki je sodelovala pri izvedbi modula, je vključevala okoli 20 sodelavcev. Jedro skupine smo predstavljali Eva Kodrič-Dačić, Stanislav Bahor in Petra Jager, ki je bila zadolžena predvsem za uredniško delo in koordinacijo (marca 2010 je njeno delo prevzela Kristina Janc). Komunikacijo in informiranja sodelavcev smo si olajšali z izdelavo wikija *Spikude* (slovenska pisna kulturna dediščina: <http://spikude.pbworks.com/w/page/17738671/FrontPage>), kjer smo objavljali dokumente, gradiva in informacije, povezane z izvedbo modula.

V letu 2007 smo začeli s simultanimi aktivnostmi na več področjih: s pregledom zakonodaje s področja kulturne dediščine, izdelavo koncepta podatkovne zbirke ter iskanjem partnerja za izdelavo potrebne programske opreme in založbe, ki bi izdala monografijo s predstavitvijo posebnih zbirk. V letu 2008 so bile že izdelane definicije temeljnih pojmov (pisna kulturna dediščina, kulturni spomenik, narodno bogastvo ...) pri čemer smo upoštevali Zakon o varstvu kulturne dediščine in druge zakonske akte s tega področja. Izoblikovali smo teoretska

izhodišča za opredelitev in vrednotenje knjižnične zbirke kot kulturne dediščine. Izdelan je bil vmesnik za vnos v podatkovno zbirko *Memoria scripta Sloveniae* in administratorski vmesnik, ki je urednikom zbirke omogočal spremljanje vnosov in urejanje vpisov. Vmesnika je izdelalo Društvo Piff (Samo Dekleva), s katerim smo sodelovali že pri razvoju BibSiSta.

Popis zbirk smo začeli konec leta 2008 s posebnimi zbirkami NUK, ki so jih popisovali sodelavci. Istega leta smo z Založbo Tuma začeli pripravljati natis monografije, v kateri je Stanislav Bahor predstavljal zbirke samostanskih knjižnic.

Z letom 2009 smo se posvetili obveščanju institucij, ki hranijo zbirke pisne kulturne dediščine. V začetku leta smo organizirali več informativnih seminarjev (za specialne, splošne in visokošolske knjižnice) in izdelali promocijsko zgibanko in plakat. Do konca leta je bilo evidentiranih že 155 zbirk, v decembru tega leta pa je pri založbi Tuma izšla pregledna znanstvena monografija o samostanskih knjižnicah *Skriti knjižni zakladi Stanislava Bahorja*. V letu 2010 smo nadaljevali z evidentiranjem zbirk in redigiranjem popisov ter začeli s pripravo uporabniškega vmesnika, ki je bil dokončan naslednje leto.

Projekt je bil leta 2011 sicer zaključen, vendar so bile posamezne študije oziroma dokumenti, ki so nastali oziroma začeli nastajati v okviru projekta objavljeni leta **2012**. Gre za študijo Eva Kodrič-Dačić. *Knjižnice in kulturna dediščina: problematika strokovnih definicij in aktualnih normativnih rešitev*, ki je bila objavljena avgusta 2012, članek iste avtorice *Knjižnice in kulturna dediščina: problematika strokovnih definicij in aktualnih normativnih rešitev* in *Navodila za ugotavljanje lastnosti kulturnega spomenika*, ki jih je avtorica pripravila skupaj s sodelavci, objavila pa Narodna in univerzitetna knjižnica.

4. MEMORIA SCRIPTA SLOVENIAE: VSEBINA IN ZGRADBA PODATKOVNE ZBIRKE

V nadaljevanju so definirani osnovni pojmi, tipologija knjižnic, knjižničnih zbirk oziroma delov zbirk, struktura podatkovne zbirke in potek pilotskega popisa.

4.1 Definicije osnovnih pojmov

Področje pisne kulturne dediščine je v bibliotekarski teoriji relativno slabo raziskano, zato je bilo treba najprej enoznačno določiti temeljne pojme, predvsem pojma pisna kulturna dediščina in pisni kulturni spomenik. Pri tem smo se zgledovali predvsem po uveljavljenih domačih rešitvah na področju varstva kulturne dediščine in rabi teh pojmov na anglo-ameriškem in nemškem področju. Upoštevali smo tudi normativne rešitve drugih dežel, pri čemer nam je bila v pomoč odlična podatkovna zbirka UNESCO Database of National Cultural Heritage Laws³.

Sledil je izbor atributov, ki opredeljujejo knjižnično gradivo za kulturno dediščino oziroma spomenik. To je bila osnova za določitev kriterijev na osnovi katerih se ugotavljajo lastnosti pisnega kulturnega spomenika. Navodila o tem je bila dolžna izdelati nacionalna knjižnica, saj jo k temu zavezuje 13. člen Zakona o knjižničarstvu. Navodila za ugotavljanje lastnosti kulturnega spomenika so po vzoru premične kulturne dediščine prinesla novost na področju knjižničarstva: kulturni spomenik ni le posamezni objekt oziroma posamezna enota knjižničnega gradiva, temveč tudi knjižnične zbirke in cele knjižnice, poleg tega pa tudi knjižnične kataloge in druge knjižnične evidence.

Rezultati teh raziskovanj so bili objavljeni, kot je navedeno v predhodnem poglavju, leta 2012.

4.2 Knjižnice oziroma knjižnične zbirke, ki imajo kulturno zgodovinsko vrednost

Bibliotekarji v nasprotju z arhivisti praviloma obravnavamo le posamezna dela, medtem ko večjih enot, kot so knjižnične zbirke, ne popisujemo in nam kot samostojne oziroma izpostavljene entitete niso dosegljive preko vzajemnega kataloga⁴. Zato je bila definicija elementov podatkovne baze (knjižnic, knjižničnih zbirk...) druga temeljna naloga teoretičnega dela projekta.

Čeprav so knjižnične zbirke v obliki zapuščin ali posebnih zbirk del vsakodnevne knjižničarske prakse, smo morali pojme kljub temu natančno definirati in jih jasno ločiti od drugih, sorodnih pojmov. Prvi od teh pojmov

³ Glej UNESCO Database of National Cultural Heritage Laws. Dostopno na <http://www.unesco.org/culture/natlaws/index.php?&lng=en>

⁴ Zato ni naključje, da imamo problem tudi s popisom elektronskih podatkovnih zbirk oziroma njihovo vključitvijo v knjižnične kataloge.

je bila *zapuščina*. Zapuščina, ki pripada določeni osebnosti, je običajno zmes različnih elementov: osebne arhiva, korespondence, rokopisov in tudi osebne knjižnice. Take zapuščine knjižnice pravilom razdelijo glede na vrsto gradiva, ki ga obdelujejo in hranijo ločeno. Drugi primer, ki ga pogosto zamenjujemo s pojmom zbirke je podatek o provenienci gradiva. Določena knjiga, ki jo hrani knjižnica, lahko izhaja iz osebne knjižne zbirke pomembne osebnosti (na primer iz Čopove knjižnice, ali iz knjižnice Matije Korvina). Ta podatek je seveda potrebno evidentirati in izpostaviti. Vendar pa v takih primerih ne moremo trditi, da razpolagamo z osebno knjižnico te znane osebnosti, čeprav je zbiranje knjig iz te konkretne knjižnice del naše nabavne politike.

Za potrebe Memorie scripte Sloveniae smo torej kot predmet popisa definirali knjižnice oziroma knjižnične zbirke, ki imajo kulturno-zgodovinsko vrednost. Kulturno-zgodovinska vrednost teh zbirk ne izhaja primarno iz vrednosti posameznih del, ki so vključena v zbirko, temveč iz zbirke kot celote.

V popis smo vključili celotne **knjižnice** ali **posebne zbirke** v knjižnicah, oziroma njihove **sestavne dele**. Knjižnice so lahko knjižnice ustanov (primer: Semeniška knjižnica), samostojne osebne knjižnice (primer: Glavarjeva knjižnica) ali knjižnice kot samostojni, ločeni korpusi v ustanovah (primer: Tavčarjeva knjižnica v muzeju v Škofji Loki, Lavičkova knjižnica v Leku). Posebne zbirke oziroma njihovi sestavni deli so del fondov knjižnic.

Tako knjižnice kot posebne zbirke oziroma njihovi sestavni deli morajo izpolnjevati naslednje pogoje:

1. Posebna zbirka mora biti ločena (*corpus separatum*) ali "ločljiva" od ostalega fonda knjižnice – bodisi, da je fizično ločena od ostalega fonda (primer: Maistrova knjižnica v UKM), ima posebno lokacijsko (primer: zbirka periodičnih publikacij P 341 286 v NUK) ali katerokoli drugo oznako (primer: arhivski izvod: a 543 782 v NUK) ali pa ima svoj katalog oziroma popis (primer: katalog Zoisove knjižnice v NUK), pri čemer morajo imeti knjige in/oziroma njihov bibliografski opis oznako ali podatek, ki nedvoumno priča, da gre za delo iz določene zbirke.
2. Imajo prepoznavno kulturno-zgodovinsko vrednost in so namenjene trajnemu hranjenju. Gradiva iz teh knjižnic se ne izloča in ne odpisuje.
3. V primeru, da posebno zbirko še dopolnjujemo, mora ta imeti jasno opredeljeno nabavno politiko (primer: kompletiranje Čopove knjižnice z deli, ki so dostopna na trgu), ki je del nabavne politike knjižnice.
4. Fond ima prepoznavne značilnosti, ki se odražajo v vsebini (primer: botanična zbirka, domoznanska zbirka) in vrsti (primer: zbirka razglednic) gradiva ali njegovi provenienci (primer: zbirka obveznega izvoda, Zoisova knjižnica, Knjižnica Kmetijske družbe za Kranjsko).

Za namen popisa Memorie scripte Slovenie so bile knjižnice, posebne zbirke in njihovi sestavni deli razvrščene v skupine in podskupine glede na njihovega tvorca, vsebino in vrsto gradiva ter provenienco. Znotraj teh skupin je bila izdelana še podrobnejša delitev.

Glede na tvorca so bile knjižnice razvrščene v knjižnice ustanov (primer: specialne knjižnice, ki so nastale v okviru ustanov), osebne knjižnice (primer: knjižnice pomembnih osebnosti), knjižnice rodbin (primer: knjižnice, ki so več generacij nastajale v okviru ene družine in se prenašale iz roda v rod; knjižnice plemiških in meščanskih družin). Glede na vsebino gradiva smo razlikovali tematske zbirke, ki pokrivajo znanstvena področja (primer: botanična zbirka), geografsko območje (primer: slovenika, domoznanska zbirka) in zgodovinsko dogajanje (primer: zbirka partizanskega tiska).

Zbirke, zbrane glede na formalne značilnosti gradiva, smo ločevali po uveljavljeni tipologiji (primer: zbirka razglednic, AV gradiva, atlasov, plakatov itn.). Glede na izvor gradiva pa se zbirke delijo na tiste, ki jih zaznamuje specifičen način pridobivanja (primer: zbirka obveznega izvoda s področja Jugoslavije) ali kraj nastanka (primer: Stiški rokopisi, zbirka izseljenskih tiskov).

4.3 Struktura popisa zbirke

Definiranje nabora polj podatkovne zbirke je prevzel Stanislav Bahor, ki je izdelal tudi formular za vnos podatkov o zbirki (http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/obrazci/memoria/memoria_zbirka.pdf) in navodila za izpolnjevanje posameznih polj (<http://memoria.cezar.nuk.uni-lj.si/navodila/index.php>). Formular je oblikovan tako, da avtorja popisa sistematično vodi k predstavitvi vseh pomembnih podatkov o zbirki. Ti so združeni v poglavja, ki predstavljajo: splošne podatke o zbirki, formalne podatke o zbirki, pogoje hranjenja zbirke, fizično stanje gradiva, strokovno obdelanost gradiva, osebje, ki skrbi za zbirko, dostopnost zbirke, opremo, načrte za ureditev zbirke, lokacijo zbirke in kontaktne osebe.

Prvo poglavje prinaša ključne podatke o zbirki: kdaj in kje je nastala, kdo je bil njen tvorec, predstavitev njegovega tvorca oziroma lastnikov ter opis fonda. Poleg vsebinske predstavitve fonda je zbirka predstavljena še s podatki o številu enot gradiva po letu izdaje v okviru stoletja ter vrstah publikacij ter s podatki o jezikih in pisavah. Opis zbirke zaključuje bibliografija prispevkov o zbirki in prispevkov, ki so nastali na osnovi gradiva iz te zbirke.

Popis zbirke tako vsebuje štiri sklope podatkov, ki jih v skladu s shemo popisa zbirk, ki so jo na prelomu tisočletja oblikovali v Veliki Britaniji okviru RSLP (Research Support Libraries Programme), označujemo kot opisne attribute zbirke in lokacije, identifikacijo oziroma opis agentov (zbiratelja zbirke, lastnika zbirke, upravljalca zbirke) ter evidenco zunanjih odnosov, to je identifikacija zbirk in virov, ki se nanašajo na opisano zbirko (Powell, 2000; Heaney, 2000).

Nabor elementov popisa vključuje elemente standarda Dublin Core, s čimer je bila zagotovljena interoperabilnost in kompatibilnost z dLib. Načrtovano je namreč bilo, da bo dLib omogočal tudi iskanje po Memorii scripti Sloveniae, kar pa ni bilo realizirano.

4.4 Popis zbirk

Konec leta 2008 so bile že izdelane teoretične osnove in programska oprema, ki je omogočala začetek popisa zbirk. Popis naj bi v okviru projekta zajel le omejeno število zbirk, pri čemer naj bi bilo zastopano določeno število zbirk iz vsake vrste knjižnic. Popise naj bi praviloma izvajali bibliotekarji, ker naj bi le-ti najbolj poznali svoje fonde in referenčne vire, ki so potrebni za njihovo predstavitev. Za izvedbo popisa zbirk so bila avtorjem zagotovljena posebna sredstva. Avtorji oziroma lastniki avtorskih pravic so morali z NUK podpisati pogodbo o prenosu avtorskih pravic, saj smo nameravali na osnovi zbranega gradiva izdati tiskane monografije. V praksi so se vse tri predpostavke pokazale za problematične. Interesa za popis med bibliotekarji je bilo razmeroma malo in hitro smo ugotovili, da so le redki pripravljeni oziroma sposobni napisati predstavitev posebne knjižnice v okvirih, kot jih smo si jih zamislili. Predvsem nekateri direktorji splošnih knjižnic so nasprotovali prenosu avtorskih pravic in obenem izpostavljali problem konkurenčne prepovedi, ki zaposlenim prepoveduje tako prenos avtorskih pravic in objavo avtorskih del, ki bi nastala med delovnim časom. Prav tako so se pojavljali problemi z izplačilom skromnega honorarja avtorjem. Zato smo se odločili, da popis izvedemo v dveh delih: v prvem delu smo le evidentirali knjižne zbirke, podrobnejše popise pa smo načrtovali v nadaljevanju. V letu 2008 smo tako evidentirali 68 posebnih zbirk oziroma knjižnic NUK, v letu 2009 je seznam narasel na 155 knjižnic in v letu 2010 na 197. Pozivu za evidentiranje in popis se je odzvalo 6 specialnih knjižnic oziroma ustanov, v okviru katerih delujejo in 10 visokošolskih knjižnic. Od splošnih knjižnic so se popisu odzvale Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika, Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica, Mestna knjižnica Ljubljana, Knjižnica Domžale, Mestna knjižnica Grosuplje, Matična knjižnica Kamnik, Knjižnica Litija, Knjižnica Logatec, Cankarjeva knjižnica Vrhnika in Knjižnica Jožeta Udoviča Cerknica. Večina teh knjižnic, ne pa vse, je kot posebno zbirko evidentirala svojo domoznansko zbirko. Popolne popise zbirk sta posredovali le Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika in Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper. Žal med njimi ni popisov domoznanskih zbirk. Do konca projekta je bilo v zbirko Memoria scripta Sloveniae vključenih 91 zbirk, od tega je zaključenih popisov, ki so na voljo uporabnikom le 24.

5. ZAKLJUČEK

Memoria scripta Sloveniae je v bazi CORES evidentirana kot podatkovna zbirka, ki ji je dodeljena številka ISSN 2350-5745. Predstavlja prvi sistematični popis knjižničnih zbirk in prvi celostni pristop k ureditvi področja pisne kulturne dediščine, ki jo hranijo slovenske knjižnice. Popis zbirk, ki žal ostaja nedokončan, je le vrh ledene gore, ki svoj pravi volumen skriva pod morsko gladino: teoretične osnove, ki so bile izdelane v okvirih tega projekta, so širše in dalnosežnejše in upamo, da bo na njihovih osnovah mogoče graditi naprej. Popis knjižničnih zbirk je bil leta 2011 z zaključkom projekta ustavljen in čaka ugodnejših časov za svoje nadaljevanje. Za zdaj ne Ministrstvo za kulturo, ne nacionalna knjižnica nista pokazala resnega interesa za njeno dopolnitev in dokončanje. Še en dokaz več, da je področje varstva kulturne dediščine pri nas nezdržljivo s področjem knjižničarstva in daleč od načrtnega in sistematičnega pristopa k evidentiranju ter skrbi za ohranjanje in trajno hranjenje pisne kulturne dediščine. Za sabo imamo poldrugo desetletje zamujenih priložnosti in zavrženih projektov: od projekta centraliziranega in sistematičnega mikrofilmanja slovenskih serijskih publikacij, digitalizacije brez usklajenih prioritet in strategije, in neuspešne gradnje nacionalne knjižnice, ki se ji Ministrstvo za kulturo lahko odpoveduje, kot da

nebi šlo za nacionalno institucijo, ki hrani kulturno dediščino. Neurejeno je normativno področje, kar ima, kot smo lahko spremljali lani v primeru razglasitve Maistrove knjižnice za kulturni spomenik, zelo konkretne posledice. Zbirka *Memoria scripta Sloveniae* žal ostaja torzo. Knjižnice so zamudile priložnost, da bi pod strokovnim vodstvom predstavile svoje najbolj dragocene fonde, vsi skupaj pa še eno priložnost, da predstavimo in ohranimo svoje kulturne dosežke.

6. POVZETEK

Memoria scripta Sloveniae (ISSN 2350-5745) je popis knjižničnih zbirk, ki imajo kulturnozgodovinsko vrednost in jih hranijo slovenske knjižnice, druge institucije ali posamezniki. Njeni snovalci so Eva Kodrič-Dačić, Stanislav Bahor in Petra Jager. Podatkovna zbirka je dostopna na spletnem naslovu <http://memoriascripta.nuk.uni-lj.si/>. Širši javnosti je preko portala dostopen le del zbranih podatkov o knjižničnih zbirkah, medtem ko je teoretični del projekta slabo poznan celo strokovni javnosti. Povod za njen nastanek je dal popis nemških historičnih fondov v slovenskih knjižnicah, v katerega so bili vključeni snovalci *Memorie scripte Sloveniae* ob prelomu tisočletja. Nastala je kot rezultat večletnih prizadevanj Centra za razvoj knjižnic na področju urejanja problematike pisne kulturne dediščine, konkretno pa na osnovi projektov, ki so bili zasnovani v letu 2005. Možnost za realizacijo se je ponudila v sklopu projekta Digitalna knjižnica Slovenije (2007-2011). Cilji njegovega modula *Slovenska pisna kulturna dediščina: analiza stanja, vzpostavitev podatkovne zbirke s standardnimi elementi popisa, določitev prioritete liste za digitalizacijo zbirk oziroma gradiva iz zbirk* so obsegali teoretične in aplikativne naloge. Pri realizaciji je sodelovalo več kot 20 sodelavcev. V okviru projekta so bile pregledane normativne podlage, ki določajo status pisne kulturne dediščine doma in v tujini, oblikovana so bila formalna in vsebinska izhodišča za ugotavljanje knjižničnega gradiva, ki je kulturna dediščina oziroma kulturni spomenik, opredeljen je bil pojem knjižnične zbirke in določena tipologija knjižničnih zbirk ter izdelan nabor podatkov, ki so potrebni za popis knjižničnih zbirk. Knjižnice, knjižnične zbirke oziroma njihove sestavne dele, ki imajo kulturno zgodovinsko vrednost smo razvrstili glede na tvorca, tematiko, formalne značilnosti gradiva in provenienco. Izdelan je bil internetni vmesnik za vnos podatkov o zbirkah (skupaj z navodili za izpolnjevanje posameznih polj), administratorski vmesnik, ki je uredniku zbirke omogočal urejanje podatkov in uporabniški vmesnik. Avtor programske opreme je Samo Dekleva (Društvo Piff). V popisu je sodelovalo 27 knjižnic in več posameznikov. Skupaj je bilo evidentiranih 197 knjižničnih zbirk in izdelanih 91 popisov. Nekatere od knjižničnih zbirk niso dostopne le v elektronski obliki, temveč, v skladu z načrti, tudi v tiskani monografiji. Stanislav Bahor je leta 2009 pri Založbi Tuma izdal pregled samostanskih knjižnic Skriti knjižni zakladi. Projekt je bil leta 2011 sicer zaključen, vendar so bile posamezne študije oziroma dokumenti, ki so nastali oziroma začeli nastajati v okviru projekta objavljeni leta 2012. Gre za študijo Eva Kodrič-Dačić. *Knjižnice in kulturna dediščina: problematika strokovnih definicij in aktualnih normativnih rešitev*, ki je bila objavljena avgusta 2012, članek iste avtorice *Knjižnice in kulturna dediščina: problematika strokovnih definicij in aktualnih normativnih rešitev* in *Navodila za ugotavljanje lastnosti kulturnega spomenika*, ki jih je avtorica pripravila skupaj s sodelavci, objavila pa Narodna in univerzitetna knjižnica.

VIRI IN LITERATURA

- Kodrič-Dačić, Eva. Pisna kulturna dediščina v knjižnicah v luči aktualnih predpisov = Written cultural heritage in the context of adopted legal regulations. *Knjižnica*, dec. 2012, letn. 56, št. 4, str. 17-45.
- Kodrič-Dačić, Eva. Knjižnice in kulturna dediščina: problematika strokovnih definicij in aktualnih normativnih rešitev. Prevezeto 13. 4. 2016 s spletne strani http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/studije/knjiznice_in_kulturna%20dediscina.pdf
- Navodila za ugotavljanje lastnosti kulturnega spomenika. Ljubljana : NUK, 2012. Prevezeto 13. 4. 2016 s spletne strani <http://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2015/Navodila%20za%20ugotavljanje%20lastnosti%20kulturnega%20spomenika.pdf>
- Bahor, Stanislav. Skriti knjižni zakladi : pisna dediščina samostanskih in cerkvenih knjižnic v Sloveniji. Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica : Tuma, 2009.
- Heaney, Michael. An Analytical Model of Collections and their Catalogues. Oxford, 2000. Prevezeto 13. 4. 2016 s spletne strani <http://www.ukoln.ac.uk/metadata/rslp/model/amcc-v31.pdf>
- Powell, Andy. RSLP Collection Description. D-Lib Magazine, September 2000, vol. 6, no. 9. Prevezeto 20. 3. 209 s spletne strani <http://webdoc.sub.gwdg.de/edoc/aw/d-lib/dlib/september00/powell/09powell.html>

The Dublin Core metadata element set. Prevezeto 13. 4. 2016 s spletne strani http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/10256/Z39-85-2012_dublin_core.pdf

Memoria Scripta Sloveniae. Prevezeto 13. 4. 2016 s spletne strani <http://memoriascripta.nuk.uni-lj.si/oprojektu/Spikude>. Prevezeto 13. 4. 2016 s spletne strani <http://spikude.pbworks.com/w/page/17738671/FrontPage>

Memoria scripta Sloveniae. Navodila. Prevezeto 13. 4. 2016 s spletne strani <http://memoria.cezar.nuk.uni-lj.si/navodila/index.php>

SUMMARY

Memoria scripta Sloveniae (ISSN 2350-5745) is an inventory of library heritage collections, which are of cultural and historical value and are held by Slovenian libraries, other institutions or individuals. Its concept, database structure and content were developed and collected by Eva Kodrič-Dačić, Stanislav Bahor and Peter Jager. The database is accessible on the web address <http://memoriascripta.nuk.uni-lj.si/>. Only part of the collected data is available to the general public, while the theoretical part of the project and the concept of the database are less known even to the librarians. The idea for the project emerged at the turn of the millennium when Library System Development Centre participated in the German project which listed German historical book resources in the Slovenian libraries. The possibility to list Slovenian heritage collections emerged five years later after several attempts and two rejected project proposals in 2005. Finally it was realised within the project of *Digital Library of Slovenia* (2007-2011). One of its modules: *Slovenian written cultural heritage* (which included the state of art analysis, the concept of the database, the digitisation priority list etc...) consisted of theoretical studies and implementation tasks. More than 20 librarians were involved in the project in order to review legislation in the field of written cultural heritage in Slovenia and abroad, develop guidelines for the library material as cultural heritage or cultural monument, define attributes of library collections and their typology and produced a set of data which are necessary to list library collections. Heritage libraries, library collections and their components were classified according to their creator, the prevailing theme, formal properties of materials and the provenance of materials. Theoretical studies were followed by the Internet interfaces: the data collection interface (http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/obrazci/memoria/memoria_zbirka.pdf) along with instructions for completion of fields, the admin (editor's) interface to enable editorial managing of the data and the user interface. Author of the software was Društvo PIFF. 27 libraries and several individuals produced descriptions of their collections. In total there were 197 recorded library collections, 91 collections were fully presented. Some of descriptions of library collections are not available in electronic form only, but, in accordance with the plans, also in printed form. Stanislav Bahor issued a monography on monastic libraries *Hidden Treasures* published by Založba Tuma in 2009. The project was officially completed in 2011. Some studies and documents launched within the project and completed by Eva Kodrič-Dačić were published in 2012: *Libraries and cultural heritage: the issue of definitions and current normative solutions*, *Written cultural heritage and current legislation* and lastly *Instructions for identifying a cultural monument* which was issued by the National and University Library.

beta

kamra

[ZAČETNA STRAN](#)

[DIGITALNE ZBIRKE](#)

[NOVICE](#)

[ORGANIZACIJE](#)

[svn](#) | [eng](#) | [ita](#) | [hun](#)

digitalizirana kulturna dediščina slovenskih pokrajin

KAMRA 2006-2016

DOMOZNANSKI REGIJSKI PORTAL DIGITALIZIRANE KULTURNE DEDIŠČINE SLOVENSКИH POKRAJIN

Srečko Maček
Osrednja knjižnica Celje
srecko.macek@knjiznica-celje.si

Robert Ožura
Osrednja knjižnica Celje
robert.ozura@knjiznica-celje.si

IZVLEČEK

Portal Kamra je bil vzpostavljen leta 2006 v okviru partnerstva med Narodno univerzitetno knjižnico, osrednjimi območnimi knjižnicami in Zvezo splošnih knjižnic kot štiriletni projekt (2004-2008), ki ga je financiralo Ministrstvo za kulturo v okviru programa osrednjih območnih knjižnic.

Leta 2007 je bil s strani navedenih partnerjev ustanovljen Konzorcij Kamra, razvoj in vzdrževanje portala pa je prevzelo podjetje HGI, d.o.o. Razvoj portala je usmerjala projektna delovna skupina, ki je skupaj z regijskimi uredniki vzpostavila partnerstva med institucijami (knjižnicami, muzeji, arhivi itd.) na območjih. Konzorcij je deloval do konca leta 2010, upravljanje portala pa je v začetku leta 2011 prevzela Osrednja knjižnica Celje. Tehnično podporo je z letošnjim letom prevzelo podjetje TruCAD d.o.o.

Organizacijski model Kamre, ki je bil vzpostavljen s prevzemom upravljanja s strani Osrednje knjižnice Celje, predstavljajo glavno uredništvo, regijski uredniki in kreatorji iz različnih institucij. Delo nadzoruje Nadzorni svet Kamre, ki ga sestavljajo direktorji organizacij, ki prispevajo največ vsebin, ter predstavnik Združenja slovenskih splošnih knjižnic.

Osrednja knjižnica Celje portal vodi vsebinsko in operativno, skrbi za organizacijski razvoj, zagotavlja pravilno delovanje portala, ureja portal in pogodbeno razmerja s partnerji, organizira in izvaja usposabljanja za vnašalce vsebin, načrtuje razvoj ter vpeljuje nove programske rešitve in servise, pripravlja projekte za pridobitev sredstev na domačih in mednarodnih razpisih ter skupaj z regijskimi uredništvu skrbi za promocijo portala njegovih vsebin. Vzpostavitev domoznanskega portala Kamra pred desetletjem je bil logični odziv na potrebe okolja, v katerem delujejo slovenske splošne knjižnice. Hkrati pa gre za prvi skupni dolgoročni projekt slovenskih osrednjih območnih knjižnic, ki v povezovanju knjižnicami in drugimi inštitucijami in posamezniki na območju nudijo uporabnikom zaključeno zbirko domoznanskih informacij na enem mestu. Portal beleži konstantno rast tako z vidika novih vsebin in sodelujočih partnerjev kot vidika obiska. Na portalu je objavljenih 19.819 digitaliziranih objektov, ki so povezani v 356 zbirk. V letu 2015 je bilo dodanih 63 novih digitalnih zbirk in 3.369 novih multimedijskih elementov. V lanskem letu smo k sodelovanju pritegnili 19 novih organizacij, tako da sedaj svoje vsebine prispeva na portal 214 organizacij ali posameznikov. Tekom lanskega leta je bila opravljena celostna prenova portala in je kot beta verzija uporabnikom dostopna od letošnjega marca dalje.

Pred dobrimi desetimi leti se je z razvojem tehničnih možnosti (digitalizacija, svetovni splet itd.) za tradicionalno domoznanstvo začelo novo obdobje, ki pa s prehodom v novo digitalno okolje predstavlja le nadaljevanje njegovih osnovnih funkcij: zbiranje, obdelava in ohranjanje gradiva v različnih formatih in na različnih medijih. Digitalne domoznanske zbirke z novimi tehnologijami:

- razširjajo lokalne meje, lokalne vsebine postajajo zanimive za vse širši krog ljudi
- s svojimi vsebinami podpirajo lokalno raznolikost, vseživljenjsko učenje in socialno vključenost
- z internetom postajajo povezljive, ponuja se možnost skupnega kreiranja, ustvarja se obsežen arhiv.

Ustvarjalci domoznanskih gradiv v lokalni skupnosti svoja gradiva še naprej obdržijo v analogni obliki, v digitalni obliki pa jih knjižnica, če je zadostila Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah, ponudi širši javnosti: - najpomembnejši element digitalne domoznanske zbirke so zanimive lokalne vsebine, hitro in enostavno dostopne z enega mesta – portala.

V zadnjih letih se prav na račun večjih možnosti dostopa do obravnavanih vsebin preko svetovnega spleta povečuje zanimanje za domoznanske vsebine, kar kaže razmah profilov in strani na družbenih omrežjih, predvsem na Facebooku, kjer obiskovalci objavljajo in delijo digitalizirane vsebine.¹ Vzpostavitev domoznanskega portala Kamra² pred desetletjem je bil logični odziv na potrebe okolja, v katerem delujejo slovenske splošne knjižnice. Hkrati pa gre prvi za skupni dolgoročni projekt slovenskih osrednjih območnih knjižnic, ki v povezovanju s knjižnicami in drugimi inštitucijami in posamezniki na območju nudijo uporabnikom zaključeno zbirko domoznanskih informacij na enem mestu.

Portal omogoča dostop do digitaliziranih vsebin: polnih besedil, slik, video in avdio gradiva ter s tem skrajšano, poenostavljeno in bolj ciljno usmerjeno iskanje podatkov. Vsebine so primarno predstavljene kot zgodbe, s spremnimi besedili ter pripadajočimi digitaliziranimi objekti in metapodatki.³

POSLANSTVO PORTALA KAMRA

- koordinirati zbiranje in omogočanje spletnega dostopa do domoznanskih vsebin
- omogočiti uporabnikom kreativno sodelovanje v kulturnem in socialnem dogajanju v lokalni skupnosti
- približati predmete kulturne dediščine in dejavnosti, ki jih izvajajo lokalne knjižnice, arhivi in muzeji vsem prebivalcem Slovenije
- promovirati digitalne vsebine lokalnih kulturnih organizacij, saj v prihodnosti postajajo eden izmed vodilnih generatorjev e-vsebin za potrebe partnerjev v gospodarskih panogah, kot so turizem, kreativna industrija e-vsebin, izobraževanje
- promovirati slovensko znanje in kulturo v svetu, tudi z vzpostavitvijo večjezičnih vmesnikov in možnostjo vnosa vsebin v italijanskem in madžarskem jeziku
- olajšati dostop do kulturnih vsebin vsem, ki iz različnih razlogov ne morejo obiskati kulturnih institucij
- ohraniti slovensko lokalno kulturno dediščino v digitalni obliki.

CILJI PORTALA KAMRA

- vzpostaviti regijski portal in zagotoviti njegovo vzdrževanje in razvoj
- omogočiti z enega mesta dostop do digitaliziranih vsebin, polnih besedil, informacij, programov in projektov ter s tem skrajšati in poenostaviti iskanje podatkov
- z objavljanjem vsebin na socialnih omrežjih doseči čim več novih uporabnikov
- s povezovanjem vseh lokalnih vsebin na nacionalnem nivoju zagotoviti enoten dostop do njih
- z vzpostavljanjem različnih partnerstev na regionalnem nivoju (kultura, druge javne službe, gospodarstvo, posebej turizem, nevladne organizacije) krepiti povezanost v regiji.

Dodana vrednost portala Kamra je razvidna na naslednjih področjih:

VZPODBUJANJE DIGITALIZACIJE LOKALNIH DOMOZNANSKIH VSEBIN

Portal Kamra in vse aktivnosti, povezane z njim (izobraževanja, regijska povezovanja...) spodbuja knjižnice, da digitalizirajo gradivo svojih domoznanskih zbirk tudi v času, ko je težko zagotoviti sredstva za velike projekte digitalizacije, saj je za objavo na Kamri potreben le kadrovski vložek. Portal je posebno za manjše ustanove edina možnost, da na ustrezen način zagotovijo dostop do svojega digitaliziranega gradiva in s tem osmislijo digitalizacijo ne le z vidika hrambe, temveč tudi z vidika uporabe, oziroma dostopnosti gradiva.

¹ Videc A. (2013). Razvoj regijskega portala KAMRA in njegove možnosti za pridobivanje zagovornikov. V M. Ambrožič in D. Vovk (ur.), Knjižničarki izzivi: vizija, strategija, taktika : zbornik referatov (str. 232). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

² Idejni avtorji vzpostavitve vseslovenskega domoznanskega portala so bili: Breda Karun, Martina Rozman Salobir, Oskar Wolf in Boris Horvat.

³ Vsebinsko in finančno poročilo domoznanskega regijskega portala KAMRA za leto 2015 (2016). Celje: Osrednja knjižnica Celje. (Interno gradivo).

KREPITEV POMENA KNJIŽNIC KOT PONUDNIKOV E-VSEBIN

Slovenija se v skladu z evropskimi strategijami, predvsem na področju kulturne dediščine in vseživljenjskega učenja, vedno bolj zaveda pomena nastajanja in omogočanja dostopa do e-vsebin. Knjižnice in druge lokalne kulturne ustanove predstavljajo neprecenljiv vir znanja, ki je v virtualni obliki lažje dostopno in ga je mogoče povezovati z drugimi vsebinami in mu tako dodajati vrednost.

KREPITEV VLOGE OBMOČNIH KNJIŽNIC

Regijsko zasnovani portal urejajo uredniki iz območnih knjižnic skupaj z aktivnimi partnerji. V skupine so vključeni ne le predstavniki knjižnic, pač pa tudi drugih organizacij, ki lahko posredujejo vsebine domoznanskega značaja – predvsem arhivov in muzejev. S tem območne knjižnice utrjujejo svojo vlogo v regijah in vzpostavljajo partnerstva, ki omogočajo obogatitev in širitev ponujenih vsebin, saj domoznansko gradivo s tem postane dostopno širšemu krogu prebivalstva, kar sodelujoče ustanove še utrjuje v njihovi javni funkciji. Hkrati se s sodelovanjem med različnimi ustanovami presega logika »vrtičkastega« delovanja, kar daje odlična izhodišča za morebitna nadaljnja sodelovanja.

NOV KONTEKST PREDSTAVITVE DOMOZNANSKEGA GRADIVA

Portal Kamra z vsemi možnostmi, ki jih ponuja (regijska razdelitev vsebin, dodajanje multimedijskih elementov, možnost komentiranja vsebin itd.) omogoča predstavitev domoznanskih vsebin v novem kontekstu, ki nadgrajuje standardni način posredovanja vsebin v vsaj naslednjih elementih: preseganje geografske dislociranosti in možnost povezovanja »osamelih« vsebin v nov, inovativen, skupen vsebinski sklop (zgodbo).⁴

PORTAL KAMRA 2006-2016 – DESETLETJE SPLETNEGA DOMOZNANSTVA

Portal Kamra je bil vzpostavljen leta 2006 v okviru partnerstva med Narodno univerzitetno knjižnico, osrednjimi območnimi knjižnicami in Zvezo splošnih knjižnic kot štiriletni projekt (2004-2008), ki ga je financiralo Ministrstvo za kulturo v okviru programa osrednjih območnih knjižnic. Z javnim natečajem so bili leta 2005 izbrani naslednji izvajalci:

- Vzpostavitev portala in vzdrževanje: MC d.o.o.
- Oblikovanje vmesnikov Qualitas
- Celostna grafična podoba Matej Štefanec (Arhiv Kamre)

Projekt je do faze testne implementacije vodila skupina v sestavi: Breda Karun (vodja projekta), Oskar Wolf (predstavniki naročnikov) in Boris Horvat (predstavniki izvajalca MC d. o. o.)

Člani delovne skupine Breda Karun (vodja), Srečko Maček, Oskar Wolf, Barbara Kovač, Jana Zeni Bešter, Miro Tržan so pripravili predlog za zasnovo administracije portala (npr. metapodatkovni format Dublin Core, prenos zapisov iz Cobissa oziroma dostop do t. i. strežnika z39.50 itd.).

Jeseni leta 2005 so bila izvedena prva usposabljanja za regijske urednike, administratorje in kreatorje vsebin. V letu 2006 se je nadaljevalo s programom rednih usposabljanj, predvsem za kreatorje vsebin portala. Portal, ki bi sicer po načrtih moral biti vzpostavljen v jeseni 2005, je zaradi tehničnih zapletov v zvezi stabilnostjo in posledično prenovo platforme bil pripravljen za vnos vsebin maja 2006. Kot prvi objavi na portalu Kamra sta se v zgodovino »zapisali« objavi: multimedijski element »Logotip Kosovelove knjižnice Sežana« (31. 5. 2006, objavila Mestna knjižnica Ljubljana) in digitalna zbirka »Mladi za Celje – raziskovalne naloge z domoznansko vsebino« (3. 9. 2006, objavila Osrednja knjižnica Celje).

Leta 2007 je bil s strani navedenih partnerjev ustanovljen Konzorcij Kamra, razvoj in vzdrževanje portala pa je prevzelo podjetje HGI, d. o. o. Razvoj portala je nadalje usmerjala projektna delovna skupina, ki je skupaj z regijskimi uredniki vzpostavila partnerstva med institucijami (knjižnicami, muzeji, arhivi itd.) na območjih.

Podjetje HGI, d. o. o. je portal razvilo z Microsoftovo tehnologijo oz. okvirjem .NET Framework, sistemom za upravljanje s podatkovno bazo MS SQL in uporabo internetnega serverja Internet Information Server, ki je del operacijskega sistema Microsoft Windows Server. Za upravljanje z vsebinami se je uporabljal CMS (Content Management System) HGIFramework.⁵ Leta 2009 je bil portal popolnoma prenovljen in nadgrajen z različico 2.0.

⁴ Vsebinsko in finančno poročilo domoznanskega regijskega portala KAMRA za leto 2015 (2016). Celje: Osrednja knjižnica Celje. (Interno gradivo).

⁵ Arhiv domoznanskega regijskega portala KAMRA

Z namenom približati portal manjšinam in tujcem je Konzorcij portala Kamra uspešno kandidiral na razpisu Ministrstva za kulturo za vzpostavitev večjezičnosti. V okviru tega projekta je bil vmesnik portala preveden v italijanščino, madžarščino in angleščino. Omogočen je bil tudi vnos vsebin v navedenih jezikih.⁶ Že od vzpostavitve dalje so tekla prizadevanja za vključitev portala Kamra v evropsko digitalno knjižnico Europeana. Rezultat sodelovanja Narodne in univerzitetne knjižnice kot partnerja v projektu Europeana Local, katerega glavni cilj je bil zagotoviti vsebine za Europeano, je bila vključitev Kamre kot agregatorja vsebin za navedeno evropsko digitalno knjižnico. Tako so od marca 2010 vsebine, objavljene na portalu Kamra, dostopne tudi v Evropski digitalni knjižnici, zajemanje se izvaja enkrat mesečno.⁷ Septembra 2013 je bil na portal uspešno nameščen Album Slovenije - nov uporabniški vmesnik, ki omogoča zajem vseh vsebin, ki jih prispevajo uporabniki. Album Slovenije je namenjen zbiranju digitalnih kopij fotografij, shranjenih v družinskih albumih, in drugih dokumentov iz osebnih arhivov prebivalcev v Sloveniji, zamejstvu in izseljenstvu. Vsak digitalizirani element je opremljen s kratko in preprosto zgodbo, ki želi predstaviti tako dokumentarni pomen kot tudi osebni spomin.⁸

Konzorcij KAMRA je deloval do konca leta 2010, upravljanje portala pa je z letom 2011 prevzela Osrednja knjižnica Celje. Tehnično podporo pa je z letošnjim letom prevzelo podjetje TruCAD d. o. o.

Portal KAMRA je sedaj zgrajena na sistemu Joomla 3.x. Za delovanje zahteva PHP in MySQL strežnik. Nastrežniku je nameščen operacijski sistem linux ubuntu server 64-bit, apache2 web strežnik s podporo PHP 5 in MySQL strežnik. Strojna oprema strežnika: virtualni 4 jedrni procesor, 8gb pomnilnika in 100gb disk.

UPRAVLJANJE PORTALA KAMRA 2011-2016

Za upravljanje, urejanje in razvoj portala Kamra skrbi Osrednja knjižnica Celje. Pravna razmerja med naročniki in Osrednjo knjižnico Celje ureja Pogodba o urejanju in upravljanju domoznanskega spletnega portala Kamra.

Naročniki so osrednje območne knjižnice (Osrednja knjižnica Celje, Osrednja knjižnica Srečka Vilharja, Mestna knjižnica Kranj, Mestna knjižnica Ljubljana, Mariborska knjižnica, Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Goriška knjižnica Franceta Bevka, Knjižnica Mirana Jarca, Knjižnica Ivana Potrča) ter Združenje splošnih knjižnic.

V skladu s Pogodbo naročniki svojo pravico do nadzora nad upravljanjem, delovanjem in razvojem portala uresničujejo prek **Nadzornega sveta**, ki ga sestavljajo direktorji štirih osrednjih območnih knjižnic, ki so v preteklih dveh letih na portal prispevale največ vsebin, in predstavnik Združenja splošnih knjižnic.

Člani nadzornega sveta so imenovani za dobo dveh let. Nadzorni svet sprejme letni načrt dela, letno poročilo in strateški načrt razvoja portala.

Organizacijski model Kamre, ki je bil vzpostavljen s prevzemom upravljanja s strani Osrednje knjižnice Celje, predstavljajo glavno uredništvo, regijski uredniki v 10 osrednjih območnih knjižnicah in kreatorji iz različnih institucij. Osrednja knjižnica Celje portal vodi vsebinsko in operativno, skrbi za organizacijski razvoj, zagotavlja pravilno delovanje portala, ureja portal in pogodbeno razmerja s partnerji, organizira in izvaja usposabljanja za vnašalce vsebin, načrtuje razvoj ter vpeljuje nove programske rešitve in servise, pripravlja projekte za pridobitev sredstev na domačih in mednarodnih razpisih ter skupaj z regijskimi uredništvimi skrbi za promocijo portala in njegovih vsebin.

PRENOVA PORTALA

V okviru Načrta dela upravljanja, urejanja, vzdrževanja in gostovanja domoznanskega spletnega portala Kamra je bil v programu za leto 2015 prijavljen prehod na novo verzijo frameworka ter nadgradnjo portala z določilom geografskih koordinat, prilagodljivost portala za prikaz na mobilnih napravah in nadaljnji razvoj Albuma Slovenije, za kar so tudi bila odobrena tudi sredstva Ministrstva za kulturo. Nadzorni odbor je izbral novega ponudnika podjetje TruCAD, d.o.o. Od septembra 2015 naprej je potekala izdelava novega portala in v decembru se je pričelo aktivno testiranje portala, ki je bilo v januarju 2016 razširjeno na urednike osrednjih območnih knjižnic, ki na portal prispevajo največ vsebin. Beta verzija portala je bila objavljena marca 2016.

⁶ Videc A. (2013). Razvoj regijskega portala KAMRA in njegove možnosti za pridobivanje zagovornikov. V M. Ambrožič in D. Vovk (ur.), Knjižničarki izzivi: vizija, strategija, taktika : zbornik referatov (str. 234-235). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

⁷ Vsebinsko in finančno poročilo domoznanskega regijskega portala KAMRA za leto 2015 (2016). Celje: Osrednja knjižnica Celje. (Interno gradivo).

⁸ Vsebinsko in finančno poročilo domoznanskega regijskega portala KAMRA za leto 2013 (2014). Celje: Osrednja knjižnica Celje. (Interno gradivo). Več o tem v prispevku: Malec L. (2016). Album Slovenije. V P. Štoka, M. Petrovič in S. Maček (ur.), 4. domfest: zbornik referatov . Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Sekcija za domoznanstvo in kulturno dediščino.

PRIDOBIVANJE VSEBIN, PROMOCIJA IN OBISK (UPORABA) PORTALA

Obisk portala, merjen s Statističnim modulom Kamre, je od aprila 2009, ko smo ga začeli meriti, nenehno naraščal. Leta 2012 smo šteli 242.701, leta 2013 405.976, leta 2014 506.074, leta 2015 pa 527.686 ogledov strani. Na portalu je objavljenih 19.819 digitaliziranih objektov, ki so povezani v 356 zbirk.

V letu 2015 je bilo dodanih 63 novih digitalnih zbirk in 3.369 novih multimedijskih elementov. V lanskem letu smo k sodelovanju pritegnili 19 novih organizacij, tako da sedaj svoje vsebine prispeva na portal 214 organizacij ali posameznikov.

Največ zbirk je nastalo v osrednjeslovenski (17), dolenski (12) in celjski (11) regiji, največ multimedijskih elementov pa so prispevale osrednjeslovenska (614), celjska (584) in gorenjska regija (507).⁹

Prirast digitalnih zbirk v letu 2015

Pokrajine	Število zbirk	Območne knjižnice	Število zbirk
Celjska pokrajina	13	Osrednja knjižnica Celje	7
Osrednja Slovenija	9	Mestna knjižnica Ljubljana	8
Dolenska pokrajina	8	Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto	3
Pomurska pokrajina	8	Pokrajinska in študijska knjižnica Murska S.	8
Obalno-kraška pokrajina	6	Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper	0
Gorenjska pokrajina	6	Mestna knjižnica Kranj	1
Štajerska pokrajina	5	Mariborska knjižnica	1
Koroška pokrajina	4	Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika.	4
Spodnje Podravska pokrajina	3	Knjižnica Ivana Potrča Ptuj	3
Goriška pokrajina	1	Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica	1
SKUPAJ	63	SKUPAJ	36

Prirast objavljenih multimedijskih elementov v letu 2015

Pokrajine	Število MME	Območne knjižnice	Število MME
Gorenjska pokrajina	674	Mestna knjižnica Kranj	112
Celjska pokrajina	593	Osrednja knjižnica Celje	348
Štajerska pokrajina	368	Mariborska knjižnica	83
Koroška pokrajina	363	Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika	363
Osrednja Slovenija	343	Mestna knjižnica Ljubljana	317
Dolenska pokrajina	286	Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto	110
Pomurska pokrajina	285	Pokrajinska in študijska knjižnica Murska S.	285
Obalno-kraška pokrajina	183	Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper	4
Spodnje Podravska pokrajina	162	Knjižnica Ivana Potrča Ptuj	162
Goriška pokrajina	112	Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica	112
SKUPAJ	3369	SKUPAJ	1896

⁹ Vsebinsko in finančno poročilo domoznanskega regijskega portala KAMRA za leto 2015 (2016). Celje: Osrednja knjižnica Celje. (Interno gradivo).

Prirast zbirk in objavljenih multimedijskih elementov - primerjava 2013 / 2014 / 2015

Pokrajine	Število zbirk 2013	Število zbirk 2014	Število zbirk 2015	Št. MME 2013	Št. MME 2014	Št. MME 2015
Osrednja Slovenija	12	17	9	725	614	343
Celjska pokrajina	10	11	13	490	584	593
Dolenjska pokrajina	10	12	8	340	350	286
Gorenjska pokrajina	7	7	6	437	507	674
Obalno-kraška pokrajina	5	9	6	146	266	183
Štajerska pokrajina	4	1	5	651	43	368
Spodnje Podravska pokrajina	4	3	3	162	195	162
Koroška pokrajina	3	4	4	221	331	363
Goriška pokrajina	2	5	1	17	162	112
Pomurska pokrajina	0	6	8	0	122	285
SKUPAJ	57	75	63	3189	3174	3369

Vnos digitalnih zbirk do 31.12.2015 po pokrajinah:

Pokrajine	število
Osrednja Slovenija	79
Celjska pokrajina	67
Dolenjska pokrajina	52
Gorenjska pokrajina	36
Obalnokraška pokrajina	34
Štajerska pokrajina	21
Spodnje Podravska pokrajina	20
Koroška pokrajina	16
Pomurska pokrajina	16
Goriška pokrajina	15
SKUPAJ	356

Vnos multimedijskih elementov do 31.12.2015 po pokrajinah:

Pokrajine	število
Osrednja Slovenija	4086
Celjska pokrajina	3824
Gorenjska pokrajina	2899
Dolenjska pokrajina	2237
Štajerska pokrajina	1751
Obalnokraška pokrajina	1694
Koroška pokrajina	1434
Spodnje Podravska pokrajina	954
Pomurska pokrajina	487
Goriška pokrajina	453
SKUPAJ	19819

Objavljeni multimedijски elementi na Albumu Slovenije do konca leta 2015

Pokrajine	število
Obalnokraška pokrajina	150
Celjska pokrajina	128
Osrednja Slovenija	119
Dolenjska pokrajina	96
Gorenjska pokrajina	25
Pomurska pokrajina	21
Koroška pokrajina	7
Štajerska pokrajina	6
Spodnje Podravska pokrajina	5
Goriška pokrajina	4
SKUPAJ	361

PROMOCIJA PORTALA

Osrednja knjižnica Celje v sodelovanju s partnerji izvaja stalno promocijo portala v medijih, na družabnih omrežjih (npr. Facebook), raznih dogodkih (npr. Teden vseživljenjskega učenja (TVU), Kulturni bazar itd.) in šolah. Konec lanskega leta je bil organiziran 2. festival Kamra z naslovom Kam gre Kamra? Udeleženci so pregledali opravljeno delo, spoznali portal Kulturnik in testno verzijo prenovljenega portala ter prisluhnili številnim dobrim praksam in izkušnjam s portalom. Ob prenovi portala je bila izdelana celostna podoba in izdana nova promocijska zloženka.¹⁰

OBISK PORTALA

Obisk portala merimo z modulom za statistiko, ki je sestavni element portala, in vzporedno še z orodjem Google Analytics. Zaradi različne metodologije zajema podatkov se številke nekoliko razlikujejo, upoštevati je potrebno tudi to, da Google Analytics ne registrira obiska, če obiskovalec portala ne potrdi strinjanja z uporabo piškotkov. Kljub tej anomaliji nam orodje omogoča analitično spremljanje uporabe na ravni celotnega portala (novi, vračajoči se obiskovalci, trajanje obiskov, število strani na obisk), kar nam bo omogočilo boljši vpogled v profil obiskovalcev KAMRE, zato ga še naprej uporabljamo kot referenčni vir.

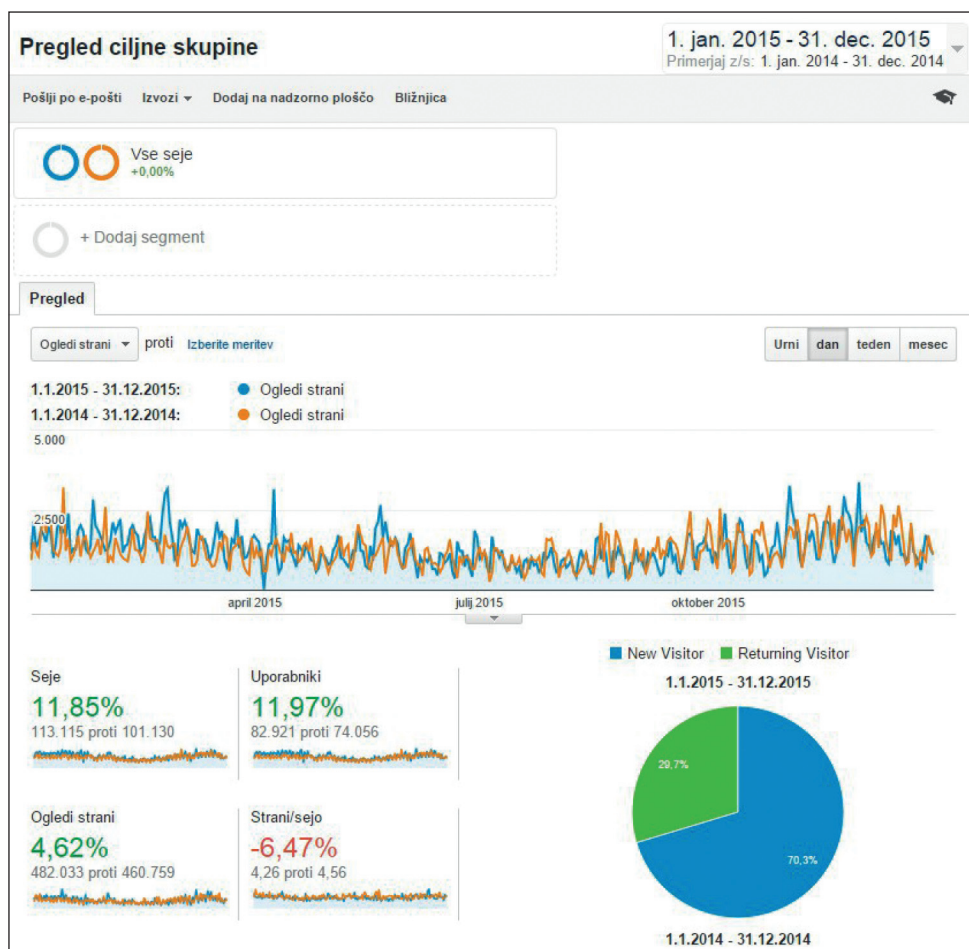
Po podatkih, pridobljenih z orodjem **Google Analytics** je portal KAMRA od januarja do decembra 2015 zabeležil 113.115 obiskov (sej). Od vseh zabeleženih obiskovalcev se je dobra četrtnina vračala na spletno mesto, ostali so portal obiskali samo enkrat. Povprečen obiskovalec si je ob obisku spletnega mesta ogledal 4,26 strani. Obiskovalci so na portalu odprli 482.033 strani. **Statistični modul Kamre** poleg obiska celotnega portala omogoča tudi sledenje obiska posameznih zbirk in zbirk posameznih organizacij.

Spodnja tabela prikazuje podatke o uporabi, pridobljene z obema orodjema.¹¹

¹⁰ Več o promociji vsebin portala KAMRA v prispevku: Maček S (2016). Promocija e-domoznanskih vsebin. V P. Štoka, M. Petrovič in S. Maček (ur.), 4. domfest: zbornik referatov. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Sekcija za domoznansko in kulturno dediščino.

¹¹ Vsebinsko in finančno poročilo domoznanskega regijskega portala KAMRA za leto 2015 (2016). Celje: Osrednja knjižnica Celje. (Interno gradivo).

	KAMRA 2012	KAMRA 2013	KAMRA 2014	KAMRA 2015		Google 2012	Google 2013	Google 2014	Google 2015
jan	20.199	49.889	42.319	33608	jan	21.747	33.358	47119	52114
feb	27.985	24.874	34.417	49189	feb	20.395	25.435	36826	50408
mar	18.933	31.780	36.623	44372	mar	20.054	32.026	37116	46592
apr	18.312	27.790	36.873	53882	apr	20.297	24.441	34614	35326
maj	18.284	34.555	53.991	43592	maj	19.623	34.493	36480	40783
jun	13.954	24.141	39.382	40032	jun	16.245	17.765	28533	30294
jul	18.545	21.688	38.655	49733	jul	14.467	20.041	29552	28423
avg	19.721	24.640	31.728	41402	avg	13.755	21.520	29733	27883
sep	20.119	30.856	36.979	33027	sep	20.647	29.971	36673	32082
okt	24.795	46.686	47.412	35984	okt	22.916	41.923	42655	39957
nov	39.053	46.045	54.993	52926	nov	30.044	37.960	52047	53167
dec	31.755	43.032	52.702	49939	dec	23.744	40.437	49411	45004
	271.655	405.976	506.074	527.686		243.934	359.370	460.759	482.033

Po podatkih, pridobljenih z orodjem Google Analytics, se je obisk portala (število sej) v primerjavi z letom 2014 povečal za 12 %, število ogledov strani pa za skoraj 5 %.¹²

¹² Vsebinsko in finančno poročilo domoznanskega regijskega portala KAMRA za leto 2015 (2016). Celje: Osrednja knjižnica Celje. (Interno gradivo).

ZAKLJUČEK

Vzpostavitev domoznanskega portala Kamra pred desetletjem je bil logični odziv na potrebe okolja, v katerem delujejo slovenske splošne knjižnice. Hkrati pa gre za prvi skupni dolgoročni projekt slovenskih osrednjih območnih knjižnic, ki v povezovanju s knjižnicami in drugimi inštitucijami in posamezniki na območju nudijo uporabnikom zaključeno zbirko domoznanskih informacij na enem mestu. Z letošnjim letom smo dobili sodoben in tudi atraktiven portal in tako se v prihodnje lahko še bolj posvetimo pridobivanju novih partnerjev in s tem zanimivih vsebin ter posledično njihovi še bolj načrtni promociji.

Po Nacionalnem programu za kulturo 2014-2017 mora portal do leta 2017 doseči naslednje vrednosti kazalnikov: 50.000 objavljenih multimedijskih elementov, 250 sodelujočih organizacij in 800.000 ogledov portala. Glede na statistične podatke se najbolj približujemo kazalniku 250 sodelujočih organizacij.¹³

VIRI IN LITERATURA

- Videc A. (2013). Razvoj regijskega portala KAMRA in njegove možnosti za pridobivanje zagovornikov. Ambrožič V.M. in D. Vovk (ur.), *Knjižničarki izzivi: vizija, strategija, taktika* : zbornik referatov (str. 234-235). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Vsebinsko in finančno poročilo domoznanskega regijskega portala KAMRA za leto 2013 (2014). Celje: Osrednja knjižnica Celje. (Interno gradivo).
- Vsebinsko in finančno poročilo domoznanskega regijskega portala KAMRA za leto 2015 (2016). Celje: Osrednja knjižnica Celje. (Interno gradivo).
- Arhiv domoznanskega regijskega portala KAMRA

SUMMARY

The Kamra web portal was set up in 2006 as part of a partnership between the National University Library, the central regional libraries and the Association of General Libraries as a four-year project (running from 2004 to 2008) funded by the Ministry of Culture within the central regional libraries programme. In 2007, the partners established the Kamra Consortium and the portal's development and maintenance was taken over by HGI, d.o.o. The portal's development was directed by a project team which together with regional editors founded partnerships among the relevant regional institutions (libraries, museums, archives etc.). The consortium operated until the end of 2010 and the portal's management was taken over by the Celje Central Library in early 2011. Technical support was taken over by TruCAD d.o.o. in 2016. Kamra's organisational model, which was introduced when the Celje Central Library took over its management, is composed of the chief editor's office, regional editors and content creators at various institutions. All work is supervised by the Kamra Supervisory Board composed of directors of the organisations that contribute the majority of content, and a representative of the Association of the Slovenian General Libraries. The Celje Central Library manages both the portal's contents and operations, is in charge of its organisational development, ensures that the portal operates properly, edits the portal, manages the contractual relationships with its partners, organises and carries out training for those adding content to the portal, plans development, introduces new software solutions and services, prepares projects for securing funds in Slovenian and international tenders, and promotes the portal and its content together with regional editorial boards. The establishment of Kamra, a local history web portal, a decade ago was a logical response to the needs of the environment in which Slovenian general libraries operate. At the same time, this was the first long-term joint project by Slovenian central regional libraries which – by forming connections with the libraries and other institutions and individuals in a specific region – offer users a comprehensive collection of local history information in one place. The portal is showing constant growth in terms of new content and participating partners as well as visitors. The portal features 19,819 digitised units as part of 356 collections. In 2015, 63 new digitised collections and 3,369 new multimedia elements were added to the portal. Last year, 19 new organisations joined the portal and so 214 organisations or individuals now contribute their content to the portal. Last year the portal was completely revamped and has been available to users as a beta version since this March.

¹³ Vsebinsko in finančno poročilo domoznanskega regijskega portala KAMRA za leto 2015 (2016). Celje: Osrednja knjižnica Celje. (Interno gradivo).

digitalizirana kulturna dediščina slovenskih pokrajin

ALBUM SLOVENIJE

[Dodaj spomin](#)[Prijava / registracija](#)

Zgodovina smo ljudje. Pišejo jo zgodovinarji, ljudje pa jo živimo in soustvarjamo, zato so pričevanja posameznikov zelo pomembna pri njenem zapisovanju in ovrednotenju. Album Slovenije je namenjen zbiranju digitalnih kopij fotografij, shranjenih v družinskih albumih, pa tudi pisem, dokumentov in ostalih predmetov, ki jih prebivalci Slovenije, zamejci in izseljenci skrbno hranimo na svojih podstrežjih. Da bi takšni spomini ne ostali le osebni, da se ne bi porazgubili, vas vabimo k prispevanju v skupno zakladnico spominov. Preberi več

ALBUM SLOVENIJE – DOMOZNANSKA ZAKLADNICA UPORABNIŠKO GENERIRANIH VSEBIN NA SPLETNEM PORTALU KAMRA

Luana Malec
Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper
luana.malec@kp.sik.si

IZVLEČEK

V prispevku obravnavamo Album Slovenije kot samostojno zbirko uporabniško generiranih vsebin, dostopno na Kamri preko posebnega uporabniškega vmesnika, ki se ponša z lastnim iskalnikom in modulom za dodajanje vsebin. Opisali smo nastanek, namen in cilje nove digitalne knjižnice. S pregledom temeljnih konceptov načrtovanja uporabniških vmesnikov, zlasti z vidika njihove uporabnosti, z opredelitvijo mikrozdovine in zgodovine vsakdanjega življenja ter z identifikacijo uporabniško ustvarjenih vsebin, izkoriščanja znanja množic in vpreganja množic na spletu kot temeljnih gradnikov speta 2.0, na katerih sloni tudi Album Slovenije, smo podali teoretične in tehnološke podlage vzpostavitve novega portala. V besedilu smo se dotaknili tako vsebine Albuma Slovenije, kot njenih uporabnikov. Pregledali smo količino in vrste objavljenih digitalnih vsebin, ki so jih prispevali uporabniki portala. Podatke smo predstavili po količinah, tipu in vsebini prispevkov. Pregled objavljenih vsebin nam pokaže, da se je Album Slovenije razvil v učinkovit sistem zbiranja uporabniško ustvarjenih domoznanskih vsebin, saj s prispevki sodelujejo vsa knjižnična območja v Sloveniji, prav tako Slovenci v svetu. Zbirka je mlada in zato še relativno skromna, vendar eksponentno narašča in je v letu 2015 predstavljala že dobrih 8 % vseh vsebin, objavljenih na portalu Kamra.

Album Slovenije je digitalna knjižnica osebnih spominov 20. stoletja, dostopna na domoznanskem spletnem portalu Kamra. Vsebino Albuma Slovenije, za razliko od matične Kamre, prispevajo uporabniki spleta, zato je tudi ločena od preostale zbirke ustanov, ki hranijo kulturno dediščino skladno s pravili stroke. Drugače povedano, Album Slovenije je samostojna zbirka uporabniško generiranih vsebin, dostopna na Kamri preko posebnega uporabniškega vmesnika, ki se ponša z lastnim iskalnikom in modulom za dodajanje vsebin.

1. OD IDEJE DO REALIZACIJE

Leta 2010 smo znanje, osvojeno na podiplomskem študiju bibliotekarstva na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, skušali preliti v teoretično zasnovo zamišljene digitalne knjižnice. Tedaj sem zasnovala "Album Kopr", digitalno knjižnico zasebnih fotografij 20. stoletja. Ideja je bila s fotografijami Koprčanov, ujetih v pretežno črno-bele podobe dvajsetega stoletja, soustvariti fotokroniko Kopr in njegovega zaledja, oživeti sliko takratnega obdobja s kulturnega, političnega in gospodarskega vidika, zajeti njegove krajinske, arhitekturne, kulturne, socialne in umetniške značilnosti. V knjižnici zbrani zasebni spomini bi tako postali javno dobro, prelevili bi se v kolektivni spomin mesta Koper, do katerega bi lahko vsi prosto dostopali. Idejno zasnovo portala sem sklenila nadgraditi v magistrskem delu, upajoč, da ji bo nekoč sledila dejanska implementacija.

Leto kasneje smo v okviru vseevropskega projekta Europeana 1914-1918 tudi v Sloveniji, podobno kot drugod po Evropi, zbirali dokumente in spomine na 1. svetovno vojno. Cilj projekta je bil spodbuditi posameznike k prispevanju spominov, fotografij in predmetov svojih prednikov, jih digitalizirati in narediti javno dostopne na spletnem portalu Europeana (<http://www.europeana1914-1918.eu>). Pri pripravi in izvedbi dogodkov je vseskozi sodelovala Breda Karun, idejna snovalka spletnega domoznanskega portala Kamra. Srečali sva se na prvem

zbirateljskem dnevu v Goriški knjižnici Franceta Bevka v Novi Gorici, kjer sem sodelovala kot katalogizatorica dragocenih spominov.

Tudi v uredništvu Kamre so načrtovali podobno storitev za uporabnike; razmišljali so o razvoju enostavnega in učinkovitega spletnega orodja za podporo pri organizaciji tako imenovanih dogodkov zbiranja spominov, ki so se v tujini izkazali za izredno uspešne.

Po dobrih izkušnjah z izvedbo dogodkov zbiranja spominov na prvo svetovno vojno smo zamisli združili v skupen cilj: razvoj Albuma Slovenije kot posebnega segmenta za osebne prispevke uporabnikov, ki bi bil strukturiran v okviru že obstoječega portala Kamra. V letu 2013 smo pripravili vsebinsko zasnovano portala, ki se je zaključila z izdelavo specifikacije modula Albuma Slovenije. Album Slovenije smo snovali v sodelovanju z uredniškim odborom portala Kamra, kot zunanja partnerja sta sodelovala še zavod za razvoj knjižnic Jara, ki je nudil strokovno podporo ter podjetje HGI, d.o.o., ki je implementiralo Album Slovenije v okvir portala Kamra. Album je bil objavljen konec septembra 2013.

2. NAMEN IN CILJI

Z Albumom Slovenije skušamo ustvariti osrednjo zbirko osebnih spominov prebivalcev Slovenije in Slovencev v svetu, ki bo skupno preteklost osvetljevala iz različnih zornih kotov in se obenem stapljala v kolektivni spomin Slovenije. Ob tem zasledujemo tri temeljne cilje: pritegniti krajanke k aktivnejšemu sodelovanju v kulturnem in socialnem dogajanju lokalnih skupnosti, s prispevki uporabnikov prispevati k obogatitvi kulturnega in zgodovinskega spomina Slovenije ter k utrditvi pripadnosti in identitete njenih prebivalcev in nenezadnje - s pravočasno digitalizacijo in arhiviranjem obvarovati fotografije, pisma ter druge osebne dokumente pred nevarnostjo izgube, pozabe, poškodb in uničenja, da bi jih ohranili tudi bodočim rodovom kot pomemben dokument časa.

Nova digitalna zbirka osebnih spominov je obenem priložnost za popularizacijo portala Kamra in sodelujočih inštitucij ter za pridobivanje novih uporabnikov in zagovornikov knjižnic ter drugih kulturnih ustanov, ki se bodo pridružile projektu zbiranja spominov. Lokalni prebivalci so namreč tisti, katerim je zbirka prvenstveno namenjena. S prispevanjem svojega gradiva in zgodb postajajo soustvarjalci portala, soustvarjanje pa pomeni tudi pripadnost. Iz kroga ljudi, ki soustvarjajo zgodbe Kamre, se širi mreža njenih podpornikov, ki postopno vključuje tudi partnerje in zagovornike na nivoju politik (Videc, 2013).

3. TEHNOLOŠKE IN TEORETIČNE PODLAGE

3.1 Splet 2.0, uporabniško generirane vsebine in izkoriščanje znanja množic

Inovativne tehnologije spleta 2.0 ponujajo knjižnicam nove priložnosti upravljanja in organiziranja dejavnosti, predvsem pa jim omogočajo vzpostavljanje novih oblik komuniciranja in interakcij z uporabniki in širšo javnostjo (Bonacassa, 2011). Sodoben uporabnik spleta je vse bolj t.i. "prosumer", hibrid proizvajalca in uporabnika hkrati. Tak uporabnik spletne kulturne dobrine ne le uporablja, ampak jih tudi ustvarja, ponovno uporablja, jim dodaja nove pomene in iz njih poustvarja nove oblike. Te dejavnosti omogočajo pripadnost družbenim skupinam, oblikovanje skupne identitete in širitev komunikacijskega obzorja uporabnika ne le s knjižnico, ampak tudi z drugimi uporabniki, ki na enak način sodelujejo pri soustvarjanju kulturnih vsebin. Po Bjernebornovem modelu informacijskega vedenja ((Bjerneborn, 2010) se lahko uporabniki soočajo z vsebinami knjižnic na pet načinov: jih ustvarjajo (create), shranjujejo (store), delijo (share), iščejo (find) in iz njih črpajo znanja, se učijo (learn). Medtem, ko so bile aktivnosti uporabnikov v tradicionalnih stikih s knjižnicami omejene na zadnji dve področji, jim lahko danes omogočimo aktivno sodelovanje na vseh petih področjih.

Album Slovenije se med mnogoterimi dejavniki spleta 2.0 naslanja predvsem na tri koncepte:

- uporabniško ustvarjene vsebine,
- izkoriščanje znanja množic in
- vpreganje množic na spletu.

Med uporabniško ustvarjene vsebine (angl. User Generated Content) uvrščamo vsa dela, ki jih v obliki teksta, slike, zvoka ali videa ustvarijo končni uporabniki z namenom objave na svetovnem spletu. Gre za vsebine, ki odražajo ustvarjalnost, ki jih ustvarijo navadni uporabniki (zunaj poklicnih krogov) in ki ne obsegajo trženjsko orientiranih sporočil ter sporočil, izmenjanih z elektronsko pošto (Kaplan in Haenlein, 2010, v Lah, 2012).

Njihov razmah so omogočile spletne aplikacije, dostopne in prilagojene povprečnim uporabnikom, zaradi česar programerska znanja niso več nujna za ustvarjanje spletnih vsebin. Ključna je danes informacija, čemur se prilagajata arhitektura in oblika javno dostopnih spletnih strani oz. socialnih omrežij. Takšna oblika svobodne izmenjave informacij nudi dobre pogoje za razvoj učinkovite civilne družbe (Lah, 2012).

Koncept izkoriščanja znanja množic sloni na znani Surowieckijevi domnevi, da prinašajo kolektivna prizadevanja in aktivnosti običajno boljše rešitve, kot bi jih lahko zagotovil katerikoli posameznik. Po Surowieckiju (2007) je lahko vsaka množica, ki izpolnjuje določene pogoje, modrejša od njenega najbolj modrega člana, ki jo sestavlja. Četudi v množici nihče sam zase ni sposoben velikih dosežkov, lahko ob določenih pogojih skupina doseže izjemne rezultate. Modrost množic je v svojem znamenitem delu "The Wisdom of Crowds" ilustriral s številnimi primeri iz prakse, ob tem pa izluščil tri pogoje njihovega nastanka: raznolikost članov, neodvisnost mišljenja in decentraliziranost delovanja. Surowieckijeva teorija je nedvomno relevantna za portal Album Slovenije. Album Slovenije zbira ogromne količine informacij in jih agregira, da bi pridobil popolnejšo sliko določene teme/obdobja. Za koncept kolektivnega odločanja je pomembno, da Album Slovenije ne podaja enotnega, avtoritativnega pogleda na našo zgodovino, ampak nevtralnno podaja različna mnenja, poglede nanjo.

V koncept izkoriščanja znanja množic sodi tudi vpreganje množic na spletu (angl. Crowdsourcing). Crowdsourcing je vrsta aktivnosti, pri katerih sodeluje nedoločena množica ljudi, z namenom reševanja nekega širšega problema. Za razliko od dela v teamu se tu naloga distribuira večji skupini nepoznanih in običajno med seboj nepovezanih ljudi. Vsak posameznik z različnimi znanji prispeva manjši del, skupni prispevek pa predstavlja dolgoročno korist za celotno skupnost. Danes crowdsourcing uporabljajo tako profitne kot neprofitne organizacije, najpogosteje preko svetovnega spleta. Crowdsourcing je lahko izredno učinkovita oblika kolektivne ustvarjalnosti in generator novih zamisli, pogosto pa si podjetja z njegovo pomočjo prizadevajo, da bi čim ceneje prišla do zamisli posameznikov množice, vključene v svetovni splet (Lah, 2012).

3.2 Mikrozgodovina in zgodovina vsakdanjega življenja

Mikrozgodovina je spoznavno orientirana zgodovinopisna smer, ki se je razvila v Italiji v 70. letih 20. stoletja kot korektiv makrozgodovinskih hipotez. S spremljanjem življenja običajnega posameznika ali majhnih skupin ljudi v različnih povezavah v skupnem prostoru (družini, vasi, četrti) razkriva realno zgodovinsko tkivo družbenega življenja. V tem pomenu je spoštljiva do ljudi in njihove realnosti in zanjo ni tem, ki bi bile premajhne ali nepomembne (Kramberger, 2009). In kot pravi Verginella (1995): "Mikrozgodovina poskuša odpravljati vtis nepomembnosti, zaradi katere je bil mali človek izpuščen iz zgodovine: v mirnem času peon na šahovnici političnih sil, v modernih vojnah topovska hrana, v političnem zgodovinopisju zajet v razredih in slojih itn."

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja so nemški zgodovinarji razvili še podsmer zgodovine, imenovano "Alltagsgeschichte" ali zgodovina vsakdanjega življenja, za katero je še posebej značilen povratak k pripovedništvu in raziskovanje "od spodaj navzgor". Zgodovina vsakdanjega življenja obravnava človeka kot takega; prodira v njegovo notranjost in duševnost, razkriva prepletanje materialne in duhovne kulture v njem, spoznava njegovo delovanje. Zanima jo, kako so se naši predniki prehranjevali in oblačili, kako so stanovali in se zabavali, zanima jo njegov vsakdanjik (Karun in Štular Sotošek, 2013). V Sloveniji nam odličen vpogled v zgodovino vsakdanjega življenja ponuja revija "Zgodovina za vse", ki jo od leta 1994 izdaja Zgodovinsko društvo Celje.

Številni branilci tradicionalne globalne zgodovine so mikrozgodovini in kasneje zgodovini vsakdanjega življenja očitali provincialnost in beg v lokalno. Vendar Ginzburg (2010) nasprotno poudarja, da se lahko ravno v povprečnem in malo pomembnem posamezniku, ki je prav zaradi tega primeren za vzorec, podobno kot v mikrokozmosu, skrivajo značilnosti celotnega socialnega sloja v določenem zgodovinskem obdobju. Makrozgodovina velikih enot in epohalnih premikov, ki v zavesti ljudi še danes velja za edino zgodovino nasploh, lahko osvetljuje le eno raven zgodovinske realnosti in nujno potrebuje dopolnitev svojega nasprotja, t.j. mikrozgodovine.

4. VSEBINA ZBIRKE

Časovni mejnik zbirke Albuma Slovenije je vezan na obdobje pred-digitalne fotografije. Poudarek je na 20. stoletju, dramatično zaznamovanem s katastrofalnimi vojnami in ideološkimi spopadi, pa tudi z novimi idejami, novo solidarnostjo in novimi oblikami sodelovanja. Slovenija se je v preteklem stoletju preoblikovala v samostojno državo s skoraj dva milijona prebivalci; tisoče zgodb, kulturnih, družbenih, političnih, urbanih, arhitekturnih in tehnoloških sprememb, osebnih in kolektivnih doživetij se je medtem prepletlo v nov obraz Slovenije enaindvajsetega stoletja. Dvajseto stoletje je tudi obdobje, v katerem smo svoje osebne spomine najraje zaupali fotografijam.

Že več kot stoletje so fotografije vodilni medij ohranjanja osebnih in kolektivnih spominov. Vsako gospodinjstvo "skriva" v družinskih albumih neprecenljivo spominsko vrednost in svetovni splet je idealna platforma za njihovo predstavitev (Giaccardi, 2002). Digitalne kopije fotografij so zato primarni gradnik zbirke Albuma Slovenije, pridružujejo se jim digitalne kopije pisem, dokumentov in drugih osebnih spominskih predmetov. Pred njihovo oddajo jih uporabniki opremijo z metapodatkovnim opisom in z zgodbo, ki album obogati še za delček ustne dediščine. Z geografskega vidika je zbirka omejena na gradivo, nastalo na območju Slovenije, zamejcev in Slovencev v svetu, skladno z njenim osnovnim ciljem spoznavanja preteklosti in utrjevanja lokalne in nacionalne identitete.

5. NACIONALNI IN KRAJEVNI ALBUM

Album Slovenije združuje osebne spomine, ti pa so navadno močno povezani z lokalnim okoljem in prebivalci. Ob snovanju Albuma Slovenije smo zato predpostavljali, da se bodo analogno odvijala tudi iskanja po Albumu Slovenije; uporabnike bodo zanimale predvsem podobe domačega kraja, spomini in življenja sokrajanov. Že ob snovanju nacionalnega albuma (t.j. Albuma Slovenije) smo zato predvideli možnost formiranja lokalnih, t.i. krajevnih albumov (npr. Album Kopra), ki krajanom olajšujejo neposreden dostop do lokalnih vsebin. Krajevne albume oblikujejo regijski uredniki Kamre, in sicer na zahtevo splošne knjižnice. Krajevni album, objavljen na domači spletni strani knjižnice, omogoča lokalnim prebivalcem takojšen dostop do zbirke lokalnih vsebin. Takšen album lahko učinkovito poveže prebivalstvo lokalnega okolja in utrdi središčno vlogo knjižnice v njem. Danes je krajevnih albumov že 12: privoščili so si ga v Kopru, Ljubljani, Piranu, Celju, Murski Soboti, Izoli, Ilirski Bistrici, Sežani, Divči, Postojni in Pivki, Komnu in Hrpeljah-Kozini.

6. UPORABNIKI ALBUMA SLOVENIJE

Album Slovenije je digitalna zbirka informativnega, razvedrilnega in izobraževalnega značaja, namenjena najširšemu spektru uporabnikov:

- šolarji preko zbirke odkrivajo preteklost svojega kraja,
- domačini iščejo znane obraze sokrajanov,
- starejši obujajo pozabljene spomine,
- turisti spoznavajo zgodovino prebivalcev obiskanega mesta ipd..

Uporabniki Albuma Slovenije so lahko obenem ustvarjalci zbirke. Interes in želja po zapuščanju "sledi" za prihodnje rodove sta bila vedno močna. Predvsem starejši ljudje so zakladnica spominov, informacij in zgodb, zlasti o domačem kraju in ljudeh. Album Slovenije jim omogoča, da svoje spomine oz. vedenja ne le varno shranijo pred izgubo ali pozabo, temveč da jih neposredno delijo tudi z drugimi. Nadalje je arhiv digitalnih objektov in pripadajočih zgodb pomemben vir študij različnih strokovnih področij ter izvirno orodje poučevanja kulturne zgodovine in odgovornega spletnega ustvarjanja mladih.

Zbirka prispevkov uporabnikov je tudi močan povezovalni element posameznikov in inštitucij:

- z združevanjem osebnih spominov utrjuje pripadnost in identiteto slovenskih mest, države in naroda,
- z odkrivanjem zgodb in nudenjem pomoči starejšim pri vnosu vsebin odpira možnosti medgeneracijskega sodelovanja,
- skupni spomini utrjujejo vezi domovine s Slovenci v svetu,
- v institucionalnem smislu povezuje knjižnice, izobraževalne in kulturne ustanove ter lokalno gospodarstvo v skupnih projektih zbiranja spominov, pri razvoju bibliopedagoškega dela, izvajanju medgeneracijskega povezovanja ipd., ob sočasni promociji sodelujočih inštitucij.

7. DODAJANJE VSEBIN

Dejali smo že, da so uporabniki Albuma Slovenije tudi ustvarjalci vsebin. Tipične udeležence sodobnega spleta 2.0 odlikuje visoka stopnja aktivnosti, a tudi želja po takojšnji zadovoljitvi spletnih zahtev ob minimalno vloženem naporu (Handbook on cultural Web user interaction, 2008). Slednje omogočajo uporabniško prijazni spletni vmesniki.

Za Album Slovenije je vitalnega pomena zlasti uporabniška prijaznost modula za samostojno dodajanje vsebin, saj z vnosi individualnih uporabnikov zagotavlja vsebinsko jedro in s tem obstoj zbirke. V primerjavi z uporabo sistemov za poizvedovanje sta tu namen in motivacija uporabnikov drugačni, višja je tudi njihova čustvena

vpletenost (Postai, 2006). Pri izpolnjevanju spletnih obrazcev so uporabniki običajno previdnejši, pozornejši, zlasti, če njihova izpolnitev učinkuje tudi na "realni svet", npr. ob plačilu izdelka, najemu kredita ali, kot je to v primeru Albuma Slovenije, objavi prispevka.

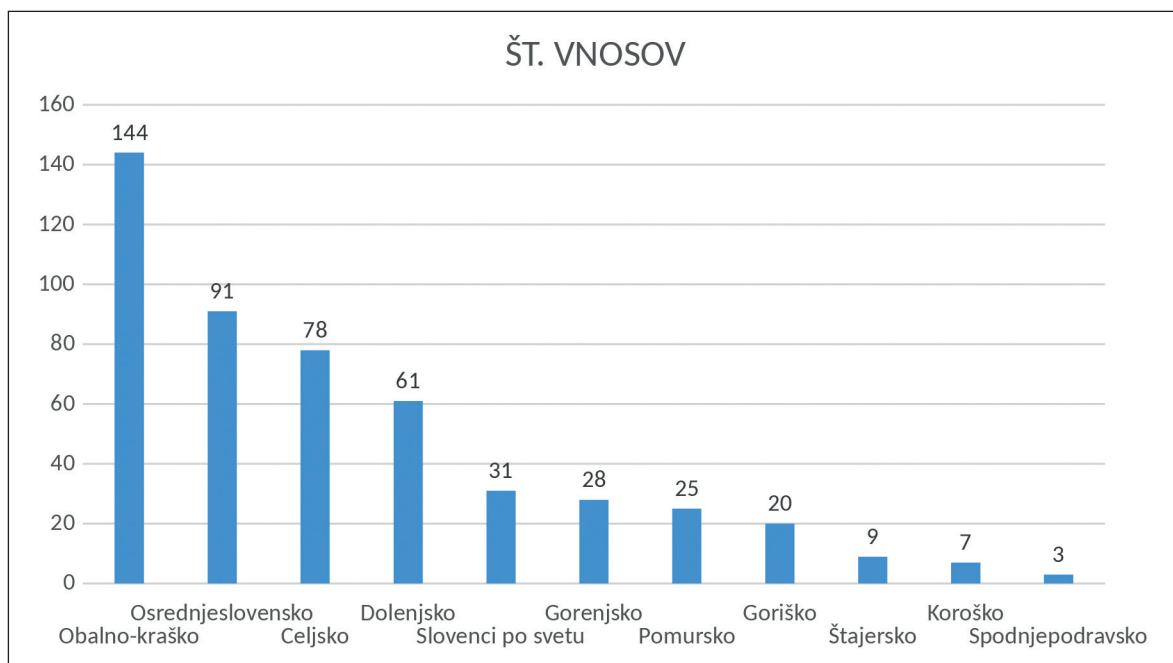
Nov modul za dodajanje vsebin v Album Slovenije tako povzema Kamrin napredni koncept zgodbe, le da je ta usmerjen na posamezne digitalne dokumente, koncept zbirke pa je ob tem izpuščen. Uspešnost samostojnega oddajanja vsebin je pogojena tudi z dobro uporabniško podporo, zato modulom ponuja še preprosta in jedrnata navodila za vnos vsebin, minimalno število vnosnih polj, učinkovite povratne informacije po vsaki izvedeni aktivnosti, vodeno oblikovanje zgodb v obliki vprašanj (npr. kdo je fotografijo posnel, ob kakšni priložnosti, zakaj je zanje pomembna ipd.), možnost predogleda in preklica vnesenih vsebin ter jasno obrazložene pogoje prispevanja vsebin, ki jih morajo uporabniki pred vsako oddajo gradiva potrditi.

Veliko dragocenih spominov hrani starejša, računalnika nevešča ali manj večča populacija. Slednji lahko svojo gradivo prinesejo tudi v knjižnice in druge sodelujoče ustanove, kjer ga strokovno osebje po izvedeni digitalizaciji in vnosu v Album Slovenije vrne lastnikom. Knjižnice v ta namen organizirajo posebne dneve zbiranja spominov, pogosto na določeno temo, ki so običajno zelo dobro obiskani in medijsko odmevni.

8. PREGLED OBJAVLJENIH VSEBIN

V digitalno knjižnico Albuma Slovenije se je do vključno 1. maja 2016 registriralo 165 uporabnikov. Skupaj so objavili 590 zgodb s pripadajočimi digitalnimi objekti. Zbirka je mlada in zato še relativno skromna, vendar eksponentno narašča in je v letu 2015 predstavljala že dobrih 8 % vseh vsebin, objavljenih na portalu Kamra. Iz slike 1 je razvidno, da so uporabniško generirane vsebine prispevane iz vseh desetih knjižničnih območij Slovenije. Posebno kategorijo uporabnikov predstavljajo Slovenci v svetu, ki so na portal objavili 31 (5,25 %) digitaliziranih elementov.

Po količini objavljenega gradiva izstopajo uporabniki Obalno-kraškega območja, ki so v album prispevali 144 (24,4 %) objav, sledijo uporabniki Osrednjeslovenskega območja z 91 objavami in uporabniki Celjskega območja z 78 objavami. Manj kot 10 objav so prispevali le uporabniki Štajerskega (9), Koroškega (7) in Spodnjepodravskega (3) območja.

Slika 1: Prispevki uporabnikov Albuma Slovenije po knjižničnih območjih

Zanimala nas je še tipologija in vsebina objavljenih prispevkov. Večina v Albumu Slovenije objavljenega gradiva obsega digitalizirane osebne fotografije (530 oz. 89,8 %). Preostalih 10,2 % objav zajema digitalizirana pisma, izkaznice, različne listine, pa tudi orodja, predvsem kmečka, vojne medalje, orožja in druge predmete.

Preglednica 1: Vsebinske kategorije objavljenih prispevkov

Vsebinske kategorije	št. Digitalnih objektov
Prva svetovna vojna	146
Igre, prosti čas, prireditve, prazniki	104
Šolski dnevi od vrtca do fakultete	53
Osebni jubileji, pomembni družinski dogodki	49
Domača in kmečka opravila	45
Na delovnih mestih	43
Izleti in dopustovanja v slovenskih krajih	28
S prevoznimi sredstvi ali peš	25
Šport	25
Druga svetovna vojna	21
Pomembne osebnosti	12
Nerazporejeno	10
Tehnika in modernizacija slovenskih domov	9
Dve domovini	9
Branje	7
Naravne katastrofe in neobičajne vremenske razmere	4
Skupaj	590

Iz preglednice 1 je razvidno, da se največ prispevkov (146 oz. 24,5 %) nanaša na obdobje 1. svetovne vojne. Z nad 100 prispevki se ponaša le še kategorija »prosti čas, prireditve in prazniki«, medtem ko z objavami že tretje uvrščena kategorija »šolski dnevi od vrtca do fakultete« krepko zaostaja za prvima dvema. Slaba 2 % nerazporejenih vsebin nakazuje tudi ustreznost nabora razpoložljivih vsebinskih kategorij.

9. ZAKLJUČEK

Svet informacijskih tehnologij se je v zadnjih desetih letih močno spremenil, zato smo portalu Kamra skladno s participativno filozofijo spleta 2.0 dodali nov virtualni prostor, v katerem obiskovalci ne le najdejo domoznanske zgodbe, ki jih zanimajo, temveč imajo tudi možnost aktivnega sooblikovanja njenih vsebin. Poimenovali smo ga Album Slovenije: osebni spomini 20. stoletja. Z novim vmesnikom za samostojno dodajanje fotografij in drugih osebnih spominov, smo zasledovali tri temeljne cilje: pritegniti krajane k aktivnejšemu sodelovanju v kulturnem in socialnem življenju lokalnih skupnosti, prispevati k obogatitvi kulturnega in zgodovinskega spomina Slovenije ter k utrditvi pripadnosti in identitete njenih prebivalcev in nenazadnje s pravočasno digitalizacijo in arhiviranjem ohraniti fotografije, pisma ter druge osebne dokumente kot pomemben dokument časa.

S pregledom temeljnih konceptov načrtovanja uporabniških vmesnikov, zlasti z vidika njihove uporabnosti, z opredelitvijo mikrozgodovine in zgodovine vsakdanjega življenja ter z identifikacijo uporabniško ustvarjenih vsebin, izkoriščanja znanja množic in vpreženju množic na spletu kot temeljnih gradnikov speta 2.0, na katerih sloni tudi Album Slovenije, smo podali teoretične in tehnološke podlage vzpostavitve novega portala. Vzpostavljen je bil leta 2014.

Pregled objavljenih vsebin nam pokaže, da se je Album Slovenije razvil v učinkovit sistem zbiranja uporabniško ustvarjenih domoznanskih vsebin, saj s prispevki sodelujejo vsa knjižnična območja v Sloveniji, prav tako Slovenci v svetu. Zbirka je mlada in zato še relativno skromna, vendar eksponentno narašča in je v letu 2015 predstavljala že dobrih 8 % vseh vsebin, objavljenih na portalu Kamra.

VIRI IN LITERATURA

- Bjornebon, L. (2010). Behavioural traces and indirect user-to-user mediation in the participatory library. V *ISSOME 2011* (str. 151-166). Pridobljeno 7. 11. 2013 s spletne strani: http://curis.ku.dk/ws/files/47035986/Bjorneborn_2011_preprint_Behavioural_traces.pdf.
- Bonacasa, N. (2011). Il museo online. Nuove prospettive per la museologia. V *Digitalia. Rivista digitale dei beni culturali*, (1). Pridobljeno 10. 9. 2013 s spletne strani: http://www.unipa.it/oadi/digitalia/01_bonacasa.pdf.
- Giaccardi, E. (2002). Memoria e territorio: nuove forme di museo virtuale. V *FIZZ : oltre il marketing*. Pridobljeno 7.7.2013 s spletne strani http://www.fizz.it/home/sites/default/files/allegati/articoli/pdf_articoli_completi/2002-giaccardi_0.pdf.
- Ginzburg, C. (2010). *Sir in črvi: svet nekega mlinarja iz 16. stoletja*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Handbook on cultural web user interaction*. (2008). Pridobljeno 24.2.2015 s spletne strani: <http://www.minervaeurope.org/publications/handbookwebusers-firstdraft-june08.pdf>.
- Karun, B. in Štular Sotošek, K. (2013). Zbogom, orožje. Dobrodošli, spomini: dogodki zbiranja spominov na 1. svetovno vojno. V *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja* (str. 265-273). Maribor: Pokrajinski arhiv = Regional Archives.
- Kramberger, T. (2009). *Memorija in spomin : zgodovinska antropologija kanonizirane recepcije: (študija primera revije Modra ptica. Bartol z Vidmarjem)*. Doktorska disertacija. Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije. Pridobljeno 24. 10. 2013 s spletne strani: <http://share.upr.si/fhs/PUBLIC/doktorske/Kramberger-Taja.pdf>.
- Lah, S. (2012). *Družbeni mediji kot orodje trženjskega komuniciranja neprofitnih organizacij: primer Kiva.org: magistrsko delo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta. Pridobljeno 29. 10. 2013 s spletne strani: <http://www.cek.ef.uni-lj.si/magister/lah4492.pdf>.
- Postai, S. (2006). *Web design in pratica: navigazione, interazione, usabilita*. Milano: Hops tecniche nuove.
- Surowiecki, J. (2007). *La sagesza della folla*. Roma: Fusi orari.
- Verginella, M. (1995). Od Crocejevih nečakov do mikrozgodovine: spremna beseda. V Levi, G., *Nematerialna dediščina. Življenjska pot piemontskega eksorcista iz XVII. stoletja* (str. 215-231). Ljubljana: ŠKUC: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Videc, A. (2013). Razvoj regijskega portala KAMRA in njegove možnosti za pridobivanje zagovornikov = Development of the regional portal KAMRA and its possibilities for gaining advocates. V *Knjižničarski izzivi: vizija, strategija, taktika: 2003-2013- 2023: zbornik referatov = Challenges in librarianship: vision, strategy, tactics: 2003- 2013-2023: proceedings* (str. 231-246). Laško: Kongres Zveze bibliotekarskih društev Slovenije.

SUMMARY

The paper discusses the Album Slovenia as an independent collection of user-generated contents, available at Kamra via special user interface, which boasts its own search engine and module for adding content. We have described the formation, purpose and aims of the new digital library. We have reviewed the basic concepts of user interface design, especially in terms of their usability and presented theoretical and technological basis of the creation of the new portal by defining micro history and the history of everyday life. By identifying user-generated contents, exploiting the knowledge of the masses and yoke the masses on the internet as a cornerstone of Web 2.0. In the text, we touched both, the content of the Album Slovenia, as its users. We have reviewed the quantity and type of published digital contents contributed by users of the portal and presented the data in quantity, type and content of contributions. A review of published content reveals that the Album Slovenia has developed into an effective collecting system of user-generated homeland content, which is contributing by all library areas in Slovenia and Slovenes in the world. The collection is young and therefore still relatively modest, but it is growing exponentially. In 2015, it presented over 8% of all content published on the portal Kamra.

SPLETNI BIOGRAFSKI LEKSIKON ZNANIH SLOVENK IN SLOVENCEV

ZNANI.SLOVENC.I.SI

BETA

3.645 oseb

Išči

A B C Č D E F G H I J K L M N O P R S Š T U V W Z Ž Išči po priimku ▼

SLOVENSKI SPLETNI BIOGRAFSKI LEKSIKONI

Jana Zeni Bešter
Mestna knjižnica Kranj
jana.bester@mkk.si

IZVLEČEK

Lokalne vsebine so z digitalizacijo postale globalne in odstopne vsem uporabnikom spleta. Pomembni ljudje, ki bivajo na določenem območju in s svojim delovanjem soustvarjajo njegovo podobo, so našli mesto v spletnih biografskih leksikonih. Ti od konca devetdesetih let 20. stoletja nastajajo v številnih slovenskih splošnih knjižnicah, pa tudi v drugih knjižnicah in ustanovah. Prispevek osvetljuje razloge za nastanek spletnih biografskih leksikonov, kriterije za izbor osebnosti in elemente njihove predstavitve ter predstavi posebnosti posameznega spletnega biografskega leksikona.

1. UVOD

Domoznanstvo je v knjižnicah eno najbolj vitalnih področij njihovega delovanja. Pomeni raziskovanje lokalnega okolja z najrazličnejših vidikov: zgodovinskega, etnografskega, geografskega, socialnega, jezikovnega, skrb za zbiranje dokumentov, omogočanje njihove uporabe in predstavitev javnosti. Domoznanska dejavnost vsaki knjižnici omogoča povezovanje z okoljem, kjer deluje, z njeno pomočjo knjižnica dokazuje svojo unikatnost in unikatnost svojega okolja, krepi svojo vlogo in ugled, obenem pa utrjuje zavedanje o posebnih, enkratnih značilnostih nekega območja ter s tem krepi njegovo samozavest. »Kot veda se domoznanstvo loči od vseh drugih ved po tem, da se omejuje le na določen izsek zemeljske površine, na njegove prirodne danosti, na ljudi, ki bivajo na njem, in na zgodovino, ki se na njem odigrava.« (Goropevšek, 1995) S prehodom v digitalno okolje so knjižnice pridobile nove vsebine, bralce in uporabnike izven svojih tradicionalnih fizičnih meja, kar še posebej velja tudi za domoznansko dejavnost. Lokalne vsebine so z digitalizacijo postale globalne in odstopne vsem uporabnikom spleta. Seveda pa je pri tem treba upoštevati pravice avtorjev, ki so besedilo, fotografijo, film, risbo ... ustvarili v originalni obliki.

2. SPLETNI BIOGRAFSKI LEKSIKONI

Vedno večjemu zanimanju široke javnosti za lokalno zgodovino, svoj izvor in korenine tudi v knjižnicah skušamo slediti s ponudbo gradiva in informacij ter z oblikovanjem digitalnih zbirk, ki z digitaliziranimi objekti ali zgodbami osvetljujejo preteklo in sedanje dogajanje na določenem območju. Pomembni ljudje, ki bivajo na tem območju in s svojim delovanjem soustvarjajo njegovo podobo, so našli mesto v spletnih biografskih leksikonih. Ti od konca devetdesetih let 20. stoletja nastajajo v številnih slovenskih splošnih knjižnicah, pa tudi v drugih knjižnicah (UKM) in ustanovah (SAZU, Zavod Nevidodunum, Krško).

Razlogi za oblikovanje spletnih biografskih leksikonov v različnih ustanovah pa so, ne glede na njihov izvor, podobni:

- predstavitev za pokrajino, občino ali mesto pomembnih osebnosti osvetljuje zgodovino in sedanost tega območja ter napoveduje njegov prihodnji razvoj,

- promocija lastne (domoznanske) dejavnosti, krepitev vloge knjižnice (ali druge ustanove) v svojem okolju, tudi kot ponudnice digitalnih vsebin,
- promocija lokalne skupnosti in dosežkov njenih posameznikov, dvigovanja nivoja lokalne (samo)zavesti,
- oblikovanje digitalne zbirke, ki bo na spletu laže dostopna, obenem pa se lahko povezuje z drugimi zbirkami in vsebinami,
- priložnost za pridobivanje novih sodelavcev in povezovanje z drugimi ustanovami, društvi, posamezniki.

Osnovne kriterije izbora osebnosti in način njihove predstavitve opredeljujeta že definiciji iz Bibliotekarskega terminološkega slovarja (Kanič et al., 2009), po katerem biografski leksikon prinaša podatke o pomembnih osebnostih in njihovem delu, in iz Velikega slovarja tujk (ur. Tavzes, 2002), ki pravi, da beseda leksikon pomeni »poučni slovar, priročnik s kratkimi predmetnimi razlagami«.

Osnovni kriteriji za uvrstitev osebnosti v leksikon so po večini trije:

- dosežki, ki osebo opredeljujejo kot nadpovprečno, sled, ki jo je osebnost pustila za seboj,
- rojstvo in / ali bivanje na določenem geografskem območju,
- biografsko gradivo mora omogočiti zgodovinsko točno in kolikor mogoče objektivno predstavitev osebe. (<http://www.leksikon.si/>)

Osnovni nabor oseb, primernih za uvrstitev v leksikon, nastane na podlagi pisnih virov, kot so Slovenski biografski leksikon, leksikon Osebnosti, Enciklopedija Slovenije, knjig, kjer so zbrane pomembne slovenske osebnosti s posameznega strokovnega ali interesnega področja (športniki, znanstveniki, glasbeniki, slikarji, arhitekti, ...).

Avtorji gesel **podatke zbirajo** s pomočjo dostopnih virov: knjig, zbornikov, člankov iz periodičnih publikacij, ki so del domoznanske zbirke posamezne knjižnice. Izbranim še živečim osebnostim knjižnice pošiljajo tudi vprašalnike, ki so sicer dostopni na spletnih straneh posameznih leksikonov in omogočajo uporabnikom, da predlagajo osebo za uvrstitev v leksikon, sami zberejo podatke in jih posredujejo knjižnici.

Kot pa navaja Silvester Silvo Mavsar na spletni strani biografskega leksikona Posavci.si (<http://www.posavci.si/>): »Edino veljavna in dovolj univerzalnega kriterija za izbor seveda ni; na vsakem koraku, t. j. na vsaki enoti oziroma geslu, ob vsakem novem prejetem ali odkritem imenu, preži vedno znova past, v katero se večkrat ali manjkrat ujamemo vsakdo, ki se loti izbire. Tudi ta izbor mora doživeti na koncu odločitve in z njimi vse posledice, ...«

Tudi **način predstavitve posameznih oseb** in njeni elementi so podobni:

- ime in priimek, datum in kraj rojstva, pri pokojnih tudi datum in kraj smrti,
- dejavnost, zaradi katere je osebnost uvrščena v leksikon,
- območje ali občina delovanja,
- življenjepis s podatki o šolanju, izobrazbi, zaposlitvi, povezava z območjem,
- dosežki, izdane knjige, razstave, nagrade, priznanja,
- (krajša) bibliografija monografskih publikacij, seznam izdanih plošč, posnetih filmov, pomembnejših razstav, članki so navedeni splošno in ne vsak posebej,
- literatura o osebi,
- povezave na spletne vsebine (polna besedila, članke, fotografije, filme, zvočne posnetke).

Gre za navajanje dejstev, osebe so predstavljene faktografsko, le manjši del spletnih biografskih leksikonov prinaša tudi vrednotenje posameznikovega dela ali oceno ustvarjalnega opusa (Slovenski biografski leksikon, Koroški biografski leksikon). Besedilu je največkrat dodana tudi fotografija osebnosti, lahko pa tudi druge fotografije, ki ilustrirajo njeno življenje in ustvarjanje.

In nazadnje, osnovo za digitalno zbirko ali spletni biografski leksikon predstavlja razvoj IKT in tehnična arhitektura sistema (Resman, 2005), v kateri imajo računalniki 3 naloge:

omogočajo interakcijo uporabnika s knjižnico ali zbirko, omogočajo shranjevanje digitalnega gradiva in izgradnjo platforme za postavitve sistemov za iskanje in indeksiranje vsebin. Knjižnice pogosto nimajo dovolj znanja in zaposlenih, da bi spletne portale zgradile same, zato tehnično pomoč iščejo pri zunanjih ponudnikih, kljub temu pa vsaka zase išče najboljšo rešitev za učinkovito predstavitev digitalne vsebine na spletu.

2.1 Spletni biografski leksikoni splošnih knjižnic

Koroški biografski leksikon (KBL) je leta 1999 nastal prvi, objavljen na spletni strani Koroške osrednje knjižnice (<http://www.rav.sik.si/sl/e-knjiznica/koroski-biografski-leksikon>) ob proslavljanju njene 50-letnice. Najprej je bil oblikovan kot predstavitev nekaj znamenitih domačinov in so ga poimenovali Koroški obrazi. Zanj so se odločili tudi zato, ker je veliko pomembnih Korošcev izpadlo iz Slovenskega biografskega leksikona in sčasoma bi bili pozabljeni. Koroški biografski leksikon se skuša spomniti vseh ljudi, ki so sooblikovali koroško zgodovino. Trenutno vsebuje življenjepise 150 znanih Korošcev in Korošic. Pri biografskem leksikonu upoštevajo temeljna navodila in principe Slovenskega biografskega leksikona. Pričakujejo, da bodo podatki iz gesel pomembno dopolnili za pisce in sodelavce SBL in druge leksikone, predvsem pa hiter in lahko dosegljiv vir za uporabnike. K sodelovanju bi radi pritegnili zunanje strokovnjake, saj želijo znanstveni pristop pri pisanju posameznih člankov/gesel. Ob golih dejstvih navajajo tudi ovrednotenje dela v javnosti, odmevnost, domet delovanja, renome dosežkov s stališča drugih, ki so te osebnosti ocenjevali. Izbor oseb opravi uredniški odbor. (Šuler Pandev, 2016)

Celjski biografski leksikon (CBL) so v Osrednji knjižnica Celje začeli intenzivno pripravljati jeseni leta 2000. Do objave oktobra 2001 je bilo pripravljenih več kot 70 biografskih gesel. V naslednjih letih so ga dopolnjevali, tako da je obsegal skoraj 300 gesel. Do leta 2010 je bil portal zastarel, zato so se odločili, da zgradijo novega. 7. junija 2012 so se na skupnem sestanku z direktorji knjižnic na območju odločili, da po vzoru Gorenjci si izberejo platformo podjetja Qualitas. Novemu leksikonu so nadeli ime Biografski leksikon celjskega območja in Zasavja. Do objave portala je prišlo zgodaj spomladi 2013. Biografski leksikon celjskega območja in Zasavja (<http://www.celjskozasavski.si/>) je spletni vzajemni biografski leksikon znanih prebivalcev, ki živijo ali so živeli na območju upravnih enot Celje, Hrastnik, Laško, Mozirje, Slovenske Konjice, Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah, Trbovlje, Velenje, Zagorje ob Savi in Žalec. Vanj so vključeni podatki o osebnostih, ki so bile na tem območju rojene, so tukaj živele in/ali se šolale, predvsem pa so s svojim delom na katerem koli področju pomembno zaznamovale svoje okolje. Spletno stran upravlja Osrednja knjižnica Celje v sodelovanju z drugimi knjižnicami celjskega območja, vsebine pa vnaša v skladu z vsebinsko zasnovo biografskega leksikona vsaka knjižnica za svoje območje sama. Portalu Znani Slovenci so se pridružili jeseni 2013. (Videc, 2016)

Dolenjski spletni biografski leksikon ali Bioleks (2006) nastaja v Knjižnici Mirana Jarca Novo mesto (<http://www.nm.sik.si/si/eknjiznica/bioleks/>) in vsebuje več kot 3000 biografskih gesel o ljudeh, ki so pomembni za Dolenjsko: ali so se tu rodili, šolali, delovali (delujejo) ali pa so svoja dela posvetili oz. posvečajo problemom Dolenjske, in to njenega širšega območja (po Meliku – pokrajina med Iško, Ljubljano, Savo, Gorjanci, Kolpo in črto od Prezida do izvira Iške). Predstavljen je širok spekter dejavnosti, ustvarjalnosti in dosežkov ljudi pokrajine, od znanosti, kulture, umetnosti do gospodarstva, izobraževanja, športa itd. Posebej so razložene kratice in okrajšave, ki jih uporabljajo pri predstavitvi osebnosti. Osnova za nastanek tega pokrajinskega biografskega leksikona je Register javnih delavcev Dolenjske avtorja Karla Bačerja, ki je pričel leta 1972 sestavljati seznam vseh za Dolenjsko pomembnejših ljudi. Od leta 1980 dalje je podatke objavljajl v Dolenskih razgledih in v reviji Rast. Leta 2004 je Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto Gradivo za dolenjski biografski leksikon izdala v knjižni obliki, od leta 2006 Bioleks nadgrajujejo in dopolnjujejo v spletni obliki. (Peperko Golob, 2016)

Gorenjci.si je spletni vzajemni biografski leksikon znanih Gorenjk in Gorenjcev (<http://www.gorenjci.si/>), ki je bil na spletu objavljen leta 2008. Mestna knjižnica Kranj je takrat razvila orodje za objavlanje biografskih gesel na platformi kranjskega podjetja Qualitas, ki so ga v naslednjih letih prevzele območne in osrednje knjižnice ter pričele z objavlanjem regionalnih biografskih leksikonov. Na tej podlagi jih deluje danes 9: poleg gorenjskega še celjskozasavski, notranjski, pomurski, posavski, primorski, spodnjepodravski, štajerski in zasavski. Spletne predstavitve lokalnih osebnosti se navzven razlikujejo le po barvi ozadja.

V gorenjski biografski leksikon so vključeni podatki o osebnostih, ki so rojene na Gorenjskem, so tukaj živele in se šolale, predvsem pa so s svojim delom zaznamovale razvoj pokrajine v zgodovini in sedanjosti: pisatelji, pesniki, literarni ter umetnostni zgodovinarji in kritiki, novinarji, slikarji, glasbeniki, arhitekti, duhovniki, znanstveniki, raziskovalci, profesorji, gospodarstveniki, politiki, športniki, ... Aprila 2016 je bilo objavljenih 1190 biografskih gesel. Pri izboru gesel se ne omejujemo le na območje Gorenjske, ki ga s svojim delovanjem pokriva MKK kot območna knjižnica, pač pa upoštevamo širše zgodovinske meje Gorenjske, ki segajo do Tuhijske doline ter občin Domžale, Kamnik, Komenda, Lukovica, Medvode, Mengeš, Vodice. Od leta 2014, ko

je bil objavljen tudi kamniško-komendski leksikon, biografije pokojnih osebnosti s tega področja prepuščamo kamniški knjižnici.

Spletno stran upravlja Mestna knjižnica Kranj v sodelovanju z drugimi gorenjskimi knjižnicami (Jesenice, Radovljica, Škofja Loka in Tržič) vsebine pa dodajajo tudi muzeji (Gorenjski muzej, Loški muzej), šole in druge ustanove. Vsebine oblikujejo in objavljajo sami v skladu z vsebinsko zasnovo biografskega leksikona. Za izbor oseb in kvaliteto biografskih gesel skrbi uredniški odbor, sestavljen iz predstavnikov osrednjih knjižnic območja.

Notranjci.si je spletni vzajemni biografski leksikon znanih Notranjk in Notranjcev, objavljen leta **2010** (<http://www.notranjci.si/>). Ne glede na geografske in zgodovinske meje Notranjske so v leksikon zajete osebnosti z območja t. i. ožje Notranjske, to je območja upravnih enot Cerknica, Bloke in Loška dolina. Spletno stran upravlja Knjižnica Jožeta Udoviča Cerknica. Vsebine oblikujejo in objavljajo sami v skladu z vsebinsko zasnovo biografskega leksikona. Projekt sta omogočila Občina Cerknica in Zavod RS za zaposlovanje.

Obrazi srca Slovenije je spletni biografski leksikon osrednje Slovenije, ki je nastal na pobudo Knjižnice Litija (<http://www.obrazisrcaslovenije.si/>). Ob pisani in bogati domoznanski dejavnosti knjižnice so bile osnovane tudi t. i. bibliografske mape osebnosti (in društev), ki so delovale in še delujejo v povezavi z območjem. Knjižnica si je želela, da bi informacije "kdo - je - kdo" postale dostopnejše in tako je dozorela odločitev za pripravo podatkov za spletni biografski leksikon. Spodbujale so jih tudi pozitivne izkušnje slovenskih kolegov in njihovih leksikonov (Gorenjci.si, Notranjci.si, Dolenjci.si in drugi). Ime leksikona je povezano z blagovno znamko Srce Slovenije, ki jo je razvil Center za razvoj Litija. Območje Občin Litija in Šmartno pri Litiji, ki ju pokrivajo s svojo knjižnično mrežo, je v nekakšnem precepu: delno Dolenjci, delno Zasavci, predvsem pa nekaj vmes. Osrčje Slovenije jih povezuje in upajo, da bodo k objavi vsebin v leksikonu pritegnili še druge občine, knjižnice, muzeje, šole, ki se bodo lahko identificirale z Obrazi Srca Slovenije. Projekt je v prvi fazi podprla občina Šmartno pri Litiji. (<http://www.obrazisrcaslovenije.si/O-projektu>)

Pomurci.si je spletni vzajemni biografski leksikon znanih Pomurk in Pomurcev, objavljen leta **2012** (<http://www.pomurci.si/>). Ne glede na geografske in zgodovinske meje Pomurja so v leksikon zajete osebnosti z območja celotnega Pomurja, to je območje upravnih enot Prekmurja, Prlekije, itn. Spletno stran upravlja Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota.

Šaleški biografski leksikon (2012) zajema pomembne osebe Šaleške doline (občine Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki). Nosilec projekta je Knjižnica Velenje (<http://www.saleskibiografskileksikon.si/>). Prva razmišljanja o biografskem leksikonu Šaleške doline segajo v čas Kulturnega centra Ivana Napotnika Velenje. Od prvih začetkov v letu 2008 do decembra 2012 je tako nastalo 650 gesel, ki so bila na svetovnem spletu vsa objavljena hkrati - 9. decembra 2012. Glede na pomen posameznikov so gesla razdeljena v tri skupine: osnovni zapis, razširjen zapis in daljši članek. Ideja o tiskanem Šaleškem biografskem leksikonu je seveda še živa, toda odločitev uredniškega odbora je, da s tiskom počakajo toliko časa, da uspejo pridobiti še preostala gesla. K pisanju gesel so morali pritegniti številne zunanje sodelavke in sodelavce. Menili so namreč, da je prav, da pri izvedbi projekta sodelujejo strokovnjaki različnih usmeritev iz javnih zavodov v Šaleški dolini. Hkrati so k pisanju gesel (predvsem živčih oseb) v štirih letih pritegnili tri sodelavke iz programu javnih del, ki so bile tudi operativne nosilke dela pri projektu. V letih 2011 in 2012 je projekt neposredno finančno podprla MO Velenje ter občin Šoštanj in Šmartno ob Paki.

Primorci.si je spletni vzajemni biografski leksikon znanih Primork in Primorcev, objavljen leta **2013** (<http://www.primorci.si/>). Ne glede na zgodovinske meje Primorske so v leksikon zajete osebnosti s širšega območja regije. Spletno stran upravlja Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica in Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper v sodelovanju z drugimi primorskimi splošnimi knjižnicami, vsebine pa dodajajo tudi muzeji, šole in druge ustanove. Objavljenih je 940 biografij.

Kamniško-komendski biografski leksikon (2013) nastaja v Knjižnici Franceta Balantiča Kamnik (<http://www.leksikon.si/>) in predstavlja znane osebnosti, katerih življenjska pot je povezana z območjem današnjih občin Kamnik in Komenda. V leksikon uvrščajo pokojne osebe, katerih življenjsko delo je zaključeno in dokumentirano in so s svojim delom pustile trajne sledi na različnih področjih delovanja ali ostale v spominu lokalne skupnosti.

Kamniško–komendski biografski leksikon želi izkoristiti možnosti, ki mu jih daje spletni prostor (fotografsko gradivo, povezave na druge spletne strani in cobiss). Pri izboru oseb in zbiranju podatkov se uporabili številne starejše vire, od cerkvenih in drugih kroniških zapisov, polihistorijskih in literarnih del starejših avtorjev. Bogat nabor podatkov predstavljajo župnijske in druge kronike, številni objavljeni nekrologi, literarni in spominski zapisi, poskusi lokalnega zgodovinopisja v slovenskem jeziku, Kamniški zbornik, lokalna glasila in posamezniki, ki so se ukvarjali s kamniško lokalno zgodovino (<http://www.leksikon.si/O-projektu>).

Spodnjepodravci.si je spletni biografski leksikon znanih osebnosti Spodnjega Podravja, objavljen leta **2015**, vsebuje 295 biografij (<http://www.spodnjepodravci.si/>). Leksikon vsebinsko pokriva območje Spodnjega Podravja oziroma upravnih enot Ptuj in Ormož. Sem sodijo občine Cirkulane, Destrnik, Dornava, Gorišnica, Hajdina, Juršinci, Kidričevo, Majšperk, Markovci, Ormož, Podlehnik, Mestna občina Ptuj, Središče ob Dravi, Sv. Andraž v Slovenskih goricah, Sveti Tomaž, Trnovska vas, Videm, Zavrč in Žetale. Spletno stran upravlja Knjižnica Ivana Potrča Ptuj. Ima uredniški odbor in je zasnovan tako, da omogoča povezovanje z drugimi regionalnimi spletnimi biografskimi leksikoni v Sloveniji. Spletno stran upravlja Knjižnica Ivana Potrča Ptuj.

Štajerci.si je spletni vzajemni biografski leksikon znanih Štajerk in Štajercev (<http://www.xn--tajerci-pqb.si/>), objavljen leta **2015**. Ne glede na zgodovinske meje Štajerske, so v leksikon zajete osebnosti s širšega območja regije. Spletno stran upravlja Mariborska knjižnica v sodelovanju z drugimi štajerskimi splošnimi knjižnicami (Knjižnica Lenart in Knjižnica Josipa Vošnjaka Slovenska Bistrica), vsebine pa lahko dodajajo tudi druge ustanove.

Znani Slovenci.si je vstopna točka (<http://www.znanislovenci.si/>), ki od leta 2013 združuje nekatere (Celjsko-zasavski, Notranjci, Pomurci, Primorci) regionalne spletne biografske leksikone in uporabnikom omogoča enoten vpogled v zbrane vsebine. Objavljenih je 3600 oseb. Želja različnih ustvarjalcev spletnih biografskih leksikonov je enotna predstavitev biografskih gesel na način, po katerem se ohrani regionalna povezanost oseb. Natančnejšega dogovora med knjižnicami o povezovanju spletnih biografskih leksikonov še ni.

2.2 Spletni biografski leksikoni drugih knjižnic in ustanov

Mariborski biografski leksikon je objavila Univerzitetna knjižnica Maribor z željo predstaviti pomembne osebnosti, ki so zaznamovale razvoj mesta. Leksikon ponuja biografske podatke o osebah, ki so bile rojene v Mariboru ali so se tu šolale, delovale ali pisale o mestu ter ga na nek način zaznamovale. Spletni biografski leksikon Mariborčani se sprti dopolnjuje in ta čas vsebuje biografske podatke za več kot sto oseb. Namen biografskega leksikona ni zgolj posredovanje biografskih podatkov, temveč predvsem osvetlitev pomena posameznih ljudi za mesto Maribor, njihove ustvarjalnosti in dosežkov, pri čemer je vrednotenje oseb izvzeto. Posamezna gesla ilustrirajo fotografije. Leksikon ima urednico. Kot osnova zanj je služil Slovenski biografski leksikon, ki ga leksikografska novost za območje Maribora dopolnjuje. Osnovni vir biografskega leksikona so klasični listkovni katalogi, ki so shranjeni v Enoti za domoznanstvo. Vsebujejo posamezne izpisane domoznanske članke, ki govorijo o Mariborčanih in o njihovem življenju. Razlog, da je biografski leksikon nastal najprej v spletni obliki, je ugodnost, da ga je možno z dodatnimi podatki spreminjati in dopolnjevati. Pomembno je še dejstvo, da je leksikon 24 ur na dan dostopen na svetovnem spletu. Iskanje omogoča preko imenskega kazala, dodan je še slovar neznanih besed in imenik časopisnih virov (<https://www.ukm.um.si/mariborski-biografski-leksikon>).

Posavci.si je spletni vzajemni biografski leksikon Posavk in Posavcev, objavljen leta **2015**. Vanj so vključeni podatki o 225 osebnostih, ki so rojene na območju današnje statistične regije Posavje (<http://www.posavci.si/>). Med samimi delom je prišlo odločitve, da naj bi poleg prvotno obravnavanega območja občin Sevnica, Krško in Brežice v leksikon zajeli tudi zgodovinsko vplivna območja Posavja, t. j. območje Bučke, Radeč, Kozjega, Posređe, Podčetrška in Bistrice ob Sotli. Upravljevec portala je Zavod Neviodunum Krško, za izbor osebnosti skrbi uredniški odbor.

Zamisel o oblikovanju pregleda (ne)znanih in pomembnih osebnosti tega prostora je bila podkrepjena tudi z vedno znova oživiljenimi naporji za formalno oblikovanje regije oziroma pokrajine, »kot osnova za nadaljnji gospodarski, kulturni, demografski in socialni razvoj tega obmejnega dela republike Slovenije. Zgodovinska dejstva dokazujejo, da so pretekle delitve Posavja med sosednje regije bistveno omejevale vsestranski razvoj tega dela države.« (<http://www.posavci.si/kako-je-nastajal/>). Pri izboru osebnosti v Posavski biografski leksikon so najprej

upoštevali uvrstitve posameznikov v že obstoječe nacionalne splošne, biografske in druge specializirane leksikone, enciklopedije in priročnike za posamezna področja oziroma dejavnosti, razne izbore, antologije, zbornike, letopise, preglede, programe, kataloge in gradiva.

V čezmejnem projektu **REG-KULT/ Žive vezi** je bil **2015** na spletu objavljen tudi e-biografski leksikon Koroške, katerega pobudnica je občina Prevalje (<http://www.reg-kult.si/Biografski-leksikon>). Projekt REG-KULT / Žive vezi povezuje koroški prostor na obeh straneh meje. Besedila geselskih člankov v e-biografskem leksikonu so prirejena po knjigi Biografski leksikon občine Prevalje avtoric Marije Suhodolčan Dolenc in Margarete Jukič, ki je izšla leta 2005. Pri projektu sodeluje tudi Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika.

Portal **Slovenska biografija** (<http://www.slovenska-biografija.si/>) združuje tri slovenske biografske leksikone, ki so predhodno izšli v tiskani obliki: Slovenski biografski leksikon (1925–1991), Primorski slovenski biografski leksikon (1974–1994) in Novi Slovenski biografski leksikon, 1. zvezek s črko A (2013), ki ga sprti dopolnjujejo z novimi gesli. Slovenska biografija predstavlja tako na enem mestu temeljna biografska dela, ki so nastala pod peresi najpomembnejših slovenskih znanstvenikov, zlasti humanistov. Cilj Slovenske biografije je, da s pomočjo moderne tehnologije poveže biografske raziskave na Slovenskem ter na enovit način prikaže bogastvo biografskih podatkov o Slovencih v domovini, v zamejstvu in po svetu. Metode ter podatkovni model Slovenske biografije izvirajo iz dolgoletnega izročila slovenske biografike ter razvoja te vede v informacijski dobi. Želja ZRC SAZU in SAZU je, da bi tako podali zaokrožen ter verodostojen prikaz najpomembnejših osebnosti iz zgodovine slovenskega naroda.

3. ZAKLJUČEK

Spletni biografski leksikoni so v zadnjem desetletju močno zaznamovali razvoj domoznanske dejavnosti v slovenskih (predvsem) splošnih knjižnicah. Pred svojo knjižno različico imajo kar nekaj prednosti, saj omogočajo:

- dopolnjevanje in popravljanje že objavljenih gesel,
- različne načine iskanja osebnosti: po abecedi priimkov ali imen, dejavnosti, datumu rojstva ali smrti, krajih ali občinah delovanja,
- komunikacijo z uporabniki portala, ki lahko predlagajo nove osebe, zbirajo podatke in slikovno gradivo, predlagajo popravke in dopolnitve,
- spletne povezave za nadaljnje in bolj natančno preučevanje osebnosti,
- zanimive predstavitve nabora oseb, ki pritegnejo več obiskovalcev: zadnji vnosi, rojeni na današnji dan, ...

V prispevku je predstavljenih 17 različnih slovenskih spletnih biografskih leksikonov, kar kaže na razdrobljenost vsebin, njihovo podvajanje, neenotne kriterije. Zato je v bližnji prihodnosti smiselno združevanje regijskih biografskih leksikonov v enotno vstopno točko, ki bo omogočila uporabnikom pregled nad celotnim slovenskim ozemljem in njegovimi pomembnimi osebnostmi. In po drugi strani še vedno spodbujala zavedanje o lokalnih posebnostih.

4. VIRI IN LITERATURA

Celjskozasavski.si. Pridobljeno 15. 4. 2016 s spletne strani <http://www.celjskozasavski.si>.

Dolenjski biografski leksikon. Pridobljeno 15. 4. 2016 s spletne strani <http://www.nm.sik.si/si/eknjiznica/bioleks/>.

E-biografski leksikon Koroške Žive vezi. Pridobljeno 27. 4. 2016 s spletne strani <http://www.reg-kult.si/Biografski-leksikon>.

Gorenjci.si. Pridobljeno 15. 4. 2016 s spletne strani <http://www.gorenjci.si/>.

Goropevšek, B. (1995). Domoznanstvo včeraj, danes, jutri. Knjižnica, 39 (3), str. 61-79.

Kamniško-komendski biografski leksikon. Pridobljeno 15. 4. 2016 s spletne strani <http://www.leksikon.si>.

Kanič, I. et al. (2009). Bibliotekarski terminološki slovar. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije : Narodna in univerzitetna knjižnica.

Karun, B. (2007). Zgodba o Kamri. Knjižničarske novice, 17 (2), str. 1-3.

Koroški biografski leksikon. Pridobljeno 15. 4. 2016 s spletne strani <http://www.rav.sik.si/sl/e-knjiznica/koroski-biografski-leksikon>.

Mariborski biografski leksikon. Pridobljeno 14. 4. 2016 s spletne strani <https://www.ukm.um.si/mariborski-biografski-leksikon>.

Notranjci.si. Pridobljeno 14. 4. 2016 s spletne strani <http://www.notranjci.si>.

- Novljan, S. (2005). Domoznanska zbirka: neizkoriščene možnosti? *Knjižnica*, 49 (3), str. 7-37.
- Obrazi srca Slovenije. Pridobljeno 14. 4. 2016 s spletne strani <http://www.obrazisrcaslovenije.si>.
- Peperko Golob, D. (2016) Domoznanski oddelek in posebne zbirke Boga Komelja. V 70 let knjižnice Mirana Jarca Novo mesto (str. 55-60). Novo mesto: Knjižnica Mirana Jarca.
- Pomurci.si. Pridobljeno 14. 4. 2016 s spletne strani <http://www.pomurci.si>.
- Primorci.si. Pridobljeno 15. 4. 2016 s spletne strani <http://www.primorci.si>.
- Posavci.si. Pridobljeno 14. 4. 2016s spletne strani <http://www.posavci.si>.
- Resman, S. (2005). Digitalna domoznanska zbirka. *Knjižnica*, 49 (3), str. 39-52.
- Slovenska biografija. Pridobljeno s 14. 4. 2016 s spletne strani <http://www.slovenska-biografija.si/>.
- Spodnjepodravci.si. Pridobljeno 14. 4. 2016 s spletne strani <http://www.spodnjepodravci.si>.
- Šaleški biografski leksikon. Pridobljeno 15. 4. 2016 s spletne strani <http://www.saleskibiografskileksikon.si>.
- Štajerci.si. Pridobljeno 15. 4. 2016 s spletne strani <http://www.xn--tajerci-pqb.si>.
- Tavzes, M. ur. (2002). *Veliki slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- ZnaniSlovenci.si. Pridobljeno 15. 4. 2016 s spletne strani <http://www.znanslovenci.si>.

SUMMARY

Digitization has enabled the local issues to become global and accessible to all the Internet users. Important people who live in the certain area and create its image with their activities have found their place in the digital biographical lexicons. They have been formatted in several Slovene public and other libraries, and institutions since the end of the 1990s. This article explains the reasons for the formation of the digital biographical lexicons, the criteria for the chosen people and the elements of their presentations. It also shows the particularities of the each digital biographical lexicon.

The article presents seventeen different Slovene website biographic lexicons, and only three did not originate in public libraries. This shows their crumbling contents, duplication and disunited criteria. In the near future it would be reasonable to unite regional biographic lexicons into one entry point which can enable the users the review of the whole Slovene territory and its important people. However, it will still encourage local curiosities awareness.

Mag. Branko Goropevšek (1966–2012), zgodovinar, geograf in bibliotekarski specialist,
prvi predsednik Sekcije za domoznanstvo in kulturno dediščino
pri Zvezi bibliotekarskih društev Slovenije.

Arhiv Osrednje knjižnice Celje

GOROPEVŠKOVA PRIZNANJA IN GOROPEVŠKOVE LISTINE, NAGRADI SEKCIJE ZA DOMOZNANSTVO IN KULTURNO DEDIŠČINO PRI ZVEZI BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

mag. Matjaž Neudauer
Knjižnica Ivana Potrča Ptuj
matjaz.neudauer@knjiznica-ptuj.si

IZVLEČEK

Mag. Branko Goropevšek (1966–2012), zgodovinar, geograf in bibliotekarski specialist, je bil prvi predsednik Sekcije za domoznanstvo in kulturno dediščino pri Zvezi bibliotekarskih društev Slovenije. Kot vodja domoznanskega oddelka v celjski knjižnici je aktivno sodeloval pri razvoju in promociji slovenskega domoznanstva. Njegova bibliografija šteje preko dvesto bibliografskih enot, je avtor pomembnih in temeljnih prispevkov o domoznanstvu (Strokovni razgovor o domoznanski dejavnosti (1993), Domoznanstvo včeraj, danes, jutri (1995), Domoznanstvo in domoznanske zbirke v slovenskih knjižnicah (2000)).

Dejaven je bil v celjskem zgodovinskem društvu in kot referent sodeloval na številnih simpozijih s področja zgodovinskega raziskovanja. Raziskoval je predvsem zgodovino Štajerske od druge polovice 19. do sredine 20. stoletja, med letoma 1993 in 2000 bil vključen tudi v znanstveni projekt Zgodovina Severovzhodne Slovenije.

Leta 2001 je bil imenovan za direktorja Osrednje knjižnice Celje in jo vodil tri mandate. Dana je bila pobuda, da bi Sekcija za domoznanstvo in kulturno dediščino pri Zvezi bibliotekarskih društev Slovenije v letu 2018 zaradi njegovih zaslug na področju domoznanske dejavnosti pričela s podeljevanjem Goropevškovega priznanja in Goropevškove listine.

BRANKO GOROPEVŠEK (1966-2012)

V letu 2015 se je rodila ideja, da slovenski domoznanci dajo pobudo Zvezi bibliotekarskih društev Slovenije za oblikovanje nagrad, ki bodo nosile ime po mag. Branku Goropevšku, prvemu predsedniku Sekcije za domoznanstvo in kulturno dediščino, in se bodo podeljevala tistim, ki s svojo dejavnostjo pomembno prispevajo k razvoju in promociji domoznanske dejavnosti v slovenskih knjižnicah.

Branka Goropevška slovenskim knjižničarjem ni potrebno posebej predstavljati, toda za nami prihajajo mladi rodovi, zato je prav, da domoznanstvu in knjižničarstvu predanega kolega tudi kratko predstavimo.

Mag. Branko Goropevšek se je rodil v Celju 18. oktobra 1966. Študij zgodovine in geografije je uspešno zaključil leta 1991, leta 2000 pa je pridobil še naziv magister zgodovinskih znanosti. Po kratkem obdobju pedagoškega dela na celjski prvi gimnaziji je svojo uspešno karierno pot začel v Osrednji knjižnici Celje, kjer je kmalu postal vodja domoznanskega oddelka. Po opravljenem pripravništvu je leta 1992 pridobil strokovni naziv bibliotekar, v letu 2002 pa strokovni naziv bibliotekarski specialist. Izobraževal se je tudi v tujini, in sicer v Gradcu kot štipendist štajerske deželne vlade (1993–1994) ter na Dunaju na Avstrijskem inštitutu za vzhodno in jugovzhodno Evropo (1995). Oktobra 1999 je ob pomoči mednarodne iniciative PubliCA Training Placements (CEPP – Centres of Excellence Placement Programme) v berlinski Deželni in mestni knjižnici spoznaval uporabo lokalnih in virtualnih virov v knjižnicah in njihovo razvejano domoznansko dejavnost. Bogato znanje, ki si ga je pridobil, je prenesel v vsakdanje delo knjižnice.

Kot vodja domoznanskega oddelka v Osrednji knjižnici Celje je vsa leta aktivno sodeloval pri razvoju slovenskega domoznanstva: najprej kot aktivni član Koordinacije za domoznanstvo pri Zvezi bibliotekarskih društev

Slovenije, leta 1997 pa je bil izvoljen za prvega predsednika novo ustanovljene Sekcije za domoznanstvo pri krovnem bibliotekarskem združenju. Aktivno je sodeloval tudi pri organizaciji in izvedbi bibliotekarskih zborovanj, ne samo kot član organizacijskega odbora, ampak tudi kot referent s področja domoznanstva. Kot avtor teoretičnih in polemičnih prispevkov o domoznanski dejavnosti je pomagal graditi temelje za sodobno domoznansko dejavnost v slovenskih knjižnicah. Njegove temeljne objave so:

- Razvojne perspektive domoznanstva v Osrednji knjižnici Celje. Celje, 1993 (tipkopis).
- Domoznanstvo včeraj, danes, jutri. V: Knjižnica 39/1995 št. 3 str. 61–79.
- Domoznanstvo in domoznanske zbirke v slovenskih knjižnicah. V: Kulturne ustanove in arhivsko gradivo; Arhivi in marketing; Računalniško popisovanje arhivskega gradiva v praksi. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2000, str. 45–53.
- Formalni in neformalni pritok gradiv na starih in novih medijih. V: Tradicionalni mediji v sodobni informacijski družbi. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, 2000, str. 83–92.

O velikem poznavanju domoznanstva in zgodovine pričajo njegove knjige, ki jih je napisal sam ali v soavtorstvu. Poleg strokovnega delovanja na knjižničarskem področju je bil kot zgodovinar zelo dejaven tudi v celjskem zgodovinskem društvu. Bil je eden vidnejših zgodovinarjev t.i. mlajše celjske generacije slovenskih zgodovinarjev, njegova biografija šteje preko 200 bibliografskih enot, med njimi je kar šest monografij. S svojimi razpravami je sodeloval na številnih simpozijih in kongresih. Vrsto let je kot pisec gesel sodeloval z Enciklopedijo Slovenije in pri Slovenski kroniki 19. in 20. stoletja. Bil je tudi urednik številnih zbornikov in drugih strokovnih publikacij. Med letoma 1993 in 2000 je bil vključen v znanstveni projekt Zgodovina Severovzhodne Slovenije, zgodovina 1848–1918. V obdobju 1992–1996 je predsedoval Zgodovinskemu društvu v Celju, med letoma 2002–2004 pa tudi Zvezi zgodovinskih društev. Poleg publicistične dejavnosti je vsako leto sodeloval tudi pri mladinskem raziskovalnem delu Mladi za Celje, in sicer kot mentor ter ocenjevalec raziskovalnih nalog. Bil je tudi član Rotary kluba Barbara Celjska.

Leta 2001 je bil imenovan za direktorja Osrednje knjižnice Celje. Čeprav se je s tem nekoliko oddaljil od vsakodnevnega dela domoznancev, je njegovo zanimanje za to področje ostajalo živo ves čas njegovega delovanja v knjižničarski stroki.

Osrednjo knjižnico Celje je kot direktor vodil tri mandate V tem času je opravljal številne pomembne funkcije: bil je član sveta COBISS Inštituta za informacijske znanosti (IZUM), član Upravnega odbora IZUM, član Strokovnega sveta Narodne in univerzitetne knjižnice, predsednik Zveze splošnih knjižnic in član regionalnega razvojnega sveta Savinjske regije. Velike osebne zasluge je imel pri izgradnji nove celjske knjižnice, ki je bila odprta leta 2010 in je eden naj sodobnejših tovrstnih objektov v Sloveniji.

Osebno in strokovno angažiranost Branka Goropevska na številnih področjih je prekinila njegova prezgodnja smrt 13. septembra 2012. Kljub temu ostaja njegovo delo bibliotekarja domoznanca in zgodovinarja prepoznavno tako v rodnem Celju kakor tudi širše v Sloveniji. Slovenski domoznanci se ga spominjamo kot izjemnega poznavalca in zavzetega raziskovalca, ki ga ni bilo strah iskati novih poti za uspešno opravljanje našega poslanstva. Poosebljal je tip domoznanca, kot ga opisujejo teoretični prispevki o domoznanstvu in katerega glavna odlika je izjemna širina v delovanju in vsestranska vpetost v lokalno okolje.

Branko Goropevšek je bil aktiven član lokalne skupnosti in povezovalni člen med knjižnico in njenim okoljem, s čimer je bistveno pripomogel k ugledu in prepoznavnosti celjske knjižnice in slovenskega knjižničarstva nasploh. S svojim zgledom je pokazal pot posebej tistim knjižničarjem, ki so se zavezali k opravljanju domoznanske dejavnosti.

Iniciativna skupina je v letošnjem letu podala predlog, da Upravni odbor ZBDS Sekciji za domoznanstvo in kulturno dediščino podeli soglasje za oblikovanje nagrad za zasluge na domoznanskem področju, ki bosta poimenovani po Branku Goropevšku (Goropevškove nagrade). Nagrade bi se podeljevale bienalno na Domfestu, prejeli pa bi jih najzaslužnejši člani Sekcije za domoznanstvo in kulturno dediščino pri ZBDS ter drugi, ki s svojim delom pomembno prispevajo k delovanju Sekcije.

PREDLOG KRITERIJEV ZA PODELITEV GOROPEVŠKOVEGA PRIZNANJA IN GOROPEVŠKOVE LISTINE

Goropevškovo priznanje se bi podelilo članom Sekcije pri Zvezi, ki so s svojim strokovnim odnosom in delom pomembno prispevali k razvoju domoznanske dejavnosti (v lokalnem okolju oziroma širše na regionalnem območju, v državi in mednarodnem okolju) ter h krepitvi ugleda domoznancev. Komisija za podeljevanje Goropevškovih nagrad, za katero si želimo, da bi bila izvoljena na občnem zboru ZBDS v letu 2017, ko so predvidene volitve, bi pri izbiri prejemnikov Goropevškovega priznanja upoštevala naslednje kriterije:

- prispevek kandidata k razvoju in prepoznavnosti domoznanstva, ki se izkazuje z njegovim uspešnim delom na področju vodenja in razvoja domoznanske dejavnosti, publiciranjem ter z drugimi oblikami promocije v lokalnem in širšem okolju;
- prispevek k razvoju teorije domoznanstva, ki se izkazuje z znanstvenimi in strokovnimi objavami v domači in tuji strokovni literaturi;
- prispevek kandidata h krepitvi ugleda domoznancev v strokovni in širši javnosti;
- prispevek kandidata k prenosu znanj in izkušenj na mlajše generacije domoznancev ter usposabljanje uporabnikov za uporabo domoznanskih virov;
- prispevek kandidata h krepitvi sodelovanja in povezovanja domoznancev, ki se izkazuje z organizacijo skupnih projektov in strokovnih srečanj;
- razvijanje sodelovanja s knjižnicami, muzeji, arhivi in drugimi organizacijami ter posamezniki na področju ohranjanja lokalne in nacionalne kulturne dediščine;
- uvajanje inovacij in izboljšav v domoznanski dejavnosti.

Goropevškova listina bi se podelila partnerjem, podpornikom, sponzorjem in donatorjem, ki s svojim delom spodbujajo in podpirajo delovanje Sekcije pri Zvezi. Prejemniki listine so lahko posamezniki in ustanove, izpolnjevati pa morajo naslednje kriterije:

- večletno sponzoriranje delovanja Sekcije ali njenih posameznih akcij;
- sponzoriranje ali donatorstvo pri posameznih projektih s področja domoznanstva in kulturne dediščine, ki jih izvajajo knjižnice;
- posameznikom, ki so s svojim delovanjem prispevali k razvoju in uveljavljanju domoznanstva in ohranjanju kulturne dediščine ter delu Sekcije;
- posameznikom, ki so s svojim delovanjem prispevali k promociji domoznanske dejavnosti na lokalnem, državnem in mednarodnem področju;
- prispevek k razvoju domoznanstva, ki se izkazuje z uvajanjem inovacij in izboljšav v sodelovanju s knjižnicami;
- prispevek k izboljšanju pogojev za delovanje domoznanstva ter njegove prepoznavnosti v lokalnem okolju oziroma širše na regionalnem območju, v državi in mednarodnem okolju;
- večletno partnerstvo pri prizadevanju za boljšo prepoznavnost domoznanstva in kulturne dediščine v lokalnem okolju oziroma širše na regionalnem območju, v državi in mednarodnem okolju.

ZAKLJUČEK

Naše delo dobi pomen šele takrat, ko ga drugi ne zgolj vidijo, ampak ga tudi priznajo in mu s tem dajo veljavo. Zavedanje pomena Goropevškovih nagrad pri promociji domoznanske dejavnosti v slovenskih knjižnic naj bo tisto vodilo, ki nas bo peljalo k oblikovanju nagrad za izjemne uspehe na področju domoznanske dejavnosti in prvi podelitvi le-teh na Domfestu v letu 2018.

VIRI IN LITERATURA

Neudauer, M. (2012). Branko Goropevšek (1966–2012). *Knjižničarske novice* 22 (9), str. 1–2.
Osnutek pravilnika o podeljevanju Goropevškovih priznanj in Goropevškovih listin

SUMMARY

The Goropevšek Award and the Goropevšek Honor, two of the accolades proposed to join the Čop and Kalan Awards at the Slovenian Library Association, shall be awarded by the Local Studies and Cultural Heritage Section at the Slovenian Library Association. The accolades bear the name of Mag. Branko Goropevšek (1966–2012) and shall honor those whose work significantly contributes to the development and promotion of local studies in Slovenian libraries.

Branko Goropevšek, historian, geographer and library specialist, was the first president of the Local Studies and Cultural Heritage Section. He began his career at the Celje Library, where he soon became Head of the Local Studies Department. He actively participated in the organization and implementation of library assemblies, also as a librarian clerk with the following controversial and fundamental contributions about local studies: *Local Studies – Yesterday, Today, Tomorrow* (1995), *Local Studies and Local Collections in Slovenian Libraries* (2000), *Formal and Informal Inflow of Materials on Old and New Media* (2000).

He was one of the outstanding representatives of the younger generation of Slovenian historians, also present with his work in the Historical Society of Celje. His legacy consists of more than 200 bibliographical units. For many years, he cooperated with the *Encyclopedia of Slovenia* and at *The Slovenian Chronicle of the 19th and 20th Centuries* as a writer of headwords. Between 1993 and 2000, he was also involved in the scientific project *The History of Northeast Slovenia*.

In 2001, he became Director of the Central Library Celje, which he led for three terms. Branko Goropevšek was active in the local community, whereas, with his knowledge and work he did not only contribute to the reputation of Slovenian librarianship, but also to the development of a modern and diversified field of local studies. In that light, the Local Studies and Cultural Heritage Section would award the two Goropevšek accolades, after the conclusion of approval procedures in the Administrative Board and the General Assembly of the Slovenian Library Association.

The Goropevšek Award shall be conferred to members of the Local Studies and Cultural Heritage Section, who with their professional approach and work contribute to the development and recognition of local studies in their local or broader environments, on state and international levels. The award is to be assigned biennially at the Domfest festival.

The Goropevšek Honor shall be conferred to individuals and institutions, which with their work encourage the functioning of the Local Studies and Cultural Heritage Section at the Slovenian Library Association.

E-domoznanstvo

10,00 EUR